

Kvinden på Maglebjerg

En rig grav fra yngre romersk jernalder ved Næstved

Af BIRGITTE BORBY HANSEN

Abstract: Som led i Næstved Kommunes byggemodning af højeddragene ved Maglebjerg nord for Næstved undersøgte forfatteren for Næstved Museum i 2004 en kvindegrav fra yngre romersk jernalder. Graven var særdeles rigt udstyret med et eksklusivt gravgods i form af lerkarservice, glas- og ravperler fra de romerske provinser og Germanien, toiletsæt, tenvægt samt nordeuropæiske fibler, deriblandt en pragtfibula af type Mackeprang IX med prægede fuglemotiver. Udstyret sætter kvinden i direkte forbindelse med ledende elitære slægter på Sjælland, i Nordtyskland og Polen. En fremmed lerkarform viser særlige forbindelser til Kontinentet. Graven dateres af fibler til periode C2, ca. 260-300 e.Kr. For at sætte graven ind i dens samtid, rummer artiklen også en sammenstilling af andre relevante gravfund fra lokalområdet, samt bopladsfund, offerfund, løsfund og udsagn om datidens infrastruktur i form af stenbrolagte vejanlæg.

I det kuperede landskab ved Maglebjerg i Næstveds nordlige udkant (fig. 1) har en ny bydel helt erstattet fortidens spor. Som led i den omfattende byggemodning blev landbrugsområdet systematisk forundersøgt i efteråret og vinteren 2004. Dette resulterede i langt over 100 forhistoriske anlæg i søgegrøfterne, langt størstedelen i form af kogestensgruber og andre store gruber med lerkarskår og dyreben (Borby Hansen 2004, 21 ff.). Et sjældent fund udgør en velbevaret og hidtil uregistreret langdysse, fundet inde bag et tilgroet krat (stednr. 040507-62).

På den sydøstligste del af området, en sydvendt skråning 41 m.o.h., blev udgravningen udvidet til et samlet felt på ca. 55 x 90 m på grund af mange tætliggende anlæg i søgegrøfterne (fig. 2). Af omtrent 100 spredte anlæg kunne 24 bestemmes som aflange og rundede kogestensgruber. Der fandtes

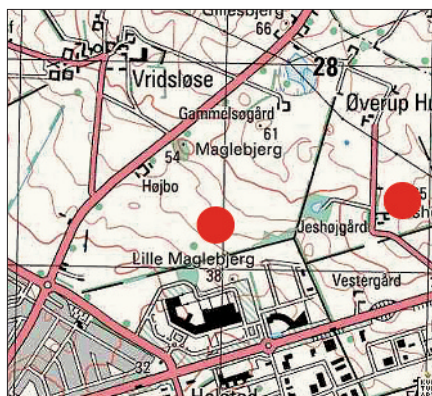
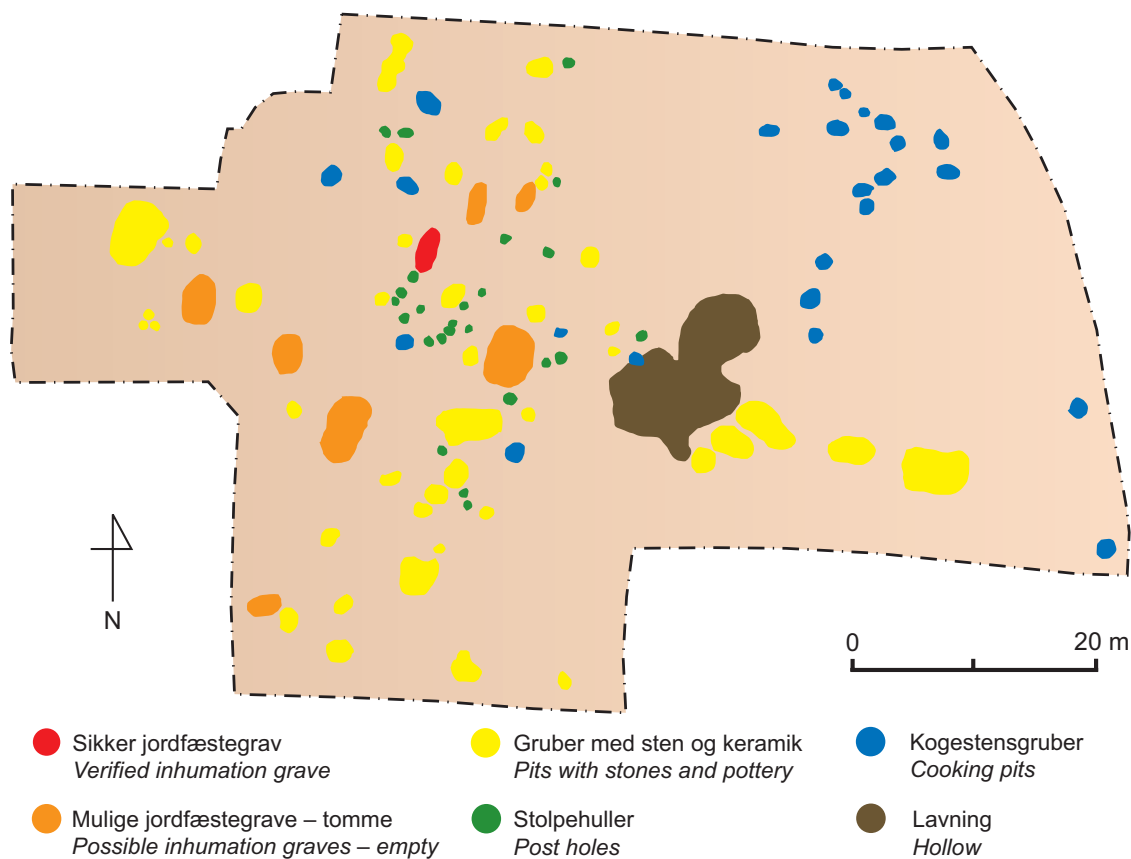

Fig. 1. Fundstedet for Maglebjerggraven, nord for Næstved (t.v.), samt bopladserne ved Jeshøjgård (t.h.) (kortudsnit © Kort- og Matrikelstyrelsen).

The position of the grave from Maglebjerg, north of Næstved (left), and the settlements at Jeshøjgård (right) (map © Kort- og Matrikelstyrelsen).

ca. 25 mindre nedgravninger, der tolkes som spor efter jordgravede stolper. Ingen af dem kan dog knyttes til nogen overbevisende tydelig konstruktion. Dog samler de fleste sig inden for et ca. 8 x 16 m stort område med længderetning omtrent nordvest-sydøst og danner derfor sandsynligvis sporene efter en bygning. Den kan dog ikke sættes i relation til nogen af de øvrige anlæg, da der ikke kunne erkendes nogen stratigrafi mellem anlæggene på stedet.

Andre omtrent 46 anlæg betegnes som nedgravede gruber af vidt forskellig form og størrelse med et indhold af muld, sten og bl.a. grove lerkarskår. Skårene daterer visse anlæg inden for yngre bronzealder og tidlig ældre jernalder (ca. 1100 f.Kr. - 200 e.Kr.). Mellem gruberne lå også en muldopfyldt, fugtig lavning.

Fig. 2. Det undersøgte udgravningsfelt på Maglebjerg (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

The excavated area at Maglebjerg (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

Maglebjerggraven

Blandt de 46 muldede gruber tiltrak otte sig speciel opmærksomhed. Med deres aflange eller ovale form, 3-5 meters bredde eller længde samt hyppige indhold af store sten, lignede de erfaringsmæssigt oldtidsgrave. Da de fleste samtidig var orienteret omtrent nord-syd, var det med store forventninger, at et af disse anlæg blev udvalgt til en prøveundersøgelse. Skæbnen ville, at der i det først undersøgte anlæg, A 20, dukkede oldsager frem. Vintervejr kræ-

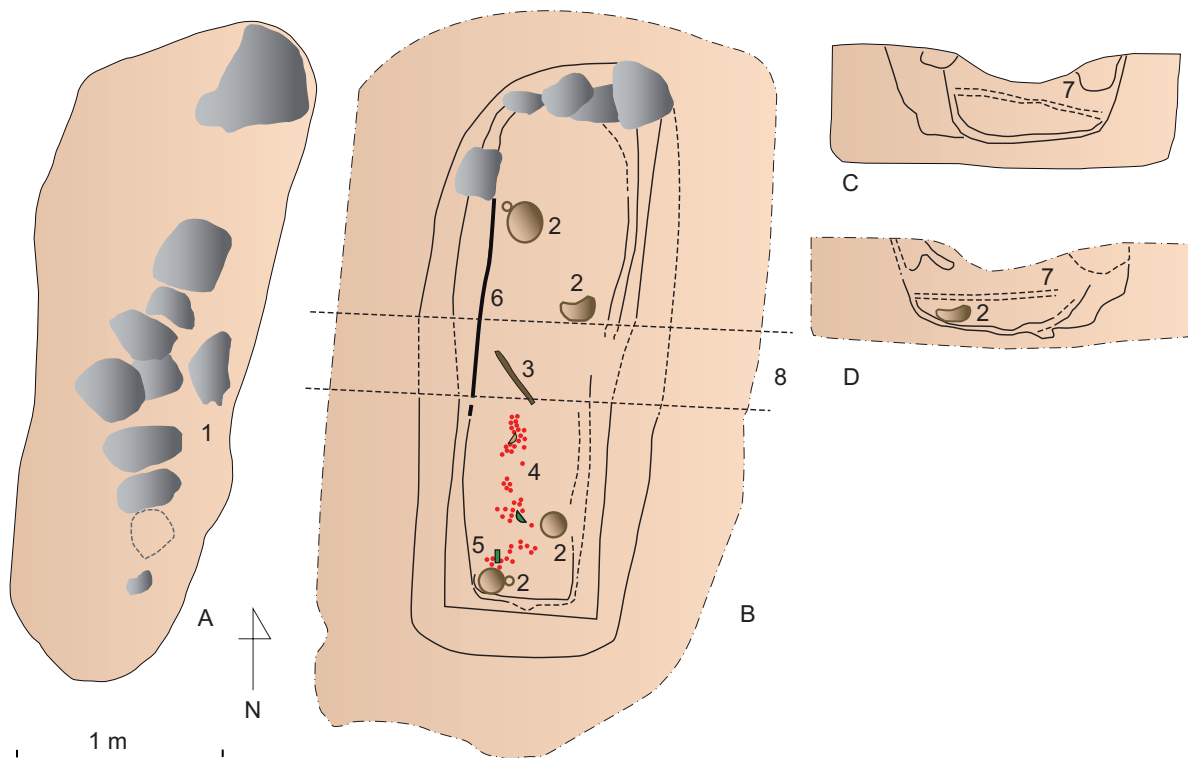

Fig. 3. Maglebjerggravens overflade med sten og stenspor (A). Gravens aftegning med spor af bulkiste, støttet af sten (B). Kistespor og et nedsunket låg ses i profilsnittene (C og D). Sten (1) (stiplet linie = stenspor), keramik (2), lårben (3), perler (4, røde prikker), fibler (5), forkullet kistespor (6), kistelåg (7). Stiplede linier angiver placering af profilbænk (8) (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

The surface of the grave at Maglebjerg with stone setting (A). The grave with traces of the wooden log coffin, supported by a stone setting (B). Traces of the coffin with its collapsed wooden lid can be seen in the profile bench (C and D). Stones (1) (dotted line = removed stone), vessels (2), thigh bone (3), beads (4, red dots), brooches (5), burnt side of coffin (6), coffin lid (7). Dotted lines mark the position of the profile (8) (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

vede nu beskyttede undersøgelsesforhold, hvorfor et stort entreprenørtelt med lys- og varmforsyning blev rejst over graven.

I overfladen tegnede graven sig som et aflangt, lidt uregelmæssigt muldet anlæg med en fed leret,

mørk gråbrun fyld, ca. 90-120 x 350 cm, orienteret nord-syd (fig. 3). I overfladen var lagt flere sten, ligesom en større sten i nordenden tilsyneladende fungerede som markeringssten.

Graven lå i det stive, klæge og gulbrune ler. Al den opgravede fyld inden for nedgravningen blev derfor hjembragt til vandsoldning. At dette kunne betale sig, viste sig snart. På trods af omhyggelig udgravning med små og fine redskaber, blev især mange små ravperler fundet på denne måde; de havde tillige den samme farve som gravfylden.

Nedgravningen skiftede snart til en mere kantet form. Inden for den kunne der ses delvist bevarede, mørke formuldede spor af en bulkistekonstruktion, med rundet nordende og mere lige sydende. Selve kisten målte udvendigt 55-75 x 255 cm og var ca. 40 cm høj. Den indvendige plads har været 50-65 cm i bredden og 245 cm i længden. Kistevæggen var ca. 5 cm tyk. Stedvist sås svidning og let forkulning af ydersiden. Hele gravens samlede dybde var ca. 50 cm.

En stenpakning støttede nordenden af kisten. I en profilbalk tværs over graven kunne der observeres et kistelåg på ca. 5 cm's tykkelse (fig. 3 C, D). Dette var delvist trykket ned af gravfylden og de store sten i overfladen, som lå i en tydeligt nedsunken fordybning. Nedsynkningen er sket mens kisten endnu var jordfri.

Gravgodsets placering

På kistens bund (fig. 3 B) blev der både i nord- og sydenden fundet et par lerkar; alle fire var mast af den sammenstyrkede gravfyld. Der fandtes 116 perler af glas, 85 af rav og 4 spiralperler af bronze. Glasperlerne lå nærmest i et bælte på ca. 80 cm's længde ned langs midten af kistens sydende, lidt forskudt mod dens vestlige del. Ravperlerne fandtes spredt over hele gravens sydende. Fordelt langs glasperlerne fandtes tre enkle bronzefibler, deraf et parvist ens sæt i sydenden samt en ved gravens midte. Dele af en pragtfibula af bronze med forgyldt sølvblik og indlagte glasstykker lå også blandt perlerne. For enden af perlekæden har hængt et toiletsæt af bronze, bestående af en pincet og en skespatel. En ravklump fra sydenden har også været en del af gravgodset, sammen med en flad jernskive fra gravens midte. Fem bittesmå klumper af jern fra nordenden tolkes som nitter fra en organisk genstand, sandsynligvis en ikke bevaret benkam. Midt i graven fandtes spidsen af en lille tynd bronzesnål. Ved det nordligste lerkar lå også en lille bronzering.

Den gravlagte

Gravgodset, der behandles nedenfor, daterer graven til yngre romersk jernalder, C2, og samtidig viser det, at den gravlagte var en kvinde. Der sås imidlertid ingen sikre spor af den gravlagte selv, hverken knogler eller tandemalje. Der må således have hersket kemiske forhold på stedet, der ikke har været gunstige for bevaring af kalkholdige dele. En rundet svag skygge i sydenden af kisten mellem de to lerkar tolkes som aftryk af et hoved, mens en svag

fordybning langs en del af perlerne med et fedtet mørkt materiale kan være rester af gravlagte.

En aflang, svagt bevaret fiberholdig struktur er sandsynligvis resterne af et lårben. Dette samt gravgodsets placering indikerer, at den gravlagte har været lagt på venstre side eller let drejet på ryggen, med let bøjede ben, og hovedet i syd. Et sideleje kan delvist forklare perlernes lidt ujævne positioner, let forskudt mod den vestre side af kisten, faldet ned foran og langs med den gravlagte. Lerkarrene synes stillet med et på hver side af hovedet og et på hver side af fødderne. Prøver man forsigtigt at beregne kvindens højde, idet man tager højde for de bøjede ben, kan den ud fra placering af gravgods og det formodede lårben have været 160-165 cm.

Føddernes placering mellem de to nordligste lerkar har levnet plads i fodenden til yderligere gravgods inden for et område på ca. 50 x 50 cm. Her kan have ligget en pattegris, en hund eller stege og dele fra andre dyr, der ligesom kvindens skelet ikke er bevaret.

Gravskikken

Kvindens placering i graven, formodede alder og status samt gravens datering, kan indkredses ved at sammenligne graven med andre lignende kendte grave (fig. 4).

Omtrent 22 km syd for Maglebjerg undersøgte i 1988 ved Skovgårde ved Udby en lille gravplads med 17 kvinde- og børnegrave samt én mandsgrav fra samme tidsrum, C1b-C2. Gravgaver vekslede mellem slet ingen og ren overdådighed. Gravene var også hér orienteret nord-syd og kunne være dækket af sten. Blandt kisterne sås også svedne bulkister (Ethelberg *et al.* 2000).

Omtrent med samme afstand som til Skovgårde, men nord for Maglebjerg, blev der i 2006 udgravet en gravplads ved Kærup Nord, umiddelbart nordøst for Ringsted. Her fandtes 11 lignende rige jordfæstegrave med kvinder og børn, orienteret nord-syd og

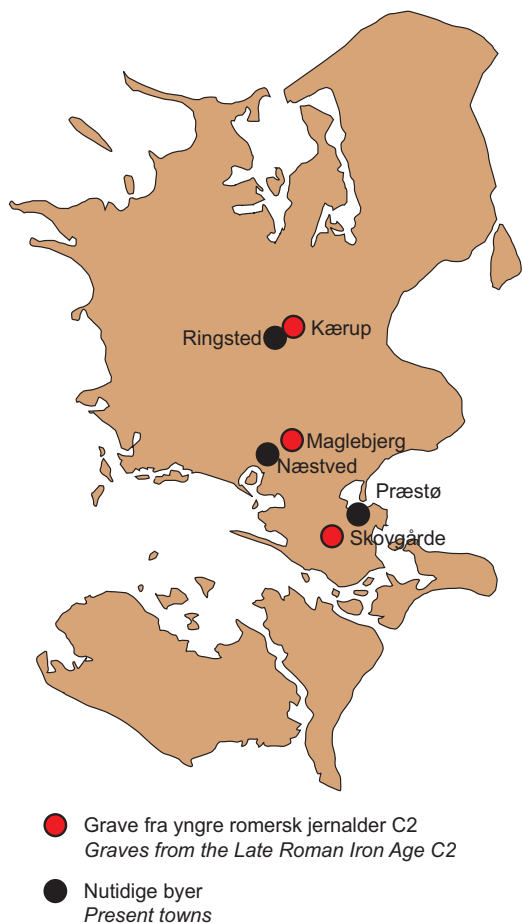

Fig. 4. Maglebjerg og de to vigtige gravpladser ved Kærup og Skovgårde, begge ca. 20 km fra Maglebjerg (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

Maglebjerg and the two important burial sites at Kærup and Skovgårde, both approx. 20 kilometres from Maglebjerg (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

dateret til C2. I flere af gravene ses spor efter kister af planker eller udhulede træstammer, ligesom omtrent halvdelen var dækket af store sten (Christensen 2006, 34 ff.).¹

Til forskel fra Maglebjerg fandtes begge steder et ganske velbevaret skeletmateriale, der sandsynliggør, at kvinden fra Maglebjerg har været gravlagt som ovenfor beskrevet. En stor lighed i gravskik

understreges også af, at det nordligst og sydligst placerede lerkar i Maglebjerggraven deler nøjagtig position med de to lerkar i grav 205 ved Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 263). Skelettets placering tydeliggør med stor overbevisning, at henholdsvis hoved og fødder i Maglebjerggraven har været placeret mellem to lerkar.

Den gravlagte i Skovgårde grav 9 er antropologisk bestemt som en ca. 55-årig kvinde, ca. 165 cm høj. Personen i grav 205 er bestemt som en ca. 25-årig kvinde, ca. 162 cm høj (Bennike og Alexandersen 2000, 396 ff.). Den gennemsnitlige legemshøjde for danske kvinder generelt fra romersk jernalder er ca. 163 cm, for mænd ca. 177 cm. Den anslåede højde på mellem 160-165 cm på den gravlagte i Maglebjerggraven, gravgodsets beskaffenhed og dettes placering, sandsynliggør gravlæggelse af en kvinde. På Skovgårde kunne det konstateres, at de yngste gravlagte fulgtes af den største rigdom; på Kærup var også børn udstyret med rige gravgaver.

Gennemsnitsalderen på kvinderne fra Skovgårde er ca. 32 år, i de rigeste grave dog kun ca. 25 år og i de knap så rige grave ca. 45 år. Kvinden i Maglebjerggraven kan derfor have været en yngre kvinde på 25-30 år, målt ud fra rigdommen på gravgods.

En ensom begravelse?

Var hun begravet helt alene på den sydvendte skråning? Det er antaget, at jernaldergrave ofte ligger i mindre (familie)grupper (Jørgensen 1988, 38 ff.). De syv andre aflange eller ovale anlæg, op til 3-5 meter brede og lange, tiltrak sig derfor speciel opmærksomhed. Med overvejende samme jordfyld og orientering blev de undersøgt med samme udgangspunkt.

Kendetegnende for alle syv anlæg var, at de hverken indeholdt spor af begravede eller genstande, der med sikkerhed kunne tolkes som gravgods (A 10, 11, 30, 50, 51, 52, 63). At der ingen skeletdele var, kan skyldes de samme kemiske jordbundsforhold som i grav A 20. At der intet gravgods var, kan skyldes andre forhold.

Bredden på anlæggene varierede mellem 110 og 350 cm, længden mellem 190 og 500 cm. De største bredder følges proportionalt af de største længder. Dybder varierede mellem 40 og 120 cm. Jordfylden var overvejende ens, en gråbrun leret muld. I flere af anlæggene fandtes en eller flere større sten, i hver ende af anlægget eller fordelt i hele fylden. Den sikre grav A 20 ligger med sin bredde på 90-120 cm og længde på ca. 350 cm, inden for den samme størrelsesvariation.

I anlæg A 10, 11 og 50 er der bestemte stratigrafiske forhold, der kunne pege på begravelser. Nederst i disse anlæg ses en sortbrun leret muld med stumper af ildskørnede sten, ganske lig den fyld, der ofte kendetegner de sandsynligvis rituelle kogestensgruber. Oven i denne fyld ses fordybninger med jordfyld, der kunne tolkes som gravfyld. Især aftegningen øverst i anlæg 10 på ca. 80 x 120 cm, med en større sten i den sydlige ende og resterne af et lerkar i den nordlige, tyder på en grav. Måske har vi her begravelser oven i anlæg af samme funktion som kogestensgruber. Gravene kan være anlagt i forbindelse med religiøse handlinger, måske i tilknytning til begravelsen af den rige kvinde i grav 20.

I anlæg A 30, 51, 52 og 63 ses disse sekundære nedgravninger ikke. Formen, størrelsen, muldfyldet, tilstedeværelsen af sten og, for A 30 og 52's vedkommende, orienteringen, kunne dog indikere, at vi her har endnu 4 grave uden erkendeligt gravgods. I A 30 og 51 blev der desuden fundet et fedtet, meget humøst lag på bunden – måske organiske rester af begravelser.

På gravpladsen ved Skovgårde havde grave på 3-4 meters længde den rigeste gravudrustning og var forsynet med sten i forskellig mængde og størrelse. De rigeste grave var tilmed de dybeste, op til 134 cm. Andre sjællandske rige grave er af samme dimensioner, nogle helt op til 5 meter lange. De rigeste grave er forsynet med de fleste og største sten – måske for at vise høj status eller besværliggøre plyndring af gravgods. Dog ses der også grave på Sjælland af store dimensioner og fyldt med sten,

som er næsten fundtomme; disse er måske plyndret allerede i jernalderen (Ethelberg *et al.* 2000, 19 ff.).

Det samme kunne være tilfældet med de største fundtomme gruber på Maglebjerg. At grav A 20 har høj status, hersker der i kraft af gravgodset ingen tvivl om. Usikkert er det derimod, om kvinden har ligget alene på gravpladsen – eller om hun var fulgt af personer, hvis gravgods manglede eller var plyndret.

Gravgodset

Gravgodset i Maglebjerggraven dateres ud fra et regionalt kronologi- og periodeskema (fig. 5), udarbejdet dels på baggrund af materialet fra Skovgårdegravpladsen, dels ud fra andre sjællandske fund fra romersk jernalder (Lund Hansen 1987; Ethelberg *et al.* 2000).

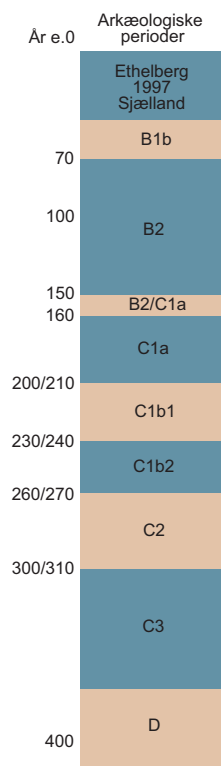

Fig. 5. Sjællandsk kronologiskema for romersk jernalder (omtegnet af Jens Olsen, Næstved Museum, efter Ethelberg *et al.* 2000, 40).

The chronology of the Roman Iron Age at Sjælland (redrawn by Jens Olsen, Næstved Museum, from Ethelberg et al. 2000, 40).

Fig. 6. Lerkar fra Maglebjerg (x 20) (foto Jens Olsen, Næstved Museum; tegning Pernille Foss).

Vessel from Maglebjerg (x 20) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum; drawn by Pernille Foss).

Lerkar

Et lille kar stod i hovedenden i kistens sydvestlige hjørne, kun 8,5 cm højt, med båndformet hank og lavtsiddende bugknæk, tynd afrundet, let udfaldende rand (x 20) (fig. 6). Karret var fint forarbejdet, glittet og med meget tyndt gods, kun 0,4 cm tykt. Det lille hankekar har sin umiddelbare parallel i lerkar fra gravpladsen ved Skovgårde, grav 205 og 207. Begge er dateret til C2 (Ethelberg *et al.* 2000, 264, x 319-2; 271, x 327).

Et større kar stod i hovedenden ved kistens sydøstlige langside (x 94) (fig. 7). På overdelen ses en ca. 6 cm høj frise af vandrette furer samt bånd af lodrette furer og 'sildebensmønster'. Derimellem ses en roset, en rundet fordybning på 2 cm i diameter, med ni små runde fordybninger, 0,5 cm i diameter, fordelt omkring. Dette var det eneste dekorerede kar i graven, men desværre dårligst bevaret. Randdiameter anslås til ca. 22 cm. Karret har ingen direkte parallel ved Skovgårde, men er både form- og stil-

mæssigt i familie med kar bl.a. fra grav 400, også fra C2 (Ethelberg *et al.* 2000, 307, x 421).

Rosetter er et af de mest almindelige motiver på germansk keramik uden for Romerriget fra perioden. De findes ikke kun på lerkar, men også på lanser, bælteudstyr, fibler, kamme, tenvægte og bronzefade. Nyere forskning peger på, at motivet er af sydiskandinavisk oprindelse. Det nærmest eksploderer i anvendelse ca. 200-400 e.Kr. Det ses på keramik fra de nordtyske områder øst for Elben, men også endnu østligere i Tjekkiet og Slovakiet.

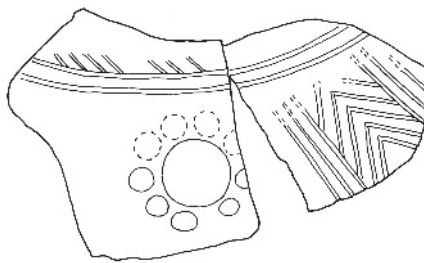
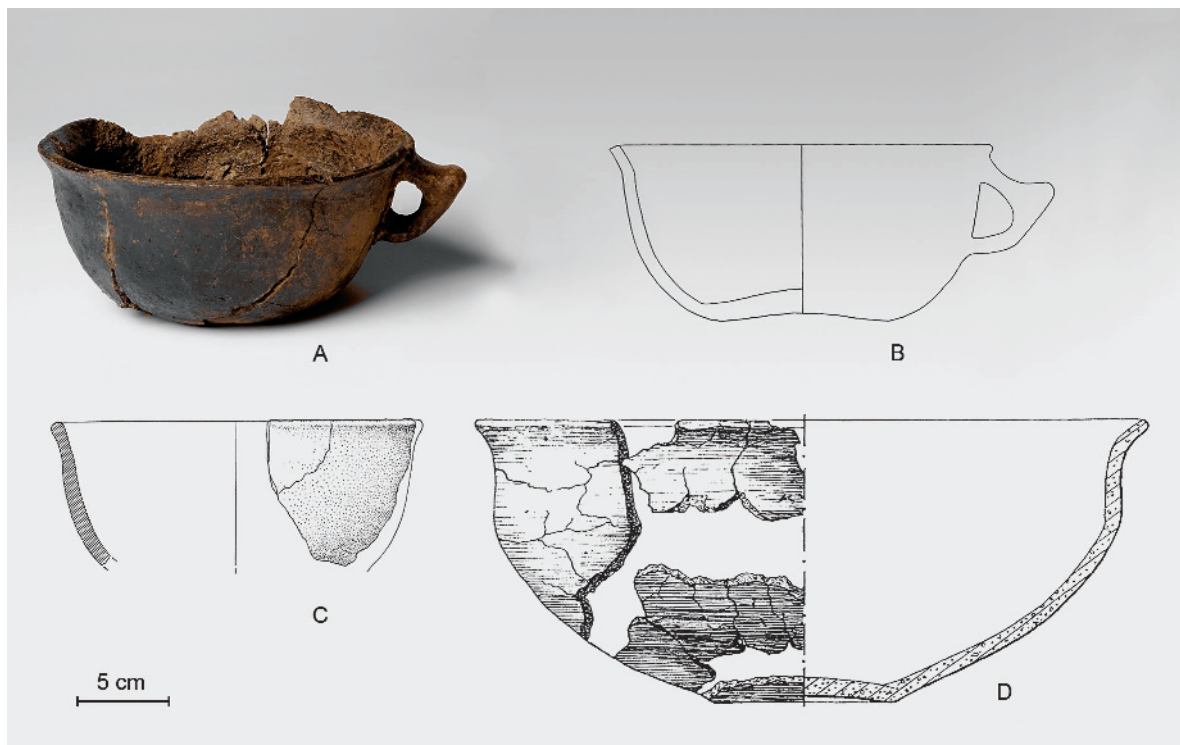

Fig. 7. Ornamentik på delvist bevaret lerkar fra Maglebjerg, med furemønstre og rosetter (x 94) (tegning Pernille Foss). 1:2.

Decoration on a fragmented vessel from Maglebjerg, with line decoration and rosettes (x 94) (drawn by Pernille Foss). 1:2.

Det ser ud til, at motivets idé er blevet spredt via flodsystemerne ud i Nordøsttyskland, hvor det bruges helt frem til 500-årene.

En almindelig form er den håndlavede punkt-roset, en central rundet fordybning, omkredset af små fordybninger. Denne form tilhører Maglebjerg-rosetten. Andre roset-former er stemplede. Rosetter kan være et religiøst symbol, et sol-symbol eller et øje. De kan optræde på hver side af en næselignende hank og dermed tilsammen skabe et lille ansigt, måske et symbol på den døde. Motivet ses nemlig oftere på gravkeramik end bopladskeramik og kan forstærke tanken om, at symbolet er tilknyttet den religiøse sfære (Hegewisch 2001).

Punktrosetter findes på flere danske lerkar, også på kar fra Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 243, x 122b). Andre sjællandske eksempler er fra den foregående periode C1b fra det nærliggende Harpelev (Lund Hansen 1976, 94, 103) og fra Himlingøje på Stevns (Lund Hansen *et al.* 1995, 497).

Fig. 8. Åben skål med knophank fra Maglebjerg (x 95) (A, B) (foto Jens Olsen, Næstved Museum; tegning Pernille Foss). Samme karform kendes fra Strullendorf i det sydøstlige Tyskland (C) (efter Haberstroh 2000, tavle 120.9) samt Cecele i det østlige Polen (D) (efter Jaskanis 1992, tavle X.5).

Open button-handled vessel from Maglebjerg (x 95) (A, B) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum; drawn by Pernille Foss). The same vessel form is known from Strullendorf in southeastern Germany (C) (after Haberstroh 2000, table 120.9) and Cecele in eastern Poland (D) (after Jaskanis 1992, table X.5).

På Fyn finder vi rosetter, ofte i grupper, sammen med vandrette og skrå furer, buer, plastisk ornamentik samt fuglemotiver. Især ses mange på den store gravplads ved Møllegårdsmarken (Albrechtsen 1968, fig. 61a+b; 1971, tavle 142).

I Jylland ses motivet også i C1b og C2, også i følgeskab med skrå og vandrette furer samt plastiske lister, bl.a. fra Vorbasse (Ethelberg 1990, 69, 76, 82),

fra Sejlflod fra C3 (Ringtved 1988, fig. 30), samt ved Hjemsted fra tidlig ældre germansk jernalder, ca. 400 e.Kr. (Ethelberg 1990, 67). På Bornholm ses ingen rosetter på keramikken; her ses helt andre karformer og dekorationer, mest i form af furer, skræstreger og plastik (Vedel 1886). Punktrosetter ses derfor i brug over det meste af Danmark fra ca. C1b til ældre germansk jernalder, ca. 200-400 e.Kr.

I fodenden stod et tredje lille kar, tæt på kistens østside, kun bevaret som en del af den ene side af et rundbuget glat kar med rundet/lige afskåret let udadbøjet rand (x 96). Karrets højde anslås forsigtigt til ca. 15 cm. Karret kan nok bedst sammenlignes med en kartype fra Skovgårde, bl.a. fra grav 400, dateret til C2 (Ethelberg *et al.* 2000, 117, fig. 112e).

Det fjerde og nordligst placerede kar er af helt fremmed form: en åben skål med let buet karside og let udfaldende rundet rand (x 95) (fig. 8). Godset er glittet og af god kvalitet, ca. 0,7 cm tykt. Fra rand til midt på karside ses en kraftig båndformet hank med en knop øverst. Karret er ca. 10 cm højt, munden ca. 21 cm i diameter. Karret har ingen paralleller

hverken ved Skovgårde eller blandt øvrige danske lerkar. Karrets form og karakteristiske hank skal vi endnu længere væk for at finde paralleller og op-rindelse til.

Knophankekar i Nordøsttyskland

I den nordøsttyske landkreds Prignitz, beliggende langs med og nordøst for Elben, samt i det nordvestlige kystnære Mecklenburg og østlige Holsten, anvendtes kar med lignende hank. Nyere forskning viser, at hanketyper kan være opstået i Holsten (Hegewisch 2000). Forskellige karformer med syv forskellige knophanketyper ses hovedsagelig i kvindegave, kun i C1 og C2. På visse nordtyske gravpladser er kar med disse hank så ens, at de må være fremstillet specielt med henblik på gravkulten.

I de syv stilgrupper har hankene mere eller mindre udtalte former, knopper og afsatser; få er dekorerede. Den form, som kommer hanken fra Maglebjerg nærmest, er hank af gruppe 6, med indadbøjet fingerknop (fig. 9). Det er en selvstændig enklere stabil form; fingerknoppen er uden afsats og smeltet sammen med selve hanken (Hegewisch 2000).

Selve karformen skal vi til det sydøstlige Tyskland og østlige Polen for at finde samtidige paralleller til (fig. 10). Fra Strullendorf i Oberfranken ses bopladsfund fra C2 og C3 med lignende åbne skåle (Haberstroh 2000, Tafel 120.9). På gravpladsen Cecele i det østlige Polen er også anvendt lignende

Fig. 9. Knophanke af gruppe 6 fra det nordtyske område, som hanken fra Maglebjerg tilhører (efter Hegewisch 2001, 543). Uden målestok.

Button handles from the North German area, group 6, which the button handle from Maglebjerg belongs to (after Hegewisch 2001, 543). Without scale.

skåle. Karrene dateres indenfor Wielbark-kulturen, C2 (Jaskanis 1992, Tafel X.5, Tafel XXXIV.3).²

Der kendes ikke umiddelbart andre kombinationer mellem knophanken og den åbne skålform, som den fremtræder i Maglebjerggraven. Karret synes at være sammensat af disse to selvstændige elementer fra hhv. det nordlige og sydøstlige Tyskland samt Wielbark-kulturen i det østlige Polen.

Knophankekar i Danmark

Knophankekar i andre former ses også i danske fund (fig. 11). På den fynske gravplads Møllegårdsmarken ses kar med knophanke af Hegewisch gruppe 5 og 6 fra urnegrave (Mackeprang 1943, tavle 14,7+8). Fra bornholmske urne- og jordfæstegrave ses kar med mere eller mindre særprægede knopper og afsatser,

Fig.10. Hovedudbredelsesområdet for knophankekar i det nordlige Tyskland (markeret område) samt placering af Strullendorf i det sydøstlige Tyskland og Cecele i det østlige Polen, med fund af åbne skåle af Maglebjerg-type (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

The main distribution area of button-handled vessels in Germany (marked area) and position of Strullendorf in south-eastern Germany and Cecele in the eastern part of Poland, with finds of open vessels of Maglebjerg-type (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

endog stiliserede dyrehoveder, som også ses i det nordøsttyske fundmateriale (Hegewisch gruppe 7). Fra en brandpletgravplads ved Hasle Excerserplads fortælles det, at *Alle Hankekarrene fra Brandpletter paa denne Gravplads have den ejendommelige*

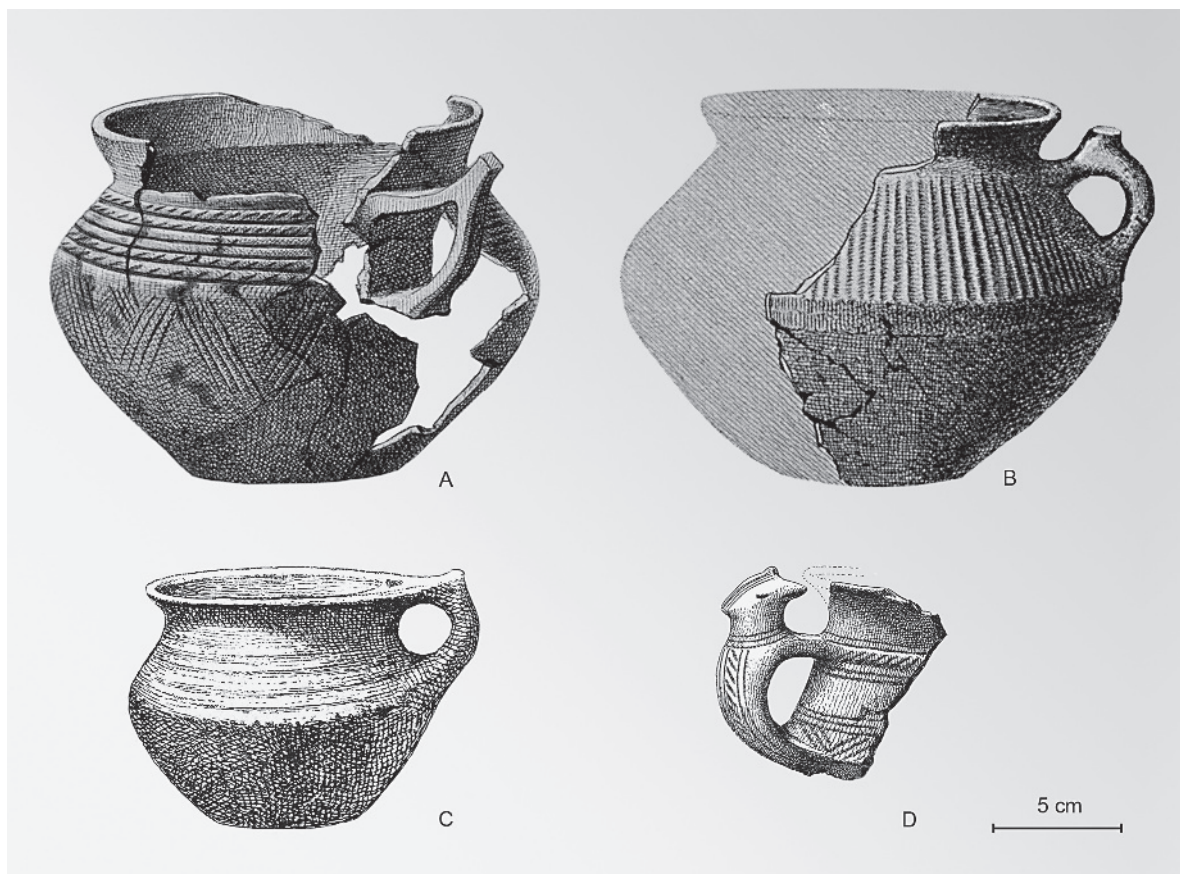

Fig. 11. Fynske og bornholmske lerkar med knophanke. Fyn: Møllegårdsmarken grav 810 (A) og 'området omkring Broholm' (B) (efter Mackeprang 1943, tavle 14,7 og 8). Bornholm: Hasle Excerserplads (C) (efter Vedel 1886, fig. 242) og Heslegård C 7529 (D) (efter Vedel 1897, fig. 47).

Button-handled vessels from Fyn and Bornholm. Fyn: Møllegårdsmarken grave 810 (A) and 'near Broholm' (B) (after Mackeprang 1943, table 14,7 and 8). Bornholm: Hasle Excerserplads (C) (after Vedel 1886, fig. 242) and Heslegård C 7529 (D) (after Vedel 1897, fig. 47).

Knop paa Hanken... (Vedel 1886, 319; 1897 fig. 47; Mackeprang 1943 tavle 29.1, 30.3, 43.1).

Selvom der i øvrigt ikke er forbindelser i lerkar-former og øvrig dekoration på lerkar mellem Sjælland, Fyn og Bornholm, har landsdelene hver især

haft forbindelser til de nordøsttyske områder. Visse elementer herfra har vundet indpas som detaljer på egne lokale keramikformer.

Men er karret fra Maglebjerg fremstillet lokalt – eller i Tyskland eller Polen? Vandrede en form og funktion kun som en idé? Var der mobile håndværkere? Eller blev også keramik transporteret? – Der er ingen tvivl om, at der har været udbredt trafik og kulturel forbindelse via Østersøen og de nordtyske floder. Sjællandske slægter har stået i tæt forbindelse med slægter i Nordeuropa. Det fremmedartede lerkar fra Maglebjerg med den mærkværdige hank er måske medbragt forsvarligt indpakket på en rejse over Østersøen, til et giftermål på Sjælland. En fremtidig analyse af lertypen ville sandsynligvis kunne afsløre, hvor det er fremstillet.

Glasperler

De 116 perler af glas indgår i en lang brystkæde, som sandsynligvis har været ophængt fra en stor fibula øverst på brystet. Perlerne er forsøgt typologiseret efter Tempelmann-Mączyńska 1985, hvor glasperler fra Tyskland og Polen er opsat i et typologisk beskrivende system. Værket benyttes som den vigtigste reference for de danske fund. Mange af de danske perler varierer i størrelse, farvenuance og udsmykning. Visse perler kan ikke relateres direkte til denne typologi. Der er derfor opstillet egne undertyper, bl.a. for materialet fra Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 77 ff.). Tempelmann-Mączyńska's samlede farvelagte typologi er endvidere gengivet i Ethelberg *et al.* 2000.

I 1994 har Olldag forsøgt at opstille et mere forenklet system over de danske glasperler fra romersk jernalder. Opstillingen er rent beskrivende med hovedgrupper, undergrupper og typer. Der gøres opmærksom på, at opstillingen ikke er endegyldig, men kan udbygges løbende (Olldag 1994, 195).

Der synes ikke at være nogen klar gruppering i tid af de tyske og polske perler; de fleste ses i hele romersk og tidlig ældre germansk jernalder, mens andre grupperer sig fra yngre romersk jernalder og frem (Tempelmann-Mączyńska 1985, 94 f., Tabelle 8). Glasperlernes kronologiske værdi er derfor begrænset; de kan ikke anvendes til finkronologiske analyser (Ethelberg *et al.* 2000, 73). Der synes heller ikke at være nogen klar formmæssig udvikling blandt glasperlerne; mange former findes samtidigt (Tempelmann-Mączyńska 1985, 149). Glasperlerne fra Maglebjerg er ikke tilstræbt nyopstillet med egne undertyper. Der er i første omgang forsøgt en indordning under Tempelmann-Mączyńska og Olldags systemer (fig. 12). I graven ses 10 af Tempelmann-Mączyńska's 24 grupper, med repræsentation af 38 typer. Fordelingen modsvarer 2 af Olldags forenklede 3 grupper, hvor 16 typer kan genkendes. De mange her relevante typer kan groft inddeles i to hovedgrupper: monokrome og polykrome perler. Netop farven regnes som en af de vigtigste egenska-

ber (Olldag 1994, 96), hvilket også viser sig m.h.t. perlerne fra Maglebjerg.

Ved gennemgang af typerne hos Tempelmann-Mączyńska Tabelle 8 ses det, at alle typerne på Maglebjerg er repræsenteret i C2, hvilket modsvarer gravens datering i øvrigt. Af de 38 typer er 19 intensivt forekommende i perioden (gruppe I, II, XII, XIV, XVIII, XXII og XXIV). De polyedriske perler af type 126 og 128 (gruppe XIV) ses hyppigst netop i C2 og kan derfor med nogen ret kaldes en ledetype for perioden.

Øvrige perletyper ses i mere moderat mængde (inden for gruppe II, III, X, XXI og XXII), mens 9 af typerne (fra gruppe XXI og XXII) findes allerede fra ældre romersk jernalder. Glasperlerne fra Maglebjerg tilhører således overvejende et klart yngre romersk jernalders miljø.

Tempelmann-Mączyńska gruppe I, Olldag gruppe 1

Blandt de monokrome perler er kugle- eller tøndeformede perler ganske hyppige. Der ses 25 perler af denne type; flest er hvide (15 stk.) mens fem er magenta; resten er klare, blå og grønne.

Tempelmann-Mączyńska gruppe II, III og X, Olldag gruppe 1

De enkle ringformede perler er også en hyppig type i yngre romersk jernalder, især i den sene del. De fleste er transparente blå (Olldag 1994, 218), hvilket også er tilfældet på Maglebjerg med 12 stk. Øvrige farver er klar, magenta og grøn. Perlerne ses også sammensmeltede i to eller tre segmenter (Tempelmann-Mączyńska gruppe X). Dem er der

Fig. 12. Glasperler fra Maglebjerg, opstillet efter typer fra Tempelmann-Mączyńska 1985 (TM) og Olldag 1994 (Olldag) (foto Jens Olsen, Næstved Museum).

Glass beads from Maglebjerg, arranged after types from Tempelmann-Mączyńska 1985 (TM) and Olldag 1994 (Olldag) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum).

Fig. 12 (fortsættes næste side)

Fig. 12 (fortsat)

syv af på Maglebjerg: seks magenta med to led og én hvid med tre led.

Tempelmann-Maczyńska gruppe XII, Olldag gruppe 1

Aflange perler med kantet tværsnit ses der kun én af på Maglebjerg. Perletypen er hyppig på Bornholm fra tidlig romersk jernalder, og er sjælden uden for øen. I en grav fra Skyttemarksvej i Næstved ses også én perle af denne type. Fra samme kæde ses en mosaikperle identisk med en perle fra Stenshøj, Bornholm. Perlekæden – og kvinden – fra Skyttemarksvej menes derfor at være fra Bornholm (Olldag 1994, 219). Der er også sammenfald i perletyper med andre grave fra Kildemarksvej i Næstved (Olldag 1994, 269).

Tempelmann-Maczyńska gruppe XIV, Olldag gruppe 1

De polyedriske perler findes i transparent blå og magenta. Perletypen er en af de talrigeste typer i yngre romersk jernalder, både i tyske og danske fund, set i forhold til udbredelse og antal. Fra C2 ses de i mindre antal som bl.a. magenta (Olldag

1994, 212). I Maglebjerggraven er der 6 blå og kun én magenta.

Tempelmann-Maczyńska gruppe XVIII, Olldag gruppe 1

Af ribbede perler ses der én grøn og 3 magenta. Store melonperler blev båret af den romerske overklasse (Olldag 1994, 219), ligesom man på romerske værksteder omkring Köln også lavede melonperler af rav (La Baume 1968, 110). Måske har den samme prestige omgivet de mindre melonperler af glas.

Tempelmann-Maczyńska gruppe XXI, XXIV, Olldag gruppe 2

Blandt de polykrome perler ses perler med indsmeltede knopper/’øjne’ (Tempelmann-Maczyńska gruppe XXI) og påsatte farvede knopper (Tempelmann-Maczyńska gruppe XXIV); begge tilhører Olldag gruppe 2. Pletter ses i en eller to farver og kan bl.a. være anbragt modstående, parvis eller ækvidistante, indglattede eller udstående (Olldag 1994, 223). På Maglebjerg ses 11 perler med indsmeltede knopper i magenta, turkis, grøn, gul og rød, på perler i hovedsagelig de 5 grundfarver (se diagram

fig. 14). På 3 lysegrønne perler ses turkise udstående knopper. Især i denne perlegruppe ses der få direkte paralleller med Tempelmann-Maczyńska's typer; der er variationer i grundfarve, form eller dekoration, hvorfor typenumrene kun er vejledende. Dette forhold viser variationen i perletypen mellem de danske og tyske/polske perler.

Tempelmann-Maczyńska gruppe XXII, Olldag gruppe 2

Perler med pålagte glastråde i en eller flere farver, i andre farver end perlens grundfarve, ses der 10 af. Det kan være pålagte tværgående striber eller bånd. Perler med tværgående bølge- eller zig-zag stribe samt perler med gentagne bølge- eller zig-zag striber, er andre varianter sammen med perler med tværgående bånd, hvorimellem der ses bølge- eller zig-zag linier (Olldag 1994, 224). Også disse perler fra Maglebjerg har få direkte paralleller hos Tempelmann-Maczyńska, men er varianter over typerne.

Et unikum

En stor transparent lys turkisgrøn cylindrisk perle kan ikke typologiseres hverken efter Tempelmann-Maczyńska eller Olldag (x 4). Den har fire omløbende zig-zag linier af pålagt glastråd i samme farve som perlen. Lodret oven i trådene ses syv indknibninger (kannellering). Perlen måler 1,7 cm i diameter og 1,5 cm i længden. Den er blandt de største og mest eksklusive perler i graven fra Maglebjerg og er indtil videre et unikum.

Størrelser, former og farver

Perlerne i Maglebjerggraven varierer mellem 0,4 og 2,0 cm i diameter, flest mellem 0,7 og 1,2 cm. Tykkelsen varierer mellem 0,2 og 2,0 cm, flest mellem 0,3 og 1,2 cm. De fleste af perlerne er derfor ikke specielt store. Det samlede billede giver indtryk af en størrelsesmæssigt meget homogen kæde, hvor kun ca. syv perler kan kaldes store, i nærheden af 2 cm. De store perler ser ud til at have været jævnt fordelt i kæden.

Der er en overvægt af runde, runde flade og flade trådformede perler (Tempelmann-Maczyńska gruppe I, II og III), mens en mindre del udgøres af rektangulære, segmenterede, dobbeltkoniske og cylindriske perler samt ribbede perler, 'melonperler' (fig. 13). Der synes derfor at være flest af de perler, der er relativt enkle at fremstille og ikke kræver flere behandlinger, efterformning, påsætning af andet glas o.l. De må have været billigere at fremstille og dermed anskaffe i forhold til de mere arbejdskrævende perler.

Størrelsen har ingen sammenhæng med form og farve. Forskellig form og størrelse ses i alle farver, hvorfor det er farven, som Olldag har fremført, der har været det afgørende ved sammensætning af perlekæden. Fordelingen af farver viser, at der er foretaget en meget nøje udvælgelse og sammensætning af mængden af farver. Man har udvalgt fem farvegrupper med omtrent lige mange perler i hver: transparent klare, blå, grønne, magenta samt hvide opake perler (fig. 14). En mindre procentdel udgøres af opake sorte og turkise perler. På 30 af perlerne ses dekoration i form af indvalsede og påsatte knopper, mens andre har omløbende indvalsede tråde eller, hyppigst, zig-zag linier. Dekorationer ses på alle farvegrupper og størrelser.

Den klare blå farve er meget anvendt i yngre romersk jernalder i Danmark, tæt fulgt af magenta. Perler i opakt glas bruges også for alvor fra denne periode. Det må generelt betragtes som mere kostbart glas, da det tilsyneladende er vanskeligere at fremstille rent kemisk (Olldag 1994, 45).

Ca. 20 af perlerne fra Maglebjerg, langt de fleste af klart glas, var kun bevarede som stumper. Det klare glas synes mere udsat for forvitring, hvilket må bero på den kemiske sammensætning af glassmassen. Generelt er perlerne dog af en god kvalitet. Farverne smaragdgrøn, olivengrøn, sort og turkis er sjældne og signalerer høj status generelt.³

På det nederste stykke af kæden var der bevaret en synlig rækkefølge, som viser en valgt sammensætning af perler. Det ses, at man har tilstræbt en

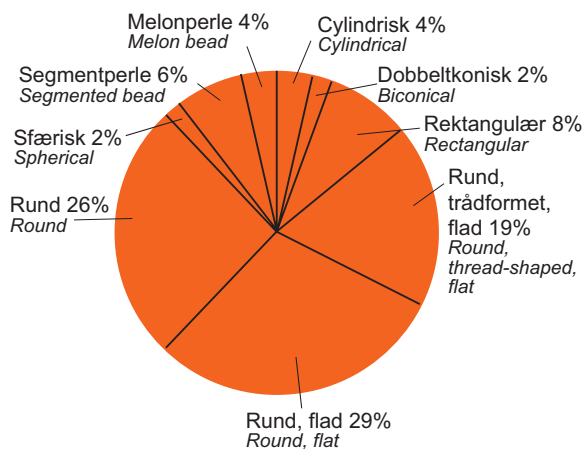

Fig. 13. Former på glasperler fra Maglebjerg. Der ses flest af de enkle runde perler (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

Shapes of glass beads from Maglebjerg. The most common types are simple, rounded beads (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

form for symmetri med flere perler i samme farve efter og ved siden af hinanden (fig. 15).

Fremstillingsprocessen kan bl.a. iagttages ved studier af nutidige glasperlemagere i Anatolien. Disse anvender små runde jerndorne, hvor glasmassen vindes omkring og formes med forskellige specialredskaber mod en lille ambolt til runde, cylindriske og kantede perler, som der f.eks. kan presses mønstre i (Sode 1995, 323). Lignende teknik har sandsynligvis været anvendt på jernalderens perler; i flere perler i Maglebjerggraven ses netop et kegleformet hul, hvor spidsen af en metaldorn har siddet i det varme glas.

Perler fra Skovgårde og Maglebjerg

Der ses ingen af de eksklusive mosaik- eller guldfolieperler, som fandtes i større antal ved Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 82). Sammenligner man Ethelbergs skemaer over de 123 perletyper fra Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 78 ff.) med perlerne fra Maglebjerg, er der kun sammenfald med 13 typer:

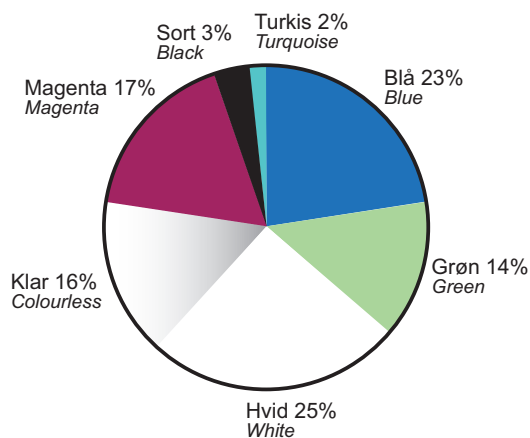

Fig. 14. Farvesammensætningen i glasperlekæden fra Maglebjerg viser en ligeværdig udvælgelse af især fem farvegrupper (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

The main colours of glass beads from Maglebjerg show an equal choice of especially five colour groups (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

små og mellemstore ensfarvede glasperler af type 2a, 8, 30a, 31, 32b, 36; store ensfarvede glasperler af type 13 og 159a; aflange glasperler af type 126 og 128 samt segmenterede glasperler af type 95b og 97b.

Perlerne fra Skovgårde er derfor umiddelbart mere avancerede end perlerne fra Maglebjerg. Dog skal der her tages højde for det større antal grave med deraf større mulighed for forskellighed. Blandt 808 perler fra Skovgårde fandtes der 123 typer. I Maglebjerg-graven fordeles 116 glasperler sig på 38 typer, hvorfor den procentmæssige fordeling af typer på antal ikke står tilbage for Skovgårde, der indeholder det største samlede perlefund fra Sjælland (Olldag 1994, 242).

Perler fra Engbjerg og Maglebjerg

I en ny fremlæggelse af gravpladser fra et yngre romertids rigdomscenter ved Tåstrup vest for København, undersøgt inden for de seneste år, sammenlignes glasperler fra en rig kvindegrov ved Engbjerg, grav 4, med glasperler fra Maglebjerg.

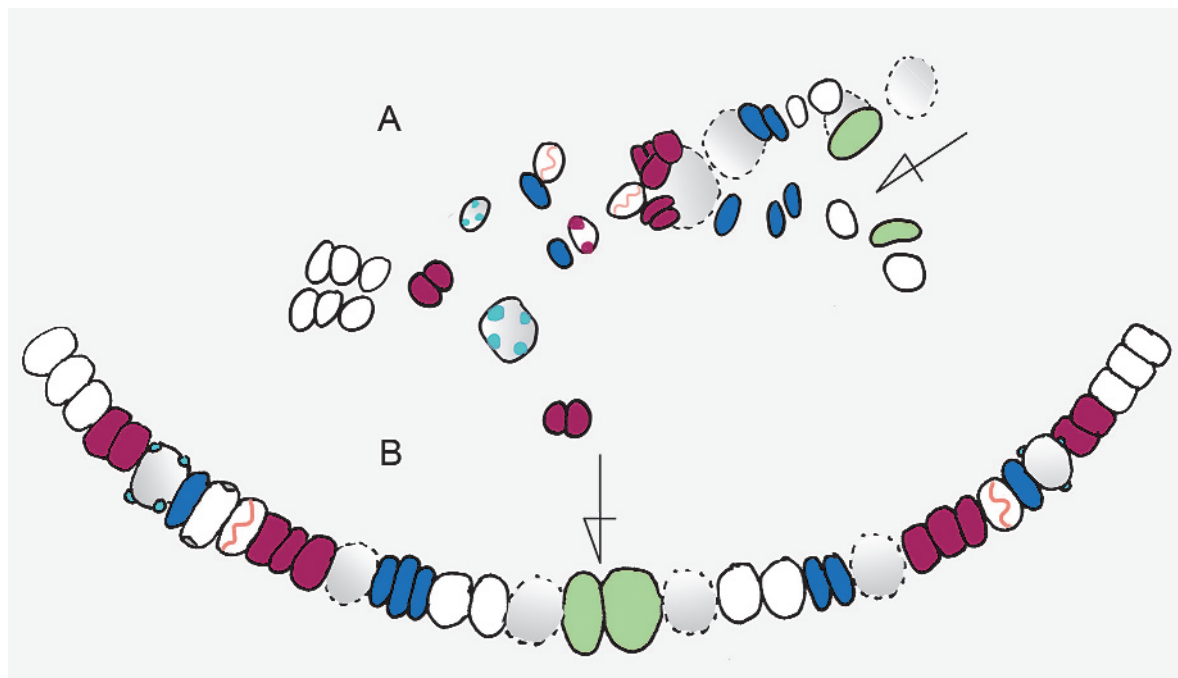

Fig. 15. Den nederste del af glasperlekæden fra Maglebjerg, som den blev fundet in situ (A) og forslag til rekonstruktion (B). Pilen angiver kædens nederste midte. Stiplede linier angiver fragmenterede perler af klart glas (tegnet af forfatteren, opstillet af Jens Olsen, Næstved Museum).

The lowest part of the glass necklace from Maglebjerg, as found in situ (A) and suggested reconstruction (B). The arrow points out the lowest middle part of the necklace. Dotted lines indicate fragmented beads of colourless glass (drawn by the author, arranged by Jens Olsen, Næstved Museum).

På trods af forskellige polykrome perler i de to grave menes kæderne generelt at vise store overensstemmelser med hensyn til farvesammensætning (Lund Hansen 2009a, 123, 127). Der er meget stor variation i sammensætningen af perler i gravene i Tåstrupområdet, men der er overensstemmelser i måden, de har været båret på. Det diskuteres, hvorfor perlekæderne er så forskellige. Et svar kunne være, at kædernes sammensætning er tegn på tilhørsforhold

til en bestemt slægt eller bosættelse, eller – i forbindelse med giftermål – et tegn på, hvor kvinderne kom fra, og en markering af deres identitet (Lund Hansen 2009a, 131 f.). Det er tidligere fremført, at der ikke ses to ens perlesammensætninger i fundne kæder i hele Europa. Selv hvis de – sjældent – består af ens perler, har de forskellig længde. Visse former foretrækkes dog i sammensætninger, forskellige i tid og rum. Der er forskellige præferencer i perlesammensætningen inden for f.eks. Cernjachov- og Wielbark-kulturen (Maćczyńska 1997, 103).

I Maglebjerggravens tilfælde er det allerede ovenfor fremsat, at kvinden kom fra en egn syd for Østersøen med sit fremmede knophankekar. Glasperlernes sammensætning er måske endnu en markering af hendes fremmede identitet og kulturelle tilhørsforhold.

Proveniens

Perlernes proveniens kan kun tilnærmelsesvist anslås. Det danske materiale har været sat i forbindelse med værksteder ved Rhinen, i Norditalien, de østlige

provinser (Pannonien) og Sortehavssområdet (Krim og Ukraine). Enkelte overfladedekorerede perler kan på typologisk grundlag henføres til Rhinværkstederne. De 10 sribede perler af Olldag type 2208 og 2210 (Tempelmann-Maczyńska gruppe XXII) kan være fremstillet i Trier og andre værksteder ved Rhinen; de er især udbredt i det vesttyske område.

De fleste perler kan dog ikke nærmere stedbestemmes; de kan være resultatet af, at et vist fælles formsprog har spredt sig fra værksted til værksted. Grundstofanalyser af glas fra de østlige provinser og det østlige Barbaricum adskiller sig så meget fra glas med vestlig proveniens, at det dog kan tale for en østlig fremstilling og proveniens af visse perler (Olldag 1994, 249 ff.). De polyedriske perler Tempelmann-Maczyńska type 126 + 128 (Olldag 1104) kan være lavet i de østlige områder f.eks. Donauprovinsen Pannonien (Olldag 1994, 213).

Man har tidligere ment, at alle glasperler i Danmark i romersk jernalder blev importerede. Ved Lundeberg på Sydøstfyn er der fundet glasmateriale fra perlefremstilling, som kan nuancere opfattelsen af perlernes proveniens. Fund af smeltdråber, stænger og glasmasse/råglas ses inden for et samlet område (Thomsen 2002, 159). Der sættes dog også spørgsmålstegn ved tolkningen af materialet, som afventer samlet fremstilling (Henriksen 2009, 140). Fra Nordtyskland kendes spor af perlefremstilling i yngre romersk jernalder, hvilket bestyrker formodningen om, at især monokrome glasperler, som var enklest at fremstille, i en vis målestok også er lavet uden for selve Romerriget og dets provinser (Lund Hansen 2008a, 98). Generelt menes der ikke at være tegn på produktion af glasperler i Skandinavien i romersk jernalder, og det må antages, at langt størstedelen af glasperlerne var importerede, sandsynligvis fra værksteder i Romerriget, der også producerede bl.a. glasbægre. Glasperlerne blev eksporteret til hele Barbaricum (Lund Hansen 2009a, 135). Glasstykker til indlæg i pragtfibler kan være fremstillet uden for Romerriget, da disse fibler er absolut germanske (Carnap-Bornheim 2000, 63).

Ravperler og rav

Der fandtes i alt 85 ravperler let spredt i den sydlige halvdel af graven, området for overkroppens placering. Årsagerne til spredningen kan være mange. Kisterummet har været jordfrit et stykke tid, indtil låget med sten og jordfyldt brast. Forrådnelsesprocesser, indtrængende vand og jord, dyreaktivitet o.l. kan flytte meget rundt på genstande. Da rav tillige flyder let, er der her tilstrækkeligt med årsager til, at perlerne lå spredt.

Perlerne var alle små og skiveformede og fremstillet af en ensartet og god ravkvalitet. Grundet den klæge gravfyld med omtrent samme farve som ravet, blev kun ca. 25 af de 85 perler fundet *in situ*, resten ved soldning af den opskrabede fyld. Hovedindtrykket er, at ravperlerne i Maglebjerggraven hovedsagelig lå for sig selv og ikke sammen med koncentrationer af glasperler. Der er derfor højst sandsynligt tale om en halskæde udelukkende af ravperler. Ved Skovgårde anvendtes små skiveformede ravperler hovedsagelig alene i halskæder (Ethelberg *et al.* 2000, 75). Der er flest ravperler i

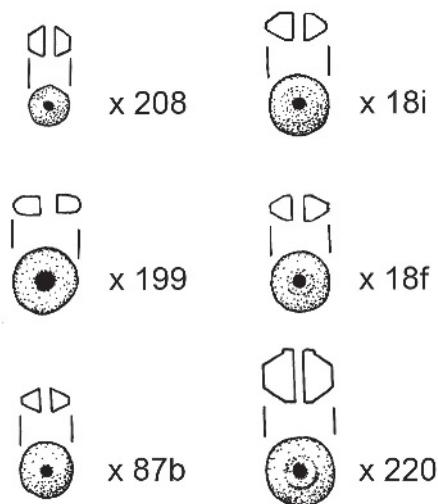

Fig. 16. Ravperler fra Maglebjerg (tegning Pernille Foss). 1:1.
Amber beads from Maglebjerg (drawn by Pernille Foss). 1:1.

de rigeste grave ved Skovgårde; det maximale antal i en grav er 92 (Ethelberg *et al.* 2000, 75). De 85 perler i Maglebjerggraven er derfor i sig selv med til at karakterisere graven som rig.

Også i klassifikationen af ravperler benyttes Tempelmann-Mączyńska 1985, hvor tyske og polske ravperler deles op i forskellige håndlavede og drejede typer, mens der samtidig gøres opmærksom på, at det kan være vanskeligt at se forskel (Tempelmann-Mączyńska 1985, 23, 134). Typerne har da heller ingen kronologisk værdi, idet de findes i hele yngre romersk og tidlig germansk jernalder, flest på Sjælland. De er kun opstillet efter form, små og enkle, runde til flade skiveformede; få perler er op til 1,7 cm (Lund Hansen *et al.* 1995, 217; Ethelberg *et al.* 2000, 75).

Ravperlerne på Maglebjerg (fig. 16) varierer i diameter mellem 0,4 og 1,0 cm, flest mellem 0,6 og 0,9 cm, deraf flest på 0,8 cm. Perlernes tykkelse varierer mellem 0,2 og 0,8 cm, deraf er langt størstedelen 0,3-0,4 cm. Perlerne er således meget små og tynde. Langt størstedelen er lidt uregelmæssige, ikke helt symmetriske perler med små skævheder, og de synes at være snittede og tildannede i hånden. Ca. 20 af perlerne er dog så regelmæssige, kantede, symmetriske og med skarpe profiler, at de må være drejede.

Omtrent 75 % af perlerne kan nogenlunde henføres til Tempelmann-Mączyńska's typer, mens 25 % er hybrider mellem typerne. Tempelmann-Mączyńska's typeskema er derfor heller ikke her fyldestgørende i forhold til materialet.

Størstedelen tilhører type 399, som også er hyppig ved Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 75). Maglebjerg har type 397 og 399 tilfælles med Skovgårde. Perlerne på Maglebjerg har dog en markant smalere kant end Tempelmann-Mączyńska's afbildede type 399 og er således reelt varianter af denne. Det er blandt denne type perler, der synes at være de tydeligste tegn på regelmæssige og symmetriske drejede perler. Også af de helt enkle skiveformede flade ravperler type 388 fandtes der en del, mens

GRUPPE XXX SKIVEFORMEDE PERLER	
TYPE	ANTAL
388	11
390	7
391	3
GRUPPE XXXII DOBBELTKONISKE PERLER	
TYPE	ANTAL
395b	9
GRUPPE XXXIII CYLINDRISKE PERLER	
TYPE	ANTAL
397	1
399	30
HYBRIDER MELLEM TYPER	
TYPE	ANTAL
388/399	1
390/399	2
391/395b	1
395/399	3
395b/399	15

de bittesmå perler af type 390 samt den mere linseformede type 391 og den cylindriske type 397 var sjældnere. Perlerne af type 395b har alle en smal kant på 1-2 mm, hvilket egentlig henfører dem til hybridgruppen.

De fleste hybrider er netop en blanding af type 395b og 399, nærmest som 395b med kanten fra type 399 i en smal udgave på 1-2 mm. Visse kunne også ligne type 438, der betegnes som en drejet perle; blot mangler furerne langs kanten.

Flere er af den opfattelse, at fremstilling af drejede ravperler var så specialiseret, at det kun foregik i de provinsialromerske værksteder omkring Köln, hvor også mængder af glasperler blev fremstillet

(La Baume 1968, 114; Ethelberg *et al.* 2000, 75). Ud fra fund af bl.a. drejede træskåle i Norden og Nordtyskland ved vi, at drejebænken dog også var kendt hér allerede fra førromersk jernalder, hvorfor den tekniske kunnen i Sydskandinavien ikke må undervurderes (Henriksen 2009, 147). Rav har været bearbejdet siden stenalderen i Nordeuropa; drejetechnik har også været anvendt på dette velkendte materiale. Også i Norden har man fremstillet ravperler ved skæring eller drejning. Bl.a. på centralpladsen Sorte Muld på Bornholm er der fundet spor af ravforarbejdning og drejede ravperler fra romersk jernalder (Lund Hansen 2008a, 96 ff.). Drejebænke kan have været drevet af en bue eller et håndsving. Der kendes ingen sikre fund af egentligt værktøj brugt til rav, men i en perle fra Przeworsk-kulturen fra Tluste nær Warszawa i Polen er fundet en afbrækket stump af et jernbor. Fra andre værksteder og ravsamlinger i Polen kendes tilspidsede og skærpede flintaflags, benprene (spidse fugleknogler), jernknive og slibesten til polering/slibning (Wielowiejski 1996, 240, 251).

Lignende ravperler med den karakteristiske kant og tegn på drejning ses på den fynske romertidsgravplads Brudager Mark (Henriksen 2009, 143, fig. 117), samt i grav 4 fra Engbjerg (Boye 2009, 285). Ravperler fra et polsk gravfund fra Przeworsk-kulturen ved Pruchnowo i Kujavien har også stor lighed med de symmetriske ravperler fra Maglebjerg, idet disse også er udstyret med den karakteristiske kant. I Polen findes der rige ravforekomster af god kvalitet samt adskillige ravperleværksteder i romersk jernalder (Cofta-Broniewska 1999, 173, fig. 28). Ravperler af god og ensartet kvalitet har sandsynligvis været fremstillet både i Sydskandinavien og Polen, hvor tilgang til rav fra Østersøen var optimal.

Ved Skovgårde er 90 % af ravperlerne enkle og skiveformede. De er betegnet som snittede ravperler, kun få som evt. drejede, bl.a. to ravperler fra grav 400, x 1329-1330 (Ethelberg *et al.* 2000, 75, 310). Begge er omtrent dobbelt så store som perlerne fra Maglebjerg. Dette udelukker dog ikke, at de små

Fig. 17. Den mystiske ravklump fra Maglebjerg (x 22) (foto Jens Olsen, Næstved Museum). 2:1.

The mysterious amber piece from Maglebjerg (x 22) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum). 2:1.

perler hér er drejede. Bl.a. perlen x 220, som er en af de 'største' med en diameter på 0,9 cm, har en lille grat på den ene basisflade, som sammen med perlens regelmæssige form taler for drejning. I det nordtyske ravperlemateriale fra ca. 800-1000 e.Kr. ses det, at perler drejet på drejebænk typisk har striber i overfladen og er meget symmetriske (Gerds 2001, 117 f.).

En mystisk ravklump

Udover ravperlerne fandtes i den sydlige del af gravnen (hovedenden) ved kistens vestside en uregelmæssig, delvist tildannet ravklump (x 22) (fig. 17). Den ene side er plan, mens den anden er ujævnt hvælvet. Stykket måler 2,7 x 1,7 cm og er 0,9 cm på det tykkeste sted. Det synes tildannet groft langs kanterne, mens den hvælvede side virker naturlig. Den plane side kan være tilskåret eller slebet flad.

Det har været diskuteret, hvad dette stykke har været anvendt til. Det kunne have siddet på en anden genstand, gjort fast på den plane side. Ravstykket har været undersøgt under mikroskop, men der ses ingen metalspor eller rester af fastgørelsesmateriale (beg el. lign.) på den plane side. Sandsynligvis

Fig. 18. Spiralperler af bronze fra Maglebjerg (foto Jens Olsen, Næstved Museum). 1:1.

Spiral beads of bronze from Maglebjerg (photo by Jens Olsen, Næstved Museum). 1:1.

har ravklumpen fungeret som en Charonsmønt, der oprindeligt har været placeret i den dødes mund eller ved brystet. I munden på en gravlagt kvinde i en rig grav på Kærup lå netop en smukt poleret ravklump (Christensen 2006, 35). Fænomenet er kendt fra andre sjællandske grave fra perioden, bl.a. i form af skår af romerske glaskar, guldstykker og mønter (Boye 2004, 50; Christensen 2006, 35; Lund Hansen 2009b, 172 ff.; Lund Hansen & Rindel 2008, 111 ff.). Nu kan også rav tilføjes som objekt. Charonsobjekter forekommer i de rige grave og synes således knyttet til en elite inden for samfundet. Idéen kan være indført på Øst- og Sydsjælland i C1b og videreført i C2 som udtryk for en fælles opfattelse af Charons-ritualet, og som en påvirkning fra den romerske verden (Lund Hansen & Rindel 2008, 113, 128, 141).

Spiralperler af bronze

I gravens sydende fandtes fire metalperler, fremstillet af flad bronzetråd, opvundet i en spiral til et lille rør (fig. 18). Perlerne er 1,0-1,7 cm lange og alle 0,5 cm i diameter. Dette tyder på, at de er vundet op omkring den samme pind eller metalstang. Perlerne

består af 5-6 vindinger af bronzetråd, den længste af 11 vindinger. Lignende bronzeperler på Skovgårde er 1,5-2,0 cm lange og 0,5-0,9 cm i diameter (Ethelberg *et al.* 2000, 85).

Bronzeperlerne ligger i samme område som glasperlerne, og har indgået i den lange brystkæde. Ved Skovgårde ses spiralperler i bronze kun i brystkæder. I en af perlerne fra Maglebjerg (x 2) fandtes rester af perletråden, en tynd glat lædersnor. Ved Skovgårde ses sølverperler med dele af flettede eller snoede tråde af uld eller hør (Ethelberg *et al.* 2000, 93). Perlerne findes fortrinsvis i rige kvindegrave på Sjælland og Bornholm, dateret til C1b-C2 (Ethelberg *et al.* 2000, 85).

Toiletsæt

Omtrent midt i graven fandtes et toiletsæt af bronze, bestående af en pincet og en spatel (x 150-152) (fig. 19). Pincetten er ca. 6,7 cm lang og 0,5 cm bred, lavet af en flad bronzestang med let hvælvet overside, og et rundet ombukket øje foroven. Kæben er lidt bredere og indadbukket til en lille læbe. På pincetten er anbragt en skyder af omviklet tynd trind tråd. Ca. 3/4 nede på pincetten ses en dekoration i form af et kryds i en furet kvadratisk ramme. I sættet indgår også en flad spatel, 4,5 cm lang og 0,4 cm bred, med en lille rundet, skeformet svag fordybning. Betegnelsen er ofte angivet som øreske. Pincet og spatel har været samlet i en lille trådformet ring. Sættet har hængt nederst i brystkæden. Et lignende sæt ses i grav 8 på Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 92 ff., 241).

Toiletsæt med pincet og spatel ses i rige danske og nordøsttyske mands- og kvindegrave fra C1b til starten af ældre germansk jernalder. Sættene synes at være sjældne i danske gravfund fra perioden, i forvejen er de på Sjælland tilsyneladende kun kendt fra tre gravfund, deraf et fra Skovgårde. Ofte ses de blandt jernalderens mosefund, tilknyttet personligt udstyr (Ethelberg *et al.* 2000, 87 f.).

Toiletsættets mulige anvendelse og status er om-diskuteret. Remskyderfunktionen antyder, at pin-

Fig. 19. Toiletsæt af bronze med pincet og spatel fra Maglebjerg (x 150-152) (foto Jens Olsen, Næstved Museum). 1:1.

Toilet set of bronze with tweezers and spatula from Maglebjerg (x 150-152) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum). 1:1.

cetten kunne anvendes som præcisionsinstrument, som fikseret sårklemme. Kirurgiske instrumenter er kendt fra Romerriget og er også erkendt i de danske krigsbytteofre (Frölich 2006; 2008; 2009). Spatlen kan også have haft en anden funktion end øreske, til blanding af medikamenter, sminke el. lign. Pincetten i sættet fra Skovgårde grav 8 har ingen remskyderfunktion, mens 'øreskeen' er en smal spatel. Måske har toiletsæt haft en specialfunktion udover at afhjælpe dagligdagens irritationer, forbeholdt personer af høj status med visse specialiserede eller medicinske evner, hvilket også anføres i nyere forskning (Henriksen 2009, 308).

Bronzering

Ved lerkar x 95 i fodenden af graven fandtes en lille cirkulær bronzering, lavet af et fladt bronzebånd, bukket rundt med to overlappende ender (x 95a)

(fig. 20). Båndet er tiltagende bredest mod enderne. På forreste del af ringen ses fire vandrette furer, langs kanterne små indhak. Diameteren er 1,7 cm. Ringen har kunnet åbnes, justeres og tilpasses.

Ringens placering ved den gravlagtes fødder og den lille diameter taler for, at den har fungeret som tåring. En identisk ring fra den rigeste udstyrede kvindegrav ved Kærup, grav 3663, blev fundet endnu siddende på venstre fods langetå. Begge ringe er så identiske, at de må være lavet på samme værksted!

Sikre fund af tåringer fra Danmark er sjældne. Der er bl.a. en ring af et bøjet stykke guld fra en tåknogle i en mandsgrav ved Brøndsager, Høje Taastrup, også dateret til C2 (Fonnesbech-Sandberg 2004, 98). I en rigt udstyret kvindegrav fra Vorbasse (grav 5) ses to tåringer, én på hver fod, af et fladt sølvbånd med $1\frac{3}{4}$ vinding. Graven dateres til C1b-C2.⁴

I litteraturen er omtale af tåringer også sjælden. I Nordeuropa og Skandinavien ses metalringe i grave fra romersk jernalder, fundet i munden, ved

Fig. 20. Tåring af bronze fra Maglebjerg (x 95a) (foto Jens Olsen, Næstved Museum). 1:2.

Toe ring of bronze from Maglebjerg (x 95a) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum). 1:2.

hoved, på/ved hånden, underarm, knæ og fod. Ringe i mange forskellige typer findes ofte i rige grave eller grave med romersk import men findes også i enklere udstyrede grave, både i mands- og kvindegrave. Ringe er fremstillet af guld, sølv, bronze og (få af) jern. I Danmark er langt størstedelen fremstillet af guld, færre af bronze (Beckmann 1969, 8 f.; Lund Hansen *et al.* 1995, 233).

Ringene fra Maglebjerg og Kærup har ikke nogen direkte paralleller i litteraturen. Bronzeringe med størst lighed er enkle båndformede ringe af Beckmann type 27, 28, 33 og 38. Ringe af type 27 og 28 er enkle sammenbukkede ringe af fladt sølv eller bronzebånd med udsmykning af f.eks. streger, punktlinier og cirkler. Ringtypen ses spredt så vidt som i Finland og Böhmen. Spiralringe af type 33 er kun for én rings vedkommende registreret som fundet ved foden, i en grav fra Jutagården i Västergötland (Beckmann 1969, kat. nr. 319). Lignende ringe er fundet i andre grave fra Öland, Finland og Hannover i Nordtyskland. Type 38 er enkle, individuelle ringe, der er bukket om af bronzebånd. Ringtypen er fundet i grave fra Hannover og Brandenburg (Beckmann 1969, 41 ff.). Ringene fra Danmark kan måske have sin oprindelse i det nordtyske område.

Tenvægt af jern

Midt i graven fandtes en lille flad jernskive med omtrent centralt anbragt hul (x 97) (fig. 21). Den forrustede skive er ca. 3 cm i diameter og ca. 0,5 cm tyk. Hullet er ca. 0,5 cm i diameter. Skiven vejer nu ca. 14 gram. Der er sandsynligvis tale om en tenvægt. Ud fra forholdet mellem dens diameter og vægt skulle den være egnet til at spinde en tynd og hård tråd til finere klæde.⁵

Øvrige tenvægte fra romersk jernalder ses fremstillet af stenart, keramik, glas, rav eller bronze. Ved Skovgårde fandtes tenvægte på ca. 12-19 gram af glas og keramik, men flest af bronze, som kun forekommer i de rigeste og mest eksklusive kvindegrave i Danmark (Ethelberg *et al.* 2000, 112; Lund Hansen *et al.* 1995, 227 f.).

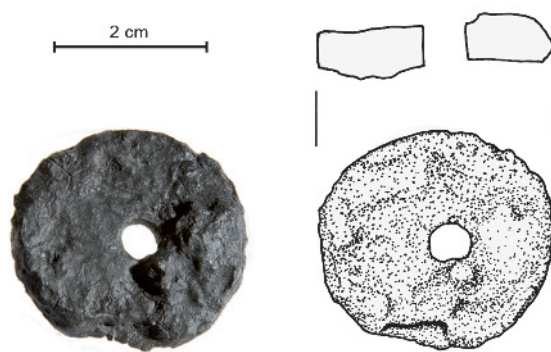

Fig. 21. Lille skive af jern fra Maglebjerg – en sandsynlig tenvægt (x 97) (foto Jens Olsen, Næstved Museum; tegning Pernille Foss). 1:1.

Small iron disc from Maglebjerg – a possible spindle whorl (photo by Jens Olsen, Næstved Museum; drawn by Pernille Foss). 1:1.

Få andre tenvægte af jern er erkendt i gravmaterialet fra perioden. I en rigt udstyret kvindegrav fra Bjergby på Mors (grav II), fandtes i fodenden en cylindrisk tenvægt af jern, ca. 2 cm i diameter, ca. 1,4 cm tyk, med tenkrog og lidt af tenpinden bevaret (Albrethsen 1974, 48 ff.).⁶ Graven dateres til C1b, ca. 210-260 e.Kr. (Ethelberg 1990, 63).

Fra en anden rigt udstyret kvindegrav ved Enderupskov i Sønderjylland (grav 861) er der i materialet nyligt erkendt en lignende forrustet jernskive på ca. 3 cm i diameter med et centralt hul på ca. 0,8 cm og en tykkelse på ca. 0,7 cm. Graven dateres til slutningen af romersk jernalder eller starten af ældre germansk jernalder ca. 400 e.Kr. (Ethelberg 2006, 81 ff.). Der er endnu ikke erkendt tenvægte af jern fra det righoldige fynske gravmateriale fra yngre romertid (Henriksen 2009, 187).

Tenvægte af jern findes således i yngre romersk jernalder i Danmark, dog foreløbig kun set i nogle få rige grave. Ved at se nærmere på uanseelige jernklumper og -skiver fra andre grave, kan der uden tvivl udskilles flere af slagsen.

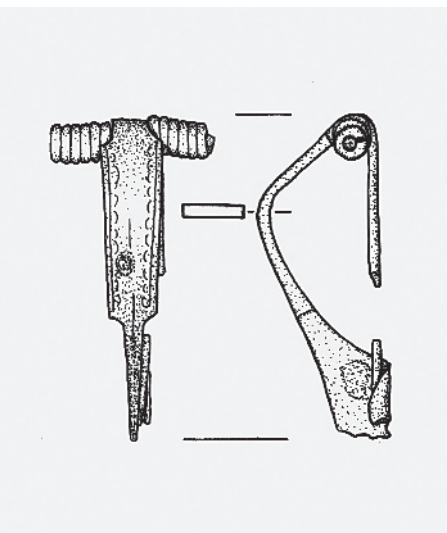

Fig. 22. Fibula fra gravens midte (x 146), type Almgren VII.3 (205) (foto Jens Olsen, Næstved Museum; tegning Pernille Foss). 1:1.

Brooch from the middle area of the grave (x 146), type Almgren VII.3 (205) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum; drawn by Pernille Foss). 1:1.

Benkam?

I gravens fodende fandtes nær hinanden 5 bitte-små forrustede jernklumper, muligvis jernnitter fra en trelagsbenkam. I gravene ved Skovgårde var sådanne kamme nærmest standardudrustning, idet de fandtes i 13 af de 18 grave. Størstedelen var samlet med bronzenitter, mens tre var samlet med jernnitter, med gennemsnitligt 7-10 nitter per kam. Kammene lå flere forskellige steder i graven, også i fodenden (Ethelberg *et al.* 2000, 105 ff., 250 ff.). Også ved Kærup fandtes benkamme i alle grave undtagen to (Christensen 2006, 35). De små jernklumper i Maglebjerggraven kan derfor have været nitter fra en tilsvarende benkam, som sammen med skelettet er gået til.

Bronzenål

Ved lårbenet fandtes spidsen af en lille tynd bronzenål, kun 0,1 cm i diameter. Sådanne små nåle af jern, bronze og sølv fandtes i 9 af gravene ved Skovgårde. Nåle findes kun i kvindegrave, men ses også i personligt udstyr i moseofre fra perioden (Ethelberg *et al.* 2000, 111). Nåle kan derfor både have været anvendt til at sy i tekstil og læder – og til at sy sår sammen.

Fibler

I graven fandtes dele af en stor pragtfibula og 3 mindre fibler. Pragtfiblen fandtes i flere løse dele, spredt i gravens syddel. Én fibula fandtes nær gravens midte, mens et par fandtes liggende tæt sammen i gravens sydlige del.

Fiblen fra gravens midte (x 146) (fig. 22) er en toleddet armbrøstfibula med høj nåleskede, 4,2 cm lang og 2 cm bred ved spiralen. Ydersiden af bøjlen er ornamenteret med en langsgående fure langs kanterne. Langs furen ses et bånd af indpunslede halvbuer. Fiblen er af type Almgren VII.3, 205 (Almgren 1923, tavle IX) samt Mackeprang III, 1 (Mackeprang 1943, tavle 1), og er også som type opstillet i senere regionale systemer (Ethelberg 1990, Hjemsted type 5b), hvor den er definerende for perioden C1b2. Typen er kendt over det meste af landet. Den rækker sjældent ud over førnævnte periode, men kan findes i den tidlige del af C2 (Ethelberg 1990, 32 ff.; 2009, 24). Varianter af fibeltypen kendes bl.a. fra seks grave ved Skovgårde, i fire af dem parvis (Ethelberg *et al.* 2000, 44, 48). En af fiblerne i fibelparret i grav 4 ved Skovgårde har størst lighed med x 146, med et langt, bredt bøjlestykke og nærmest trekantet profil (Ethelberg *et al.* 2000, 221, 307).

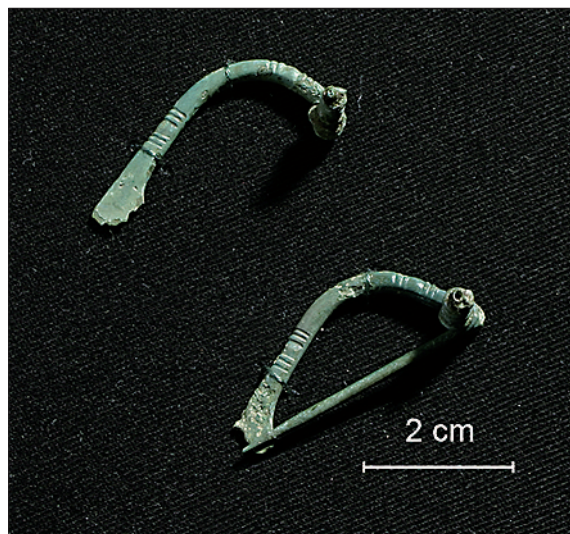

Fig. 23. Parvis ens fibler fra gravens hovedende (x 15), type Almgren VII.3 (207) (foto Jens Olsen, Næstved Museum).

A pair of identical brooches from the southern part of the grave (x 15), type Almgren VII.3 (207) (photo by Jens Olsen, Næstved Museum).

Ornamentikken på x 146 er dog usædvanlig. Normalt er fibler af denne type ornamenteret med tremolérstik,⁷ men her er der tale om et halvbueformet stik. Dette motiv ses indpunslet på bronzehanke fra træspande af taks, fundet i omtrent 20 danske rige grave fra C1b til C3 (Becker 2006; 398 ff.), bl.a. i et gravfund fra Ullerslev på Fyn fra C1b2 (Albrechtsen 1968, 81, tavle 16). I en anden lokal samtidig grav fra Næstelsøgård, ca. 7 km sydøst for Maglebjerg, ses samme hankemotiv. Motivet på spandehanke ses også i enkelte svenske og norske grave, samt i flere tyske grave, bl.a. fra Gommern, Hassleben (Becker 2006, 345 ff.) og Kasseedorf i det østlige Holsten, dateret til C2 (Articus 2004, 148, 224, Abb. 10, tavle 27). Andre danske fibler med halvbuestik ses først fra C3, fra Haraldsted ved Ringsted, Høstentorp på Østsjælland samt Årslev på Fyn (Albrechtsen 1968, 80; Norling-Christensen 1956, 23, 102, fig. 3c, 40, fig. 28).

De to øvrige fibler (x 15) er parvis helt ens, kun med små variationer i dekorationen af indhak på bøjlen (fig. 23). Begge er 3,7 cm lange og med kort delvist bevaret spiralrulle og nåleskede. Bøjleens tværsnit er rundet/let kantet, nærmest båndformet. På bøjlen er fordelt fire grupper med indhak på oversiden. Fiblerne kan bestemmes som type Almgren VII.3, 207, svarende til Hjemsted 7, en toledet armbrøstfibula med høj nåleskede. Fibeltypen er definerende for C2 og kendes fra hele landet, også fra Skovgårde (grav 400, x 458). Overgang mellem bøjle og fod er jævn, men dog markeret af ornamentikken på samme måde, som det er tilfældet i grav 400 ved Skovgårde. Hertil kommer, at antallet af vindinger i spiralen er lille. Fiblerne dateres til C2 (Ethelberg 1990, 35, 44, 48; 2009, 19).

Ud fra de parvis ens fibler fra C2, samt fibula x 146, som kan findes i tidlig C2, må graven dateres til tidlig C2, ca. 260/270 e.Kr.

Kombinationen af de to forskellige fibeltyper er heller ikke almindelig. Et eksempel kendes fra Ganløse i Nordsjælland. I en veludstyret kvindegrav med germansk udstyr fandtes to fibelpar, det ene med to identiske fibler af type Almgren VII.3, 207, samt et par Almgren VII.3, 205, den ene med langsgående brede furer, den anden med indpunslet zig-zag mønster. Denne grav har flere andre lighedspunkter med Maglebjerggraven: stendækket gravlæggelse i venstrevendt sideleje, anlagt alene blandt andre nedgravninger (Sørensen 1993, 96 ff.; Ethelberg *et al.* 2000, 47).

Pragtfibula

Spredt i gravens sydlige halvdel fandtes tre brudstykker af en stor pragtfibula af bronze med belægning af guld og sølv (fig. 24). Sydligst fandtes bøjlen (x 9), mens hovedpladen (x 3) fandtes ca. 60 cm nord herfor. Endepladen (x 191) blev fundet ved soldning af opskrabt klæg fyldt fra gravens sydlige del.

Årsagen til den store spredning af delene er kompleks. Der er sket voldsomme ting i graven

i forbindelse med ligets opløsning. Dyreaktivitet samt indflydende vand kan flytte rundt på genstande. En fibula begynder under fugtige forhold at nedbrydes i en såkaldt bimetallisk korrosion, hvor de ædle metaller (guld, sølv) fremskynder en korrosion af de mindre ædle (bronze). Mødet mellem de forskellige metaller får til sidst konstruktionen til at briste, nærmest eksplodere, hvorved fibeldele kan flyve rundt i kisten. Der kendes andre eksempler på danske grave, hvor fibeldele fra pragtfibler er fundet op til 50 cm fra hinanden. På den positive side har metalsalte fra kobber- og sølvlegeringerne konserveret hinanden på længere sigt (Henriksen 2009, 119 f.). Det er således en kompliceret proces, der er foregået i gravrummet. Brudstykkernes spredte placering viser, at kisten endnu var jordfri, da fiblen sprængtes.⁸

Som fiblen fremstår i dag, er den på Bevaringscenter Næstved samlet af de tre hver for sig fundne dele. Fiblens samlede længde er 7,7 cm, bredden ved hovedpladen er 4,4 cm. Den vinkelbøjede bronzebøjle er flad og båndformet med trapezformet profil. I hver ende ses påsat en forgyldt sølvmanchet med præg af tre smalle vandrette bånd af et skråtstillet, nærmest rebslået mønster.

Den halvmåneformede hovedplade består af en bronzeplade med påsat, forgyldt præget sølvpresblik. Langs kanten af pladen løber en perlebort. Omkring hvert af de fire nittehuller, hvor nitterne ikke er bevaret, ses en lille perlebort. Mellem sølvblikket og bronzebagpladen er indlagt tre blå hvælvede glasstykker, 0,5 cm i diameter. Omkring hver af dem ses to koncentriske perleborter. Løst fordelt på pladen ses enkelte knopper. Mellem to skrå prikbånd er præget en fuglefigur i profil.

Endepladen er trapezformet, konstrueret og ornamenteret på samme måde som hovedpladen. Omkring hvert af tre nittehuller, hvor nitterne heller ikke er bevaret, ses de samme små perleborter, og langs kanten af pladen samme perlebort. Der er her indlagt ét blåt ovalt glasstykke, omgivet af en enkelt perlebort. På pladen ses rækker af knop-

per, som følger sidekanterne, og som går i en bue uden om glasindfatningen. Mellem tre knopper ses en præget fuglefigur identisk med figuren på hovedpladen.

Fibeltypen kan bestemmes som type Mackeprang IX, der er indgående behandlet i litteraturen (Mackeprang 1943, tavle 2; Lund Hansen 1972; Carnap-Bornheim 2000; Stjernquist 2002). Fiblen er en homogen germansk type, som i denne form findes i Danmark, Norge og Sverige, med tyngdepunkt på Sjælland og i Sydnorge. Et nordisk typeeksemplar er en fibula fra Espedalen i Norge (Lund Hansen 1972, 81; Straume 1987, tavle 16, nr. 5). Kronologisk placeres fibeltypen mellem 250 og 300 e.Kr., hovedsagelig C2.

En variant af fiblen, type Matthes B og C, findes i Tyskland (bl.a. Hassleben-Leuna), Polen og Tjekkiet (Matthes 1931). Den trapezformede fodplade er et typisk skandinavisk træk, mens bøjleformen og den halvkredsformede hovedplade også ses på fibler i Nord- og Mellemeuropa. Dog er hovedpladen syd for Østersøen oftest rektangulær.

Glasstykker foretrækkes som udsmykning i begge områder, på hovedpladen som regel tre, på fodpladen som regel én, hvilket også er tilfældet på Maglebjergfiblen. Ingen af de skandinaviske fibler har rav som indlægning på trods af ravets popularitet og rige forekomst. Den grove ravklump fra Maglebjerggraven har derfor højst sandsynligt ikke siddet på fiblens bøjle som midterstykke. En evt. manglende midterplade kan være fjernet før gravlæggelsen.

Fig. 24. Pragtfibula af bronze med forgyldt sølvblik og indlagt blå glas fra Maglebjerg (x 3, 9 & 191), type Mackeprang IX (foto Jens Olsen, Næstved Museum). 2:1.

Magnificent brooch of bronze with gilt silver decoration and inlaid blue glass pieces from Maglebjerg (x 3, 9 & 191), type Mackeprang IX (photo by Jens Olsen, Næstved Museum). 2:1.

De seks danske fund, senest publiceret i 2000 af Carnap-Bornheim, er alle mere eller mindre sikre fund fra jordfæstegrave; et er dog et detektorfund fra et rigt bopladsområde ved Agerbygård, Bornholm. Tre af fiblerne stammer fra Stevns og Sydsjælland, fra Himlingøje, Store Heddinge og Lundby, mens to er fundet i Jylland, ved Ørsted og St. Darum.

En nylig rundspørge til danske museer gav oplysninger om endnu et fund af et fragment af en halvrund forgyldt hovedplade med tre indlagte glasstykker, punktformede præg og perleborter, fra grav 2223 på Møllegårdsmarken, Fyn, en rig kvindegrav dateret til C2.⁹ Maglebjerggraven er det seneste fund i rækken.

Sammenligner man gravgodset i de danske gravfund med pragtfibler af type Mackeprang IX (Carnap-Bornheim 2000, 68 f.), ses det, at fibeltypen findes i grave, hvis datering rækker fra overgangen C1b-C2 gennem C2 og frem til starten af C3. Kun få indeholder rene romerske importgenstande, mens de øvrige er udstyret med germanske genstande. Få af disse indeholder generelt mere statusgivende genstande såsom guld- og sølvringe, sølvhårnåle, perler af bronze og sølv og berlokformede ravperler. Flere indeholder andre fibeltyper samt lerkarservice og kamme, mens glas- og ravperler ses i alle grave. Kun i få grave ses genstande såsom tenvægt, hvæssesten, kniv og toiletsæt og andre småbronzer (se appendiks 1).

Pragtfiblerne ses således kun i rigt udstyrede grave med kvindeligt udstyr af hovedsagelig germansk oprindelse; udstyret og graden af rigiditet kan i detaljen variere fra grav til grav, andre fibler og perler er dog grundudstyr. Både i Skandinavien og Mellemeuropa ses fiblerne i det samme gravmiljø. I Skandinavien ses der altid kun én i hver grav; syd for Østersøen er der som regel et par. Hvordan pragtfiblerne har været båret, er der kun lille viden om. Fra visse polske og tyske gravfund ses de at være båret/sat på skuldrene, mens de skandinaviske synes at have været båret på brystet.

Forgylt presblik og glasindlægninger

Udsmykning med forgyldt sølvblik i udpresset relief og indlægning af glas anvendes udpræget i provinsialromersk og skandinavisk område i 200- og 300-årene e.Kr. Det ses på både kvindeligt og mandligt udstyr, bl.a. nåle og fibler samt bælte- og våbenudstyr (Lund Hansen 1972, 96 f.).

På andre pragtfibler, roset- og tutulusfibler fra C1b, er bøjlen udsmykket med lagdelte smykke-skiver af forgyldt sølvpresblik. Eksempler kendes bl.a. fra Skovgårde samt Billum i det sydvestlige Jylland. Glasindlægningerne er af blåt eller grønt glas (Ethelberg *et al.* 2000, 50 ff.; Frandsen 2000, 97). En ny samlet oversigt over metalgenstande med blå halvkugleformede glasindlægninger viser en udbredt anvendelse i især Danmark, samt derudover i Nordtyskland og Polen (Przybyła 2009, 74 f.). I det germanske område anvendes også granat og karneol på kvinderelaterede genstande, især pragtfibler. Sjældent ses smykkesten og glasindlægninger på samme genstand (Carnap-Bornheim 1998, 266). Dominerende glasfarve er blå, enkelte har grønligt eller blåviolet glas. Pragtfibler fra fyrstegravskomplekset ved Hassleben i Mellemtyskland har rødligt/brunligt glas (Carnap-Bornheim 2000, 62; Jørgensen *et al.* 2003, 401); det kunne tyde på, at andre farver end blå var specielt eksklusivt.

Det mandlige udstyr er repræsenteret ved en sværdske fra Nydam Mose, hvor der på en træskede er pånippet et mundblik af presblikbånd af guld med indfattede glaskugler af blåt glas; i skedens dupsko sidder indfattet en grøn glaskugle. På rembøjlen er med runer indridset navnet HarkilaR. Der er tale om et sværd fra en officersudrustning inden for en høj militær elite. Sværdet er dateret til ca. 300 e.Kr. (Jørgensen & Petersen 2003, 266-68).

Fra Ejsbøl Mose samt fra 2 grave fra Neudorf-Bornstein i Slesvig-Holsten ses bæltebeslag med forgyldt presblik og blå glasstykker. Også disse er en del af en officersudrustning. Bælterne synes at stamme fra samme værksted med intensive kontakter til det romerske rige og er dateret til 250-300 e.Kr.

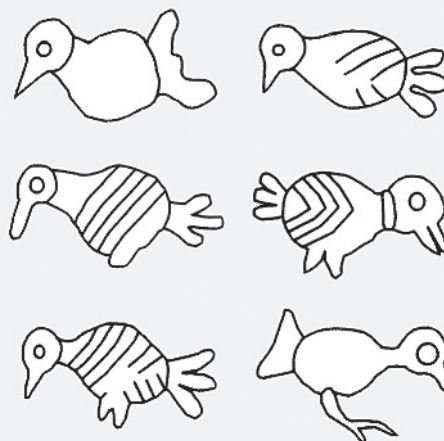

Fig. 25. T.v.: Fuglefiguren på pragtfiblen fra Maglebjerg (foto Karen Urth, Bevaringscenter Næstved). T.h.: Variationer af prægede fuglefigurer på beslag til bæltter, sølvbægre og pragtfibler fra Danmark, Sverige, Norge og Tyskland (efter Rau 2005 fig. 2). Uden målestok.

Left: The small bird figure on the magnificent brooch from Maglebjerg (photo Karen Urth, Preservation Centre Næstved). Right: Variations of stamped bird figures on belt fittings, silver cups and magnificent brooches from Denmark, Sweden, Norway and Germany (after Rau 2005, fig. 2). Without scale.

Der er en tydelig sammenhæng mellem genstandsgrupperne med presblik og glasindlægninger. De rige gravfund med både kvindeligt og mandligt udstyr samt de jyske/nordtyske moseofferfund med det rige officersudstyr afspejler en højt specialiseret værkstedskreds, tilknyttet den sociale og militære elite i Nordeuropa (Jørgensen & Petersen 1998, 150; Carnap-Bornheim 2002, 15 ff.; 2003, 240 ff.).

Pragtfiblen fra Maglebjerg har således forbindelse med de øvrige sjællandske, skandinaviske og nordeuropæiske fund af pragtfibler, Harkilar's sværd og pragtbælte fra Nydam samt beslægtede våbenbeslag og nordtyske fund af pragtbæltebeslag. Fiblen hører til blandt de absolutte elitefund, og signalerer høj social status for den gravlagte.

Fuglemotivet

På pragtfiblen er der i presblikket på hhv. hovedpladen og fodpladen præget en storøjet fuglefigur, 0,6 cm lang, med rund buttet fodløs krop med skrå furer, samt en trekantet hale af 2 V-formede tegn inden i hinanden (fig. 25).

Netop fuglefigurer er af stor betydning. De findes vidt udbredt i de germanske områder i yngre romersk jernalder, fra starten af 200-årene til ca. 350, C1b-C3. Fuglefigurer var dog anvendt allerede i ældre romersk jernalder; et eksempel er en lille bronzefugl fra Vejrupgård på Fyn (Albrechtsen 1968, tavle 1) (se appendiks 2).

Fuglefigurer ses i de nordiske lande samt Nordtyskland og Polen på genstande fra den mandlige sfære, såsom militære prydsiver, skjoldbuler, bæltebeslag samt sølvpokaler fra grave og moseofre (fig. 26). I kvindegrave ses prægede fuglefigurer på Matthes C-fibler, rosetfibler og hagekorsfibler. Mackeprang IX-fiblen fra Maglebjerg er endnu den eneste af sin art med fuglefigurer på. En sjælden fibulaform i Norden, helt formet som en fugl, importeret fra det østlige Centraleuropa, kendes fra Brændesgård ved Sorte Muld på Bornholm, dateret til C3 (Watt 1996, 67; Lund Hansen 2008b, 68). Lerkar af tynd glittet keramik af høj kvalitet med plastiske fuglefigurer kendes fra Møllegårdsmarken, Fyn (Albrechtsen 1971,

Fig. 26. Bæltebeslag fra Nydam Mose, Sønderjylland, med fuglestempler (foto John Lee, Nationalmuseet). 3:2.

Belt fitting from Nydam in Southern Jylland, with bird stamps (photo by John Lee, the National Museum of Denmark). 3:2.

tavle 142; Henriksen 2009, 262) og fra den rige jernalderboplads Sandegård, Bornholm (Watt 1996, 64).

Fuglene ses ofte i kombination med andre dyrefigurer, især fisk, dog overvejende syd for Østersøen. Andre dyr er bl.a. hjorte, heste, svin, delfiner og marsvin. Mere kuriøse dyr er syvsovere, som var en delikatesse i Romerriget, løver og fabeldyr som enhjørninger og mærkelige væsner, blandet af hav- og landdyr. Menneskelignende figurer optræder også sammen med fuglene (Werner 1941; Carnap-Bornheim & Schweitzer 2001, 233; Carnap-Bornheim 2003; Rau 2005). Fuglefigurerne på presblikudsmykningen er altid en præget profilset fuglefigur, blot millimeterstor (Rau 2005, 92 ff.). Som en undtagelse fra reglen ses stiliserede hoveder af fugle, set forfra, på en forgyldt skjoldbule af sølv med indlagt glas fra Gommern i Tyskland (Sailer *et al.* 2001, 144). Fuglene har forskellige hoveder, kroppe og næb; ikke alle har fødder. Fuglene ændrer sig også over tid (Rau 2005, 93). Der er i litteraturen få direkte bud på den ornitologiske fugleart. Fugle med krumme næb og fødder tolkes som ørne. Mange af fuglene menes at være gæs, da netop gåsen havde en særstilling hos germanerne, bl.a. med storstilet gåseopdræt. Gåsen var tillige tilknyttet religiøse forestillinger, evt. som offerdyr, og er på militært udstyr ofte afbildet sammen med krigsguden Mars (Borhy 1994, 152; Werner 1941, 35 ff.).

Fuglefiguren på lerkarret fra Møllegårdsmarken på Fyn (Albrechtsen 1971, tavle 142) kan være en ibis eller pelikan, i Norden eksotiske fugle, der kan op-

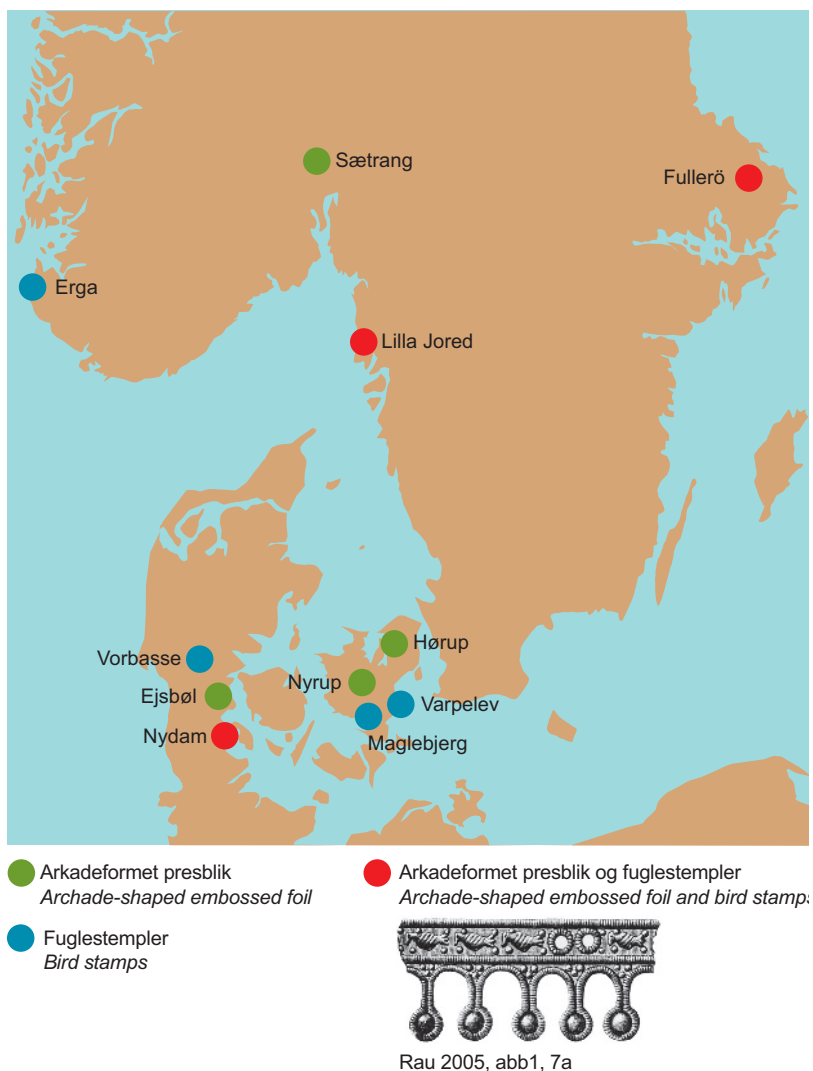
træde som tilfældige gæster, eller være set længere nede i Europa. Bronzefiguren fra Vejrupgård på Fyn (Albrechtsen 1968, tavle 1) har stor lighed med en svømmende andefugl, mens fuglene med en forholdsvis lang hals på bægrene fra Himlingøje og på prydskenen fra Thorsbjerg har lighed med gæs eller skarv (Lund Hansen *et al.* 1995 tavle 2; Werner 1941 tavle 8). Fugle på en fibula fra Lau, Gotland (Werner 1966 tavle 13, 1b) og en pragtfibula fra Vorbasse grav 7, ligner en svane.¹⁰

Små identisk prægede fugle ses på hagekorsfiblen fra Varpelev (Herbst 1861, 305 ff.; Straume 1987, 122; Lund Hansen *et al.* 1995, 441), bæltebeslaget fra Nydam (Jørgensen & Petersen 2003, 267) (fig. 26), beslagene fra Erga i Syd Norge og Lilla Jored i Bohuslän (Werner 1941, 68, Abb. 16; Sällström 1943, 5 ff.; Rau 2005) samt billedfriserne på Himlingøje-bægrene (Lund Hansen *et al.* 1995, tavle 2). Fuglene har alle buttede, rundede kroppe med stregprydelser og hoveder med store øjne og kun en kort hals - de kunne være hønsefugle.¹¹ Netop disse fugle har den største lighed med fuglen fra Maglebjerggraven.

Lidt anderledes prægede fugle ses bl.a. på en pragtfibula fra Merseburg Süd, fra Hassleben-Leuna-komplekset, hvor fire fugle er præget på en rektangulær hovedplade (Schulz 1953, tavle XXIX). På to sølvpragtfibler af type Matthes C, en nordeuropæisk variant af Mackeprang IX, fra en rig kvindegrav ved Pruszcz Gdanski i det nordlige Polen, ses på den halvrunde, forgyldte hovedplade

Fig. 27. Udbredelseskort over forgyldte sølvgenstande med fuglepræg fra C2 og C3 i Skandinavien (tegning Jens Olsen, Næstved Museum, efter Rau 2005 fig. 3, med tilføjelser).

Situation map of bird-shaped stamps on gilded silver items from C2 and C3 in Scandinavia (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum, from Rau 2005, with additions).

to prægede fugle, tolket som ravne. På runde mellem- og fodplader ses figurer tolket som marsvin (Pietrzak 1996, 16 f.; Strobin 1996, 24 f.).

Der er tilsyneladende ingen helt stempelidentiske præg i det nordiske materiale, men de synes helt klart lavet over samme forbillede og idé, bevidst udvalgt i en bestemt betydning, symbolsk eller religiøs. De prægede fuglefigurer, som der er flest af, stammer alle fra samme værkstedskreds, hvor flere guldsmede har anvendt det samme formsprog. Værkstederne

kan evt. have ligget på Sjælland, hvorfra produkterne kunne spredes over det meste af Skandinavien og Nordeuropa (Rau 2005, 95 ff.) (fig. 27).

Fuglene og de øvrige dyr fungerer som udsmykning på nordeuropæiske og nordiske absolut eksklusive og elitære genstande, hovedsagelig beklædt med ædelmetaller. Kun højt rangerende kvindegrupper samt officerseliten anvendte disse symbolladede dyremotiver, sammen med de ligeså statusbelagte glasindlagte presblikudsmykninger.

Klædedragten

Fiblernes position i Maglebjerggraven giver mulige udsagn om kvindens klædedragt. De to parvist ens fibler (x 15) kan have siddet på hver sin skulder og lukket en peplos-lignende dragt, mens pragtfiblen med udgangspunkt for brystkæden samtidig kan have hæftet peplosen op. Den fjerde fibula (x 146) er fundet ved maveregionen. I gravene ved Skovgårde og Himlingøje er det netop her, at kappefiblerne findes (Ethelberg *et al.* 2000, 61; Ethelberg 2009, 33 f.). Kvinden kan derfor have været iført en kappe over peplos-dragten. Kapper signalerer høj status og er sammen med gravgodset med til at understrege det høje sociale niveau, kvinden fra Maglebjerg har haft.¹² Tenvægten af jern beregnet til spinding af en fin tråd understreger netop sandsynligheden for anvendelse af finere vævede tekstiler.

Maglebjerggravens lokale baggrund

Kvinden i Maglebjerggraven var udstyret med et differentieret gravudstyr af høj kvalitet, fremstillet både i det germanske og provinsialromerske område i Mellem- og Østeuropa. Alt udstyret i graven kan dateres til C2, ca. 260-300 e.Kr., tættest på året 260. Hun og hendes slægt havde vide kontakter med germanske førende slægter. Hvem hun kan have været, og hvilken samtid hun levede og døde i, søges belyst i det følgende.

Indenfor Næstved Museums arbejdsområde er der gennem de sidste ca. 200 år gjort adskillige fund fra romersk jernalder, som vidner om stor aktivitet i området.¹³ Fra 28 ud af områdets 40 sogne er der oplysninger om sammenlagt ca. 100 fund (fig. 28). Lidt over halvdelen udgøres af gravfund, mens bopladser kun er repræsenteret med omtrent 15 registrerede lokaliteter. Resten fordeler sig på løsfund og detektorfund, mose- og offerfund samt vejlanlæg, nævnt efter antal.

Lokale gravfund

Der er registreret omtrent 60 gravfund, især i områderne omkring Næstved, i Næstved by samt i området omkring Glumsø. Et gravfund kan her omfatte mere end én grav. Ca. 30 af gravfundene er uden import fra Romerriget – dog evt. med perler fra de romerske provinser – mens 10 indeholder eksklusive importgenstande såsom bronze-, sølv- og glasfæde, terra sigillata og mønter. Langt størstedelen er jordfæstegrave, færre er urnegrave (se appendiks 3).¹⁴

Gravene er fremkommet gennem de sidste ca. 200 år; gennem hele 1800-tallet fremkom omtrent ligeså mange fund som gennem den første halvdel af 1900-tallet. I anden halvdel af 1900-tallet og frem til 2004 fandtes omtrent samme antal. For ca. 12 af fundene er ikke angivet noget fundår, men de fleste af dem stammer tilsyneladende fra 1900-tallets første årtier.

Størstedelen af gravene er fremkommet ved grusgravning, hvilket understreger den foretrukne placering for gravpladser i jernalderen: på de grusholdige banker. Færre er fundet ved egentligt markarbejde, havearbejde, planering og andet anlægsarbejde. Private udgravninger har sandsynligvis også ofte fundet sted i grusbanker. Kun få er fremkommet i de senere år ved bygge- og anlægsvirksomhed, deriblandt Maglebjerggraven – og den lå i stift ler; ingen regler uden undtagelser!

Ca. seks af gravene kan dateres inden for 200-årene e.Kr., bl.a. C2; ca. 27 kan placeres inden for yngre romersk jernalder som helhed; resten må blot dateres bredt inden for romersk jernalder. Ca. 15 grave, ofte kun omtalt som 'skeletter', kan ikke dateres nærmere men formodes at tilhøre jernalder, sandsynligvis romersk, idet de især ligger på de samme grusbanker som de daterede grave.

Gravfund med eksklusiv import, som kan dateres mere sikkert til perioden lige før eller samtidigt med Maglebjerg-graven, er bl.a. det splittede gravfund fra Herlufmagle, fundet 1859, med en romersk glasflaske og en facetslebte skål, dateret

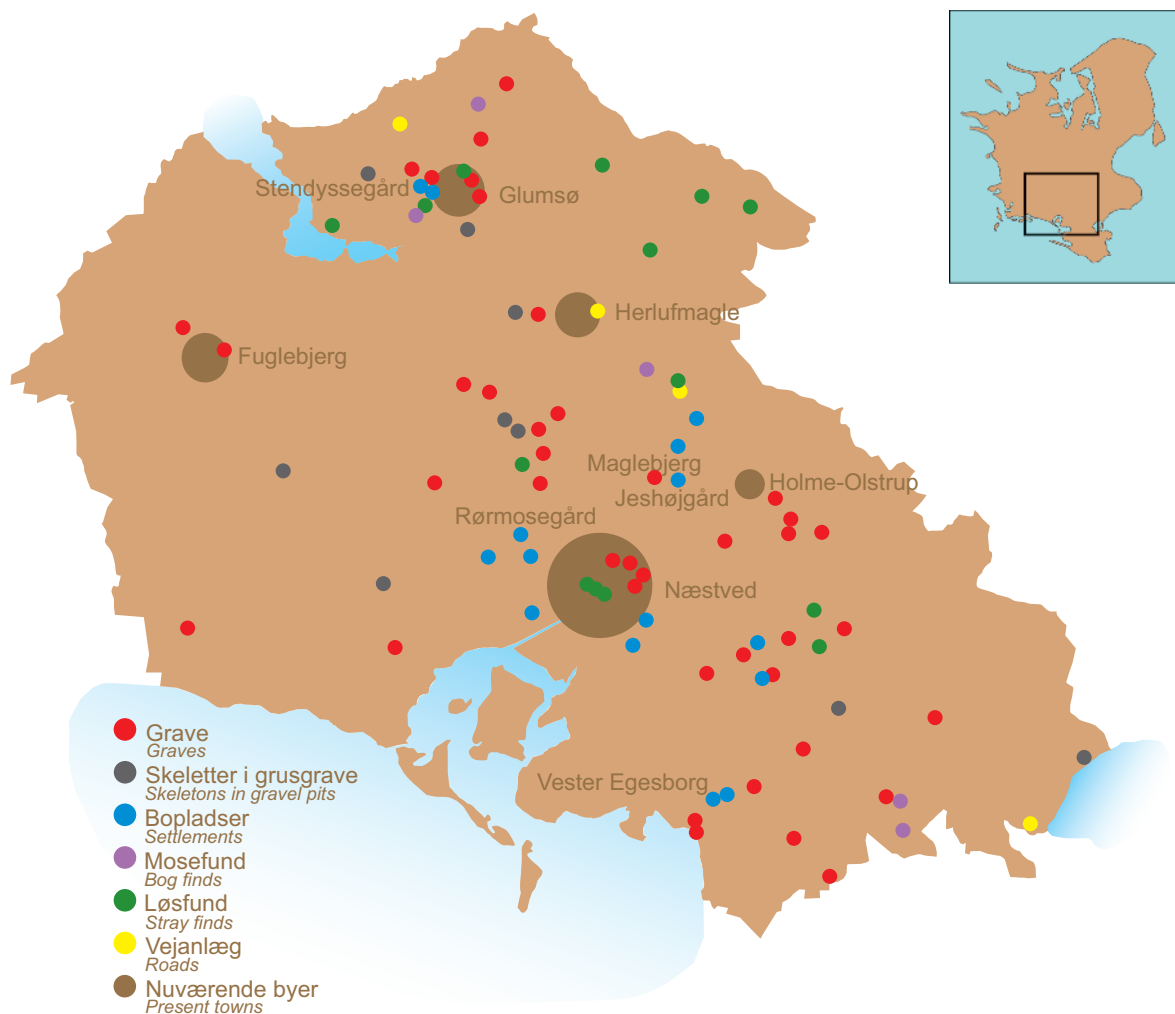

Fig. 28. Oversigt over fundsteder fra romersk jernalder inden for Næstved Museums arbejdsområde. Omtalte bopladslokaliteter er angivet med navn. Lokalområdets placering på Sjælland er vist på kortudsnit (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

Distribution of sites from the Roman Iron Age within the area of Næstved Museum. Settlement sites mentioned in the article are named. The local area is shown on the map of Sjælland (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

til C1b (Lund Hansen 1980, 88 ff.; Lund Hansen *et al.* 1995, 441). Ved Harpelev i østkanten af Holme-Olstrup undersøgte 1962-63 fire jordfæstegrave fra C1b (Lund Hansen 1976; Lund Hansen *et al.* 1995, 440). Andre grave fra samme periode er bl.a. fundet ved Aasø ved Glumsø, ved Rislev, ved Ringkrogen i Haldagerlille, på Saltø Hovedgårds Mark ved Karrebæk samt ved Sneseretorp. Kun ved Brushøjgård ved Holme-Olstrup ses grave også fra C2 (Lund Hansen *et al.* 1995, 440 ff.).

Andre vigtige gravfund uden romersk eksklusiv import som Maglebjerggraven, dateret til C2, er grave fra Næstelsøgård ved Næstelsø, samt Kil-

Fig. 29. Perler og vedhæng af rav, glas, bronze og sølv fra Skyttemarksvej, Næstved (efter foto af Niels Elswing, Nationalmuseet).

Beads and pendants of glass, amber, bronze and silver from Skyttemarksvej, Næstved (after photo by Niels Elswing, the National Museum of Denmark).

demarksvej (Næstved Mark) og Skyttemarksvej i Næstved.

Ved Næstelsøgård blev der ved grusgravning på grusbanken Tosbjerghøi i 1869 fundet flere jordfæstegrave. En af disse var en rig kvindegrav med bl.a. hagekorsfibula (Broholm 1954, 106 ff.; Ethelberg 1990, fig. 14; Ethelberg *et al.* 2000, 49; Lund Hansen *et al.* 1995, 447).

Ved tilsvarende grusgravning blev der i 1901-02 fundet fire skeletgrave ved Kildemarksvej (Næstved Mark) i Næstved. Grav 3 og 4 var rigt udstyrede med bl.a. lerkarsevice, benkamme, glasperler, rosetfibler og andre sølvfibler, mens grav 5 var fundtom (Bro-

holm 1954, 98 ff., fig. 100; Lund Hansen *et al.* 1995, 448; Ethelberg *et al.* 2000, 49). Skeletterne i grav 3 og 4 er antropologisk bestemt til hhv. voksen kvinde og ung mand; den fundtomme grav 5 med et skelet i hocker er bestemt som en voksen mand (Sellevold *et al.* 1984, 91 f.).

Glasperlerne fra grav 3 er af Olldag bestemt som dennes type 2202 (perler med lagdelte øjne), 2404 (perler med indlagte rørstykker), 2407 (mosaikperler) og 2413 (perler med blomstermønstre), hvortil kommer en hvid, enkel perle uden dekoration (1301) (Olldag 1994, 269). Graven svarer med sin udformning og sit rige gravgods uden importgenstande

til Maglebjerggraven; dog har de to grave kun den hvide, enkle perletype (1301) direkte til fælles, samt muligvis en benkam.

I umiddelbar nærhed, ved Skyttemarksvej 59-61, fandtes ved planering af en grusbank i 1932 en anden rig jordfæstegrav fra C2, som desværre blev ukyndigt opgravet. Også denne var orienteret nord-syd og stendækket. Graven indeholdt en ca. 60-årig kvinde, der som gravgods bl.a. var medgivet en hagekorsfibula, andre sølvfibler, hængesmykker, glasperler o.l. (fig. 29) (Broholm 1954, 102 ff.; Sellevold *et al.* 1984, 104; Lund Hansen *et al.* 1995, 449; Ethelberg *et al.* 2000, 49). Kvinderne fra Næstelsøgård, Kildemarksvej, Skyttemarksvej og Maglebjerg har, uanset hvor de kom fra oprindeligt, helt sikkert kendt til hinandens slægter, og færdedes i det samme miljø.

Regionale gravfund

I 1995 er der fra hele Sjælland registreret omtrent 100 gravfund med eksklusive romerske importvarer, deraf er ca. $\frac{3}{4}$ fra det syd- og østsjællandske område (Lund Hansen *et al.* 1995, 437 ff.). Siden er flere kommet til i forbindelse med anlægsarbejder, bl.a. Brøndsager og Engbjerg ved Høje Taastrup og Ellekilde ved Ishøj (Boye 2004; Boye & Lund Hansen red. 2009; Fonnesbech-Sandberg 2004).¹⁵

Gravfund uden eksklusive romerske importvarer på Sjælland er registreret i et antal af ca. 230, deraf er ca. halvdelen fra det syd- og østsjællandske område samt Lolland-Falster. Dette gælder alt fra løsfund fra grave til undersøgte grave (Lund Hansen *et al.* 1995, 443 ff.).

Langt størstedelen af de danske gravfund er uden romersk import, og som vi har set i det forløbne, findes der også her absolut eksklusive og elitære genstande. Men hvilken rolle spiller så disse grave overfor dem med eksklusiv import?

Der er for nylig forsket i netop de rige danske grave fra yngre romersk jernalder med hovedsagelig hjemlige genstande, som har stået lidt i skyggen af de prangende importgrave fra især det østdanske område. Som case er der fokuseret på rosetfibler,

som er hjemligt producerede højstatusgenstande. De unikke fibler af bronze eller sølv, besat med rosetter (se bl.a. Ethelberg *et al.* 2000, 50 ff.) har ofte glasindlægninger, hvilket placerer dem i den eksklusive ende af smykkeudstyret, i lighed med pragtfiblerne af Mackeprang type IX. Fiblerne ses både i mands- og kvindegrave; de mest monstrøse og prangende eksempler ses dog kun i kvindegrave. Der er flest på Sjælland, centreret netop i Sydsjælland, bl.a. i fire grave ved Skovgårde. Fiblerne har fungeret som væsentlige statusmarkører gennem C1b og starten af C2 i området.

Forholdet mellem Sydsjælland og Himlingøje viser forbindelse men forskel i funktioner og magtstruktur. I Himlingøje sad der en slags progressive ambassadører med vide kontinentale kontakter; på Sydsjælland sad rige hjemlige kvægbønder med stærke indbyrdes kontakter og videre kontakt til centralmagten på Stevns. Den solide sjællandske tradition, som bl.a. kommer til udtryk i gravene ved Skovgårde og de øvrige sydsjællandske grave, skal ikke undervurderes men ses som et symbol på stærke lokale tilhørsforhold (Brytting Renault 2007, 69 ff.).

Ved bearbejdningen af materialet fra Skovgårde er der netop forsøgt en inddeling af de forskellige grave som tilhørende forskellige statuslag. Statuslag 1, 2 og 3 er bl.a. repræsenteret af de rige importgrave fra Stevns, med massive arm- og fingerringe af guld, tilhørende hhv. konge-, fyrste- og hærførerslægter. Næste led, statuslag 4, udgøres af hirden, også med romersk import i gravene, typisk bronze- og glaskar, spredt ud over resten af regionen. Derunder følger statuslag 5, de frie bønder, som 'kun' er begravet med hjemlige, evt. dog kostbare genstande. Til det laveste lag 6 henregnes grave helt uden udstyr, som tilskrives frigivne eller slaver (Ethelberg *et al.* 2000, 155, 165). Ved Skovgårde er der både i C1b og C2 gravlagt kvinder (grav 209 og 400), der er medgivet slangehovedfingerringe af guld samt glasbægre, hvilket placerer dem i statuslag 3 af fyrsteslægt. Disse kvinder kommer fra en ledende familie fra

Fig. 30. Gravpladsen ved Brushhøjgård med romerske importvarer (statuslag 4, hird), omkranset af gravpladserne ved Maglebjerg, Skyttemarksvej, Kildemarksvej, Næstelsøgård, Ravnsbjerg og Harpelev (statuslag 5, de frie bønder) (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

The burial site at Brushhøjgård with Roman imports (status group 4, the housecarls), surrounded by the graves at Maglebjerg, Skyttemarksvej, Kildemarksvej, Næstelsøgård, Ravnsbjerg and Harpelev (status group 5, the free farmers) (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

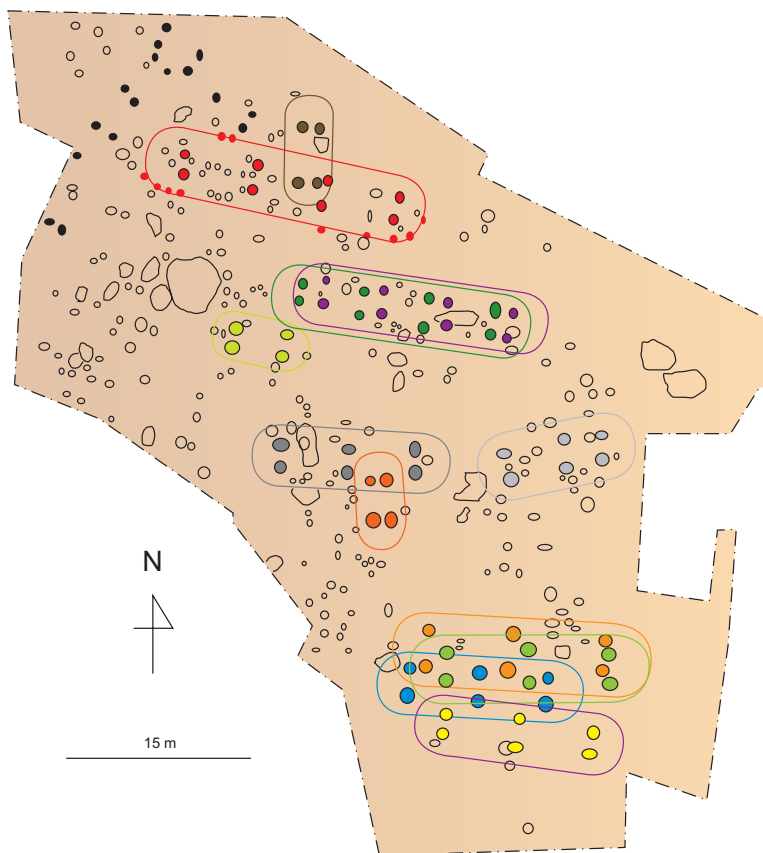
hver sin generation ved Skovgårde (Ethelberg *et al.* 2000, 68, 155; Lund Hansen 2000, 341). De øvrige begravede personer må placeres inden for statuslag 5, de frie bønder. Statusinddelingen forsøges endvidere anvendt på det nye gravmateriale fra den københavnske vestegn ved Tåstrup, hvor flere af statuslagene kan udskilles i gravenes udstyr. Der gøres opmærksom på, at inddelingen endnu kun kan anvendes på det sjællandske gravmateriale (Boye *et al.* 2009, 258).

Benytter man denne opdeling i statusniveauer, som ser ud til at fungere, især i det sydsjællandske område, kan graven fra Maglebjerg også placeres i statuslag 5, som refererer til statuslag 4 (hirden), der igen refererer til den ledende slægt på Skovgårde, repræsenteret af kvinden i grav 400, dateret til C2.

En gravplads fra C1b-C2, som kunne repræsentere Skovgårde-fyrsteslægtens hird lige i området, er Brushhøjgård sydøst for Maglebjerg, hvor der bl.a. er fundet sølvnåle, sølvfibler, trelagskam og ravperler, samt dele af en importeret Hemmoorspand af bronze (Lund Hansen *et al.* 1995, 440). Brushhøjgård kunne derfor være et lokalt centrum for bondeslægterne på Maglebjerg, Skyttemarksvej, Kildemarksvej samt Næstelsøgård, alle fra C2; alle ligger i en radius af ca. 4 km fra Brushhøjgård med denne som centrum (fig. 30). Gravpladserne Harpelev og Ravnsbjerg fra C1b ligger inden for samme 'satellit', og kan repræsentere den forudgående generations tilhørsforhold til Brushhøjgård. De evt. tomme grave på Maglebjerg kan måske henregnes til samfundets laveste, bøndernes livegne og slaver, statuslag 6.

Fig. 31. Udsnit af bopladsen ved Rørmosegård med gårde fra yngre romersk og ældre germansk jernalder, ca. 200-500 e.Kr. Husenes tagbærende stolper og omtrentlige omkreds er markeret med farver (omtegnet af Jens Olsen, Næstved Museum, efter Bloch Jørgensen & Christensen 1996, 14).

Detail of the settlement by Rørmosegård with buildings from the Late Roman Iron Age and Early Migration Period. The main posts and the approximate size of the houses are marked with colours (redrawn by Jens Olsen, Næstved Museum, from Bloch Jørgensen & Christensen 1996, 14).

Lokale bopladsfund

På 15 lokaliteter i lokalområdet er der registreret spor efter bosættelser fra romersk og ældre germansk jernalder. Bopladserne ses især i Næstveds udkantsområder samt i Glumsø og er fremkommet i perioden 1963 – 2006, langt størstedelen efter 1990, hvilket skyldes stigende offentlig anlægsvirksomhed. Bygningstypologi, affaldsgruber og kulturlag med lerkarskår samt ^{14}C -datering anvendes til datering af bopladserne (se appendiks 4).

Bopladserne kan dateres inden for hele romersk jernalder samt i nogle tilfælde også ældre germansk jernalder. Nogle dateres specifikt til ældre romersk jernalder, og omtrent halvdelen til yngre romersk jernalder; på flere af disse er spor af huse. Bopladser, som kan være samtidige med begravelsen på Mag-

lebjerg, er Ålestokgård, Lillemark og Rørmosegård nær Næstved samt Bregnebjerg ved Fodby, Vester Egesborg og Buske nord for Herlufllille. I Glumsø gælder det tre bopladser ved Stendyssegård, og nær Maglebjerg bopladserne ved Jeshøjgård.

Ved Rørmosegård, Vester Egesborg og Stendyssegård var der spor efter selve gårdene. Ved Rørmosegård syd for Ladby undersøgte i 1995 en boplads med to gårdsanlæg i flere faser (fig. 31). Gårdene lå optimalt placeret i landskabet på en lille højde nær vandløbet Even. I de fugtige lavninger omkring bopladsen fandtes affaldslag. Hver gård har bestået af flere bygninger, beboelser, stalde og små udhuse, med dobbelte sæt tagbærende stolper og lerklinede vægge. Til husene har hørt forskellige hegn. De længste huse har været ca. 23 meter lange

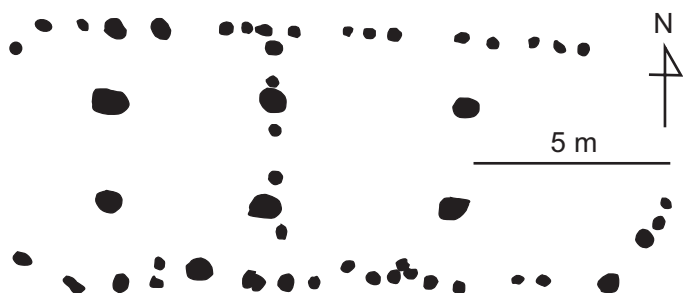

Fig. 32. Langhus med tagbærende stolper, vægstolper og indre skillevæg ved Vester Egesborg, yngre romersk jernalder (tegnet af Jens Olsen, Næstved Museum, efter Bloch Jørgensen 1996).

Three-aisled longhouse with main posts, outer wall posts and internal wall, from Vester Egesborg, dated to the Late Roman Iron Age (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum, from Bloch Jørgensen 1996).

og ca. 5,5 meter brede, med en grundplan på ca. 125 m². Skår af lerkar, stumper af drejekværne af granit samt glasperler daterer gårdene til yngre romersk og ældre germansk jernalder ca. 200-500 e.Kr. (Bloch Jørgensen & Christensen 1996).

Ved Vester Egesborg undersøgtes i 1994 en øst-vest orienteret velbevaret hustomt på ca. 17 meters længde og 6,5 meters bredde, med ca. 110 m² under tag. I huset var også spor af vægstolper samt en skillerumsvæg (fig. 32). Huset dateres typologisk og ud fra keramik til yngre romersk jernalder (Bloch Jørgensen 1996).

I 2009 fandtes på et sydvendt højedrag ved Buske, nord for Herluflille, udkantsområdet af en boplads med udsmidslag og gruber med keramik-skår af høj kvalitet samt en lille bronzefibula fra overgangen B2/C1a, ca. 160 e.Kr. Stedet befinder sig få hundrede meter fra findestedet for denarskatten fra Orup og er det første omtrent samtidige bopladsfund i dennes nærhed.¹⁶

På et højedrag umiddelbart vest for Glumsø er der fundet spor af mindst tre gårdsanlæg fra perioden 200-500 e.Kr. Ved Stendyssegård kunne der i 1996 over et 2-3000 m² stort område afdækkes dele af en boplads med affaldsgruber og mindst otte huskonstruktioner (fig. 33 A). Pladsen ligger på en svagt skrånende bakke i let kuperet terræn. Langhusene er ca. 15-20 meter lange og 4-5 meter brede, med tilhørende mindre bygninger. Til bopladsen

har hørt dele af to hegn. På stedet fandtes også en stenkiste, der har dannet ramme om en trækiste med en kvindegrav dateret til tidlig yngre romertid ca. 200 e.Kr.

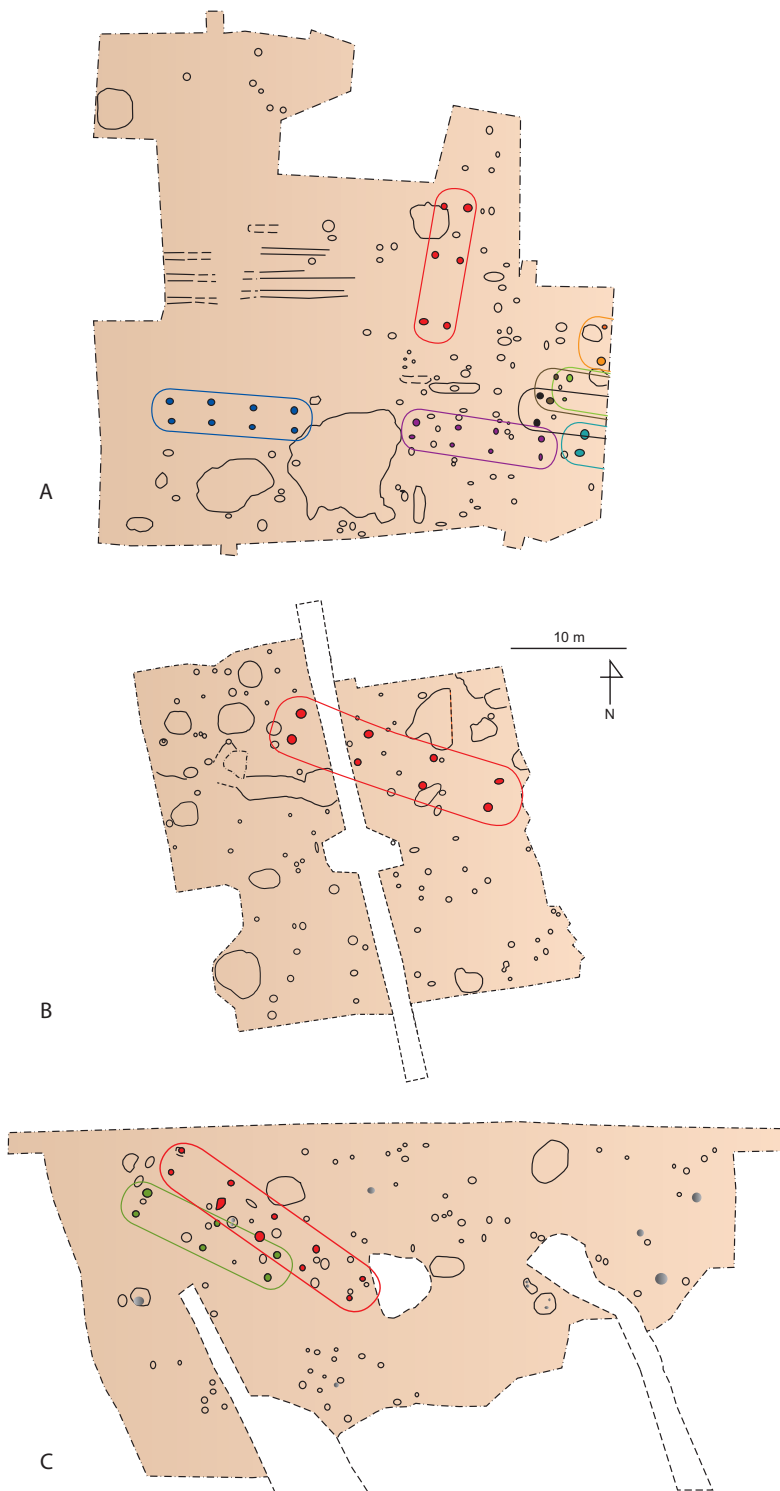
Sydøst herfor, ved Stendyssevej I, fandtes i 2005 et langhus, ca. 22 meter langt og 5 meter bredt (fig. 33 B). Umiddelbart syd herfor, ved Stendyssevej Syd I, fandtes senere i 2005 endnu to langhuse, som har afløst hinanden (fig. 33 C). Det ældste hus var ca. 22 meter langt og 5 meter bredt. Dets afløser var ca. 16 meter langt og 5 meter bredt. På stedet ses også hegnsforløb.

Nye bopladsområder er i 2007 fundet på området ved Jeshøjgård, ca. 350 meter øst for Maglebjerg (fig. 34). Her ses et bopladsområde med to gårdsenheder ca. 150 meter fra hinanden.¹⁷ På område 1 kunne der blandt flere anlæg udskilles et 9-stolpeanlæg, der dannede en nærmest rektangulær konstruktion (K 1) (fig. 34 a). Samtidigt ses et fritliggende treskibet langhus med 4 sæt tagbærende stolper (K 3) (fig. 34 b). Langhuset er sidenhen ¹⁴C-dateret til ældre romersk jernalder.¹⁸ På det andet område 2 er udskilt et treskibet langhus (K 2) (fig. 34 c). Langhusene tolkes som enkeltgårde.

Ca. 1000 meter øst herfor er der på to små højedrag, også ca. 150 meter fra hinanden, fundet spor af lignende gårdsanlæg i flere faser (fig. 34 d & e).¹⁹ Her ses langhuse op til ca. 22 meters længde med 4-5 dobbelte sæt tagbærende stolper, deraf nogle nord-

Fig. 33. Gårdsanlæg fra Stendyssegård vest for Glumsø fra 200-500 e.Kr. Husenes tagbærende stolper og omtrentlige omkreds er markeret med farver. A: Stendyssegård. B: Stendyssevej I. C: Stendyssevej Syd I (tegning Jens Olsen, Næstved Museum).

Farmsteads from Stendyssegård, west of Glumsø, from AD 200-500. The main posts and the approximate size of the houses are marked with colours. A: Stendyssegård. B: Stendyssevej I. C: Stendyssevej Syd I (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum).

syd orienterede. Dertil hører mindre økonomibygninger og kvadratiske staklader samt en bygning på ca. 6 x 8 meter med specialfunktion, bestående af 5 x 3 sæt kraftige stolper. Ud fra husenes typologi samt keramik blev bopladserne dateret inden for yngre romersk jernalder. Efterfølgende ¹⁴C-datering angiver alderen af et langhus på område 1 til yngre romersk jernalder omkring 300 e.Kr. (K 8).²⁰ To prøver fra et langhus på område 2 angiver en datering inden for 4. årh. e.Kr. (K 2).²¹

Omtrent midt mellem disse gårdsenheder (2006:135 og 161) blev der afdækket et område med små samlinger af i alt ca. 20 kogestensgruber, som grupperer sig omkring et endnu eksisterende vandhul. Otte ¹⁴C-dateringer af trækul fra disse anlæg fordeler sig over et tidsrum, der strækker sig fra sen yngre bronzealder til begyndelsen af ældre germansk jernalder, deraf kan tre dateres til yngre romersk jernalder.²²

Lidt syd herfor undersøgte endnu et område med bl.a. 13 kogestensgruber. Spredt mellem dem var et antal små løse stolpehuller og en håndfuld gruber. Omtrent halvdelen af kogestensgruberne havde karakter af aflange render, op til 4 m lange og omkring 1 meter brede. Seks kogestensgruber er ¹⁴C-dateret, heraf fem til yngre bronzealder og én til romersk jernalder.²³ Dette viser en kontinuerlig anvendelse af kogestensgruber gennem bronzealder og op gennem hele ældre jernalder i området. Kogestensgruberne grupperet omkring det lavtliggende vådområde ligger som en zone mellem de to bopladser, hvilket kan indikere stedet for bopladsernes kultiske handlinger. Var det her ved Jeshøjgård, at kvinden fra Maglebjerg boede? Det synes absolut muligt, idet forskning i afstanden mellem bo- og gravpladser på Sjælland og Fyn viser, at mange gravpladser ikke befinder sig længere væk end 600 meter fra en boplads. På visse lokaliteter er der tillige direkte overlap mellem boplads og gravplads, bl.a. den ovennævnte Stendyssegård (Lund Hansen & Rindel 2008, 135; Henriksen 2009, bilag 3).

Beboerne ved Rørmosegård, Stendyssegård, Vester Egesborg samt Jeshøjgård har givet kendt de velstående slægter, hvis kvinder blev gravlagt bl.a. på Maglebjerg og ved Skyttemarksvej, Kildemarksvej og Næstelsøgård. Et direkte og indbyrdes slægtsskab kan vi kun gisne om.

Vejanlæg

Fund af brolagte veje ses især ved moser og i våde engdrag, hvor en sumpet strækning er forstærket med risknipper og sten. I Holmegårds Mose fandtes i 1972 ved grøftegravning under tørven en stenlagt vej, vest for en landtange i mosen. Der sås rester af brolægning, hovedsageligt hånd- til hovedstore sten samt enkelte ca. 60 cm store sten, måske kantsten til vejanlægget, hvis orientering var øst-vest. En lignende vej blev i 1940 fundet ved Engelstofte, hvor den kunne følges ca. 40 meter ind over et engdrag, med en vejbredde på ca. 3 meter. Endelig er der efterretninger om en lignende vej ved Frederikseg nær Herlufmagle. Vejene har stor lighed med den kendte stenbrolagte vej ved Broskov mellem Tappernøje og Præstø, lagt gennem et sumpet terræn (fig. 35). Broskovvejen med tilhørende hulvejssystemer har været anvendt bl.a. gennem yngre romersk jernalder, hvilket sandsynligvis også er tilfældet for de ovennævnte udatede veje (se appendiks 5).

De stenbrolagte veje er udtryk for organiseret anlæggelse og vedligehold, sandsynligvis af flere bygder i fællesskab eller af en ledende slægt. De viser, at man har sikret og forstærket visse vejstrækninger og passager for at kunne færdes ordentligt mellem bygderne i lokalområdet, hvilket har været vigtigt for forbindelsen mellem disse. Vejene har også været vigtige for at kunne opretholde transporten af varer mellem rigdomscentrene på Stevns og det øvrige Sydsjælland.

Mose-/offerfund

I hele jernalderen fortsatte den rige offertradition, kendt fra bronzealderen. Ofringer fandt fortsat sted især i moser og vådområder med nedsætning af ler-

Fig. 34. Gårdsanlæg ved Jeshøjgård fra romersk jernalder. Sort: tagbærende stolper. Rødt: bygningernes omtrentlige størrelse. Grønt: ^{14}C -dateret stolpe. – (a) NÆM 2006:161, sb. 85, område 1, K 1. – (b) NÆM 2006:161, sb. 85, område 1, K 3. Stolpe ^{14}C -dateret til 1911 ± 26 BP (KIA 35116). – (c) NÆM 2006:161, sb. 86, område 2, K 2. – (d) NÆM 2006:135, område 1, sb. 88. Stolpe i K 8 ^{14}C -dateret til 1752 ± 32 BP (KIA 36342). – (e) NÆM 2006:135, område 2, sb. 70. Stolper i K2 ^{14}C -daterede til 1699 ± 29 BP (KIA 36337) og 1664 ± 29 BP (KIA 36338) (tegnet af Jens Olsen, Næstved Museum, efter forlæg af Anine Madvig Struer, unpubl.).

Farmsteads at Jeshøjgård from the Roman Iron Age. Black: main posts. Red: Approximate size of buildings. Green circle: ^{14}C -dated post. – (a) NÆM 2006:161, sb. 85, area 1, hus K 1. – (b) NÆM 2006:161, sb. 85, area 1, K 3. Post ^{14}C -dated to 1911 ± 26 BP (KIA 35116). – (c) NÆM 2006:161, sb. 86, area 2, K 2. – (d) NÆM 2006:135, area 1, sb. 88. Post in K 8 ^{14}C -dated to 1752 ± 32 BP (KIA 36342). – (e) NÆM 2006:135, area 2, sb. 70. Posts in K2 ^{14}C -dated to 1699 ± 29 BP (KIA 36337) and to 1664 ± 29 BP (KIA 36338) (drawn by Jens Olsen, Næstved Museum, after Anine Madvig Struer, unpubl.).

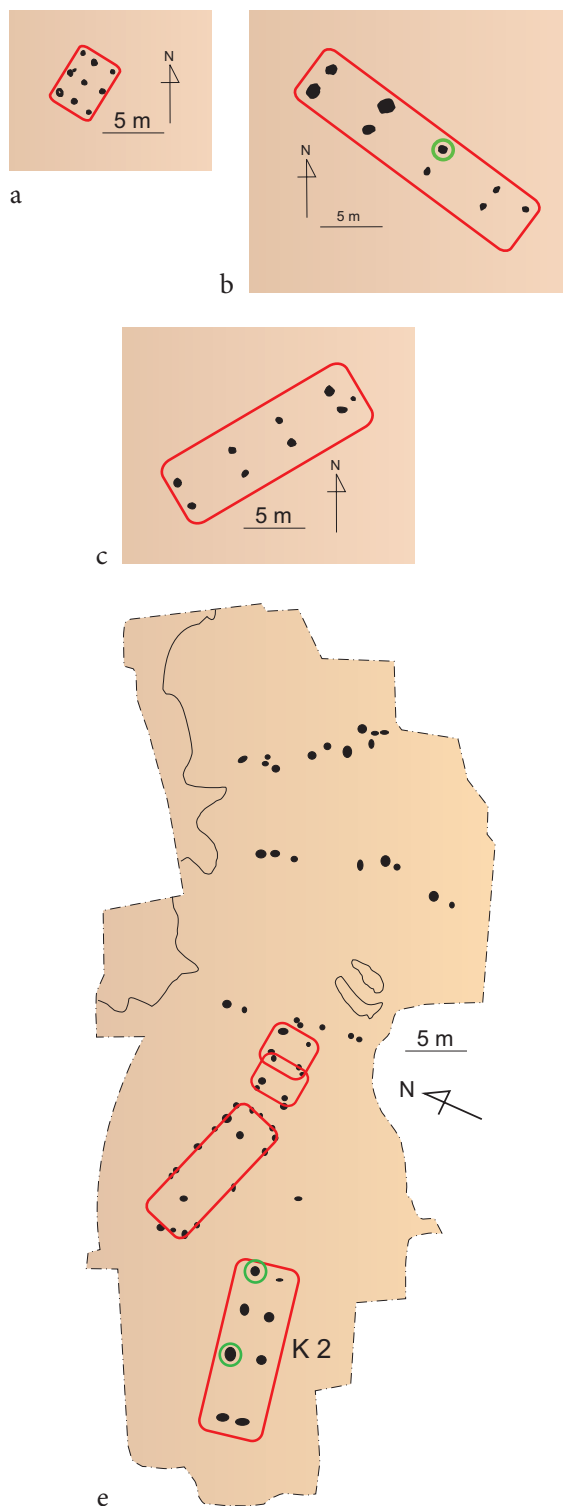

Fig. 35. Broskovvejen mellem Tappernøje og Præstø er et velbevaret eksempel på jernalderns velfunderede stenlagte vejanlæg. Vejen, som her ses under et senere middelalderligt forløb, er lagt gennem et sumpet område og er forbundet med et system af hulveje, hvorfra man har kunnet færdes videre ud til byggerne i området (foto Jens Olsen, Næstved Museum).

The Broskov road between Tappernøje and Præstø is a well preserved example of an Iron Age road with stone paving. The road is situated below a later road from the Middle Ages, leading through a wet area to a system of sunken roads with connections to the settlements in the area (photo by Jens Olsen, Næstved Museum).

kar, våben, hesteudstyr, personligt udstyr, madvarer, dyr og mennesker. Også fra Næstved-området kendes ofringer, alle fremkommet ved tørvegravning i perioden 1886-1945, især i krigsårene i 1940'erne (se appendiks 6).

I Valmosen ved Rislev er fundet adskillige dele af dyre- og menneskeskeletter, lerkar og trægenstande. Et skelet er ^{14}C dateret til 225-335 f.Kr. kal., dvs. førromersk jernalder (Selleveold *et al.* 1984, 96 f.). Et andet mosefundet skelet fra Tybjerg Mose er ligeledes ^{14}C dateret til førromersk jernalder, 435 f.Kr. kal. (Selleveold *et al.* 1984, 132).

I Hundstrup mose nær Snesere er fundet flere skeletter, nogle spydspidser af ben samt fem lerkar. Et af skeletterne er ^{14}C dateret til 675 e.Kr. kal. (Selleveold *et al.* 1984, 65), mens lerkar er dateret til yngre romersk jernalder. Ca. 1 km sydligere i samme

mosestræk fandtes i St. Tvedegårds Mose et moseoffer bestående af menneske- og dyreskeletter, en stammebåd, jernkniv og lerkar. I Holmegårds Mose fandtes to dekorerede drikkehorn af kohorn med endedupper samt skeletdele. Fra Vestergårds Mose sydvest for Glumsø ses et lerkar. Visse af genstandene fra disse moser dateres til romersk jernalder.

I den nordlige del af Almosen ved Tyvelse er fundet forskellige vogndelev, dateret til jernalder – vikingetid, samt dyrekogler. Fra den sydlige del af mosen kendes kogler af mennesker og husdyr, keramik og smykker dateret inden for sen bronzealder – ældre jernalder. Mosen har gode bevaringsforhold for kogler og organisk materiale og rummer mulighed for flere oplysninger om de gentagne ofringer i vådområderne gennem oldtiden (Bloch Jørgensen & Robinson 1996).

Et spektakulært offerfund fra en våd eng, en tidligere mose, ved Tybjerggård, umiddelbart nordøst for Tybjerg kirke, dukkede op ved markarbejde i 1869: En af Danmarks få romerske bronzestatuetter, i dette tilfælde den romerske krigsgud Mars (fig. 36) (Broholm 1960, 297). I samme sogn, ved Orup ca. 4 km nordvest for Tybjerg, fandtes i 2004 en møntskat af 77 romerske sølvdenarer, nedlagt på overgangen til et fugtigt område. Efterfølgende dektorafsøgning af pløjemulden har siden bragt antallet op på 113 denarer. Orup-skatten er efter mønternes prægning 54-211 e.Kr. sandsynligvis nedlagt en gang i løbet af 200-tallet. Dette rige møntfund, bronzestatuetten samt øvrige mosefund fra tidlig jernalder i området synes sammen med stednavnet Tybjerg ('Folkebjerg'/tingsted) at pege på et lokalt velstående center i romersk jernalder, der kan have modtaget en del af de rige genstande via magtcentret ved Himlingøje (Roland & Horsnæs 2004).

Løsfund

Løsfund fra romersk jernalder stammer fra jordarbejde i have og mark, fra arkæologisk udgravning eller rekognoscering, ofte med metaldetektor, i perioden 1874-2004. Fundenes kontekst er oftest ukendt (se appendiks 7). De fleste løsfund udgøres af romerske mønter af bronze, sølv eller guld.

En mønt omtales fundet i et kranie i Lille Næstved (Breitenstein 1946, 27), og kunne stamme fra en jernalderbegravelse med Charonsmønt. En bronzemønt er fundet på Bøgevej i Glumsø (Horsnæs 2002 kat. nr. 83), mens en anden er fundet ved Riddergade 7 i Næstved (Birk Hansen 1995, 3). Enkeltfundne sølvdenarer er fundet ved Søndergård ved Brandelev, ved Assenhøj ved Aversø (Roland & Horsnæs 2004, 16) samt i Farvergade 7 i Næstved (Petersen 1988, 180; Birk Hansen 1995, 3). En enkeltfundne solidus er fundet ved Haldagerlille. Mønten var forsynet med en øsken, så den kunne bruges som hængesmykke (Kromann 1995, 350, nr. 53). En aureus er fundet ved Klinteby vest for Karrebæk (Kromann 1995, 349, nr. 5), en anden i Kompag-

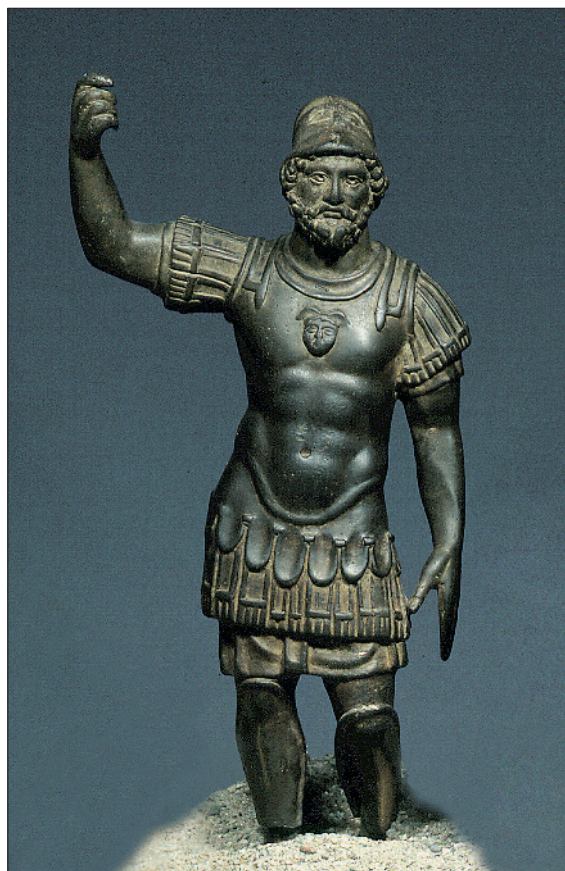

Fig. 36. Bronzestatuetten af krigsguden Mars, højde 27 cm, fremstillet i Det romerske Rige, fundet ved Tybjerg (foto Lennart Larsen, Nationalmuseet).

Bronze statuette of the Roman war god Mars, height 27 cm, made in the Roman Empire, found at Tybjerg (photo by Lennart Larsen, the National Museum of Denmark).

nistræde i Næstved; sidstnævnte var forsynet med en gennemboring og har også været anvendt som hængesmykke (Birk Hansen 1995, 3).

Den dateringsmæssige spredning er stor for de romerske mønter; de ældste registrerede mønter er slået fra 79 e.Kr. og de yngste frem til 360 e.Kr. Forskellen mellem produktionstid og nedlæggelsestid er et af de største problemer i forbindelse med datering af de romerske mønter i vort område.²⁴

Ofte findes mønterne ikke i en sikker kontekst men f.eks. i yngre jernalders kulturlag som denaren fra Farvergade 7 i Næstved, eller i middelalderlige opfyldslag som aureus'en fra Kompagnistræde. Ofte er mønterne tillige kommet herop langt senere, end de er slået, og er bl.a. genanvendt som hængesmykker, evt. i kæder sammen med glasperler. Således kan ingen af de løsfundne romerske mønter fra Næstved Museums arbejdsområde placeres i en sikker romersk jernalders kontekst.

Andre løsfundne genstande er en guldfingerring fra Bavelsegård samt en guldring og en glasperle fra Hækkerup ved Tybjerg. En større turkis melon-glasperle fra Kildebakken i Næstved, nær fundstedet for de rige grave ved Kildemarksvej, kan sammen med et fragment af et romersk glasbæger fra Ladby (Tillisch 2003) sandsynligvis vise tilstedeværelsen af nu forsvundne grave.

Konklusion

Maglebjergkvindens slægt var i 200-årene e.Kr. en af de førende bondeslægter i lokalområdet, bl.a. sammen med slægterne fra Kildemarksvej, Skyttemarksvej og Næstelsøgård. Alle kan have refereret til en slægt på Brushøjgård med adgang til eksklusiv romersk import. Andre førende slægter med romerske luksusvarer boede bl.a. ved Herlufmagle, Harpelev, Aasø, Rislev og Karrebæk. Alle har de haft kontakt til førende slægter i det øvrige sydsjællandske område, bl.a. fra Skovgårde og Kærup. Alle var tillige i kontakt med de ledende samfund på Stevn samt elitære slægter i de nordtyske og polske områder. For at sikre infrastrukturen anlagde disse slægter velbyggede stenbrolagte vejstrækninger efter romersk forbillede på sumpede områder. Endnu ses jernalderens vejssystemer tillige bevaret som hulveje ved Broskovvejen.

Gravpladser blev hovedsageligt anlagt på grusbanker og andre højdedrag i terrænet. Slægterne boede på gårde, bestående af beboelse, stalde, ud-

huse og staklader, beliggende på andre højdedrag. Treskibede bygninger blev opført af kraftige tømmerkonstruktioner med dobbelte sæt tagbærende stolper, og væggene har været klinet med ler. I de største bygninger har op til 125 m² været under tag. Gårdene er ofte indrammet af hegnsførøb; flere gårde kunne indgå i et fælleskab i samme bopladsområde.

Livet har været stærkt præget af religiøse handlinger, ikke kun i forbindelse med gravlæggelserne, men også i det daglige liv, hvor årets cyklus har været et vigtigt omdrejningspunkt. For at takkes guderne og opnå deres gunst vedrørende frugtbarhed, afgrøder o.a., fortsatte man den ældgamle tradition med ofringer i moserne af hverdagsgenstande, kostbarheder og dyr – mennesker var det ultimative offer. I mange af moserne i lokalområdet er fremkommet netop disse offergaver.

Maglebjergkvinden har derfor levet i et organiseret samfund, hvor der var regler og rammer for handlinger omkring liv og død, og hvor status, magt og prestige bl.a. kunne udtrykkes gennem rigdom og overflod i gravgodset. Kvinden kom sandsynligvis fra de nordtyske eller polske egne til et giftermål på Sjælland, hvor hun levede i en velstående bondeslægt, der siden begravede hende med et udstyr, der viste kvindens – og slægtens – formåen og høje sociale status.²⁵

Noter

Der henvises til fundenes geografiske position med sb.nr. (stednr. og sognebeskrivelsesnr.) i databasen *Fund og Fortidsminder* (www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder).

AMS ¹⁴C-dateringerne af de nyere udgravninger omtalt i denne artikel er foretaget af Leibniz Labor für Altersbestimmung und Isotopenforschung ved Christian-Albrechts-Universität, Kiel. Dateringslister er modtaget fra Dr. M.-J. Nadeau hhv. d. 5. dec. 2008 og d. 22. april 2009. Hvor ikke andet oplyses, er aldre angivet i ukalibrerede ¹⁴C-år før 1950 (BP).

1. Lehne M. Christensen og Sydvestsjælland Museum takkes for adgang til det upublicerede materiale og beretning fra Kærup Nord ved Ringsted.
2. Morten Hegewisch, Rheinisches Landesmuseum Bonn, takkes for vidende personlige kommentarer og henvisninger.
3. Ulla Lund Hansen, Saxo-Instituttet, Københavns Universitet, takkes for mange inspirerende diskussioner over Maglebjerggravens materiale.
4. Ulla Lund Hansen takkes for oplysninger om tåringe af sølv fra grav 5 fra Vorbasse, som er under bearbejdning. En sølvring fra Kærup, omtalt i Borby Hansen 2007, 14, fig. 18, er efterfølgende bestemt som siddende på en fingerknogle.
5. Eva Andersson, Center for Textile Research, Københavns Universitet, personlig meddelelse.
6. Svend Erik Albrethsen takkes for detaljerede oplysninger om tenvægten i graven fra Bjergby på Mors.
7. Per Ethelberg, Museum Sønderjylland, takkes for oplysninger om fiblerne fra Maglebjerg og deres findatering.
8. Mogens Bo Henriksen, Odense Bys Museer og Per Ethelberg, Museum Sønderjylland, takkes for forklaringer omkring bimetallisk korrosion og pragtfibler.
9. Mogens Bo Henriksen takkes for oplysning om pragtfibulafragment fra Møllegårdsmarken.
10. Ulla Lund Hansen takkes for oplysninger om fuglefigur på fibula fra grav 7 fra Vorbasse, som er under bearbejdning.
11. Ornitologisk Afdeling på Statens Naturhistoriske Museum, og Kim Aaris Sørensen, Kvartærzoologisk Afdeling, takkes mange gange for deres kreative bud på fuglearter på genstande fra romersk jernalder.
12. Per Ethelberg takkes for oplysninger om fibler og klædedragt.
13. Næstved Museums arbejdsområde omfatter hele den ny Næstved Kommune, som i 2007 er sammenlagt af Fuglebjerg, Suså, Holmegaard, Fladså og Næstved Kommuner med i alt 40 kirkesogne. Museets egne arkivalier og diverse publikationer er gennemgået samt naturligvis sognebeskrivelsen www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder.
14. En samlet gennemgang og præsentation af disse graves indhold falder uden for denne artikels rammer; der henvises til Broholm 1954, Lund Hansen 1976, 1979, 1987 og 1995 samt Ethelberg *et al.* 2000 hvor mange af gravfundene er præsenteret detaljeret eller i katalogform.
15. Ellekilde-gravpladsen er undersøgt i 2007 af Museet på Kroppedal. TAK 1355, KUAS 2003-2122-1646, <http://kroppedal.dk/grafik/arkaeologigrafik/bygherrerapporter/tak1355byg29.pdf>; www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder 020213-61.
16. Upubliceret udgravningsberetning, Herlufllille, Næstved Museum j.nr. 2009:124.
17. Sb. 040507-85 og -86, Næstved Museum j.nr. 2006:161A og B, område 1 og 2.
18. K 3, A 105, tagbærende stolpe, ^{14}C -dateret til 1911 ± 26 BP (KIA 35116). Upubl. udgravningsberetninger, Næstved Museum j.nr. 2006:135 og 2006:161.
19. Sb. 040507-88 og -70, Næstved Museum j.nr. 2006:135B og A, område 1 og 2.
20. K 8, A 680, tagbærende stolpe ^{14}C -dateret til 1752 ± 32 BP (KIA 36342). Kalibreret med 1 standardafvigelse og med 68,3 % sandsynlighed: 241-334 e.Kr.
21. K 2, tagbærende stolpe A 515 er ^{14}C -dateret til 1664 ± 29 BP (KIA 36338). Kalibreret med 1 standardafvigelse og med 68,3 % sandsynlighed: 347-419 e.Kr. – Tagbærende stolpe A 541 er ^{14}C -dateret til 1699 ± 29 BP (KIA 36337). Kalibreret med 1 standardafvigelse og med 68,3 % sandsynlighed: 262-394 e.Kr. (med 56,7 % sandsynlighed: 328-394 e.Kr.).
22. Sb. 040507-84, Næstved Museum j.nr. 2006:161C. ^{14}C -dateringer af kogegruber:
A 582: 2528 ± 25 BP (KIA 35125)
A 590: 2232 ± 25 BP (KIA 35127)
A 602: 2194 ± 25 BP (KIA 35124)
A 578: 1897 ± 25 BP (KIA 35121)
A 586: 1791 ± 25 BP (KIA 35128)
A 576: 1752 ± 23 BP (KIA 35123)
A 603: 1746 ± 26 BP (KIA 35120)
A 575: 1637 ± 25 BP (KIA 35119)
23. Sb. 040507-87, Næstved Museum j.nr. 2006:135C. ^{14}C -dateringer af kogegruber:
A 598: 2905 ± 34 BP (KIA 36331)
A 597: 2870 ± 29 BP (KIA 36333)
A 592: 2831 ± 55 BP (KIA 36332)
A 600: 2692 ± 30 BP (KIA 36335)
A 606: 2681 ± 31 BP (KIA 36334)
A 590: 1787 ± 29 BP (KIA 36336)
24. Helle Horsnæs, Den Kgl. Mont- og Medaillesamling, Nationalmuseet, takkes for oplysninger om romerske mønter.
25. Maglebjerggraven er udstillet på Næstved Museum, Ringstedgade 4, 4700 Næstved, hvor forfatteren er museumsinspektør med ansvar for den arkæologiske virksomhed.

Litteratur

- Albrechtsen, E. 1968. *Fynske jernaldergrave III. Yngre romersk jernalder*. Fynske Studier VII. Odense Bys Museer, Odense.
- 1971. *Fynske jernaldergrave IV:1-2. Gravpladsen på Møllegårdsmarken ved Broholm*. Fynske Studier IX. Odense Bys Museer, Odense.
- Albrechtsen, S.E. 1974. Bjergby – en jernaldergravplads på Mors. *Nationalmuseets Arbejdsmark*, s. 48-58.
- Almgren, O. 1923. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provizialrömischen und südrussischen Formen*. Verlag von Curt Kabitzsch, Leipzig.
- Articus, R. 2004. *Das Urnengräberfeld von Kasseedorf, Lkr. Ostholstein. Die Entwicklung des südöstlichen Schleswig-Holstein während der jüngeren römischen Kaiserzeit*. Internationale Archäologie Band 74. Verlag Marie Leidorf GmbH., Rahden/Westf.
- Becker, A. 2006. Die metallbeschlagenen germanischen Holzeimer der römischen Kaiserzeit. *Jahrbuch des römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz*, 53. Jahrgang 2006, Teil 2, s. 345-520.
- Beckmann, C. 1969. *Metallfingerringe der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien*. (Sonderdruck aus dem) Saalburg-Jahrbuch 26. Verlag Walter de Gruyter & Co., Berlin.
- Bennike, P. & Alexandersen, V. 2000. Die Skelette von Skovgårde. I: Ethelberg, P. et al. : *Skovgårde. Ein Bestattungsort mit reichen Frauengräbern des 3. Jhs. n. Chr. auf Seeland*. Nordiske Fortidsminder Serie B, Bd. 19, s. 362-404. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- Birk Hansen, P. 1995. Fra Rom til Næstved – en aureus fra Kompagnistræde. *Liv og Levn* 9, s. 3. Næstved Museum, Næstved.
- Bloch Jørgensen, A. 1996. Vester Egesborg-huset. *Fra fortid til fremtid med KONTEK*, s. 48-49. Elkraft A.m.b.A. og Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat, København.
- Bloch Jørgensen, A. & Christensen, J. 1996. Rørmosegård – en jernaldergård fra Næstved. *Liv og Levn* 10, s. 13-17. Næstved Museum, Næstved.
- Bloch Jørgensen, A. & Robinson, D.E. 1996. Almosen under lup – nyt om offermosen ved Tyvelse. *Liv og Levn* 10, s. 5-7. Næstved Museum, Næstved.
- Borby Hansen, B. 2004. Kogestensgruber – almindelige men mystiske! *Liv og Levn* 18, s. 21-24. Næstved Museum, Næstved.
- 2007. Af rig bondeslægt – kvindegrav fra Maglebjerg. *Liv og Levn* 21. Næstved Museum, Næstved.
- Borhy, L. 1994. Gans oder Adler? Bemerkungen zu den Motiven römischer Paraderüstungen. I: Carnap-Bornheim, C. von (red.). *Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten. Akten des 2. Internationalen Kolloquiums in Marburg a.d. Lahn, 20.-24. Februar 1994*, s. 145-153. Marburg, Lublin.
- Boye, L. 2004. Two rich cemeteries from the Late Roman Iron Age in Høje Taastrup, west of Copenhagen. *Acta Archaeologica Lovaniensia*, Monographiae 15, s. 47-54. Leuven University Press, Belgium.
- 2009. Catalogue of the Burial Sites. I: Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.) 2009, s. 263-368.
- Boye, L., Ethelberg, P. & Lund Hansen, U. 2009. Conclusion. I: Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.) 2009, s. 255-262.
- Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.) 2009. *Wealth and Prestige. An Analysis of Rich Graves from Late Roman Iron Age on Eastern Zealand, Denmark*. Kroppedal Studier i Astronomi, Nyere Tid, Arkæologi, Vol. II. Taastrup.
- Breitenstein, N. 1946. De romerske møntfund fra den sjællandske Øgruppe. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1946, s. 8 ff.
- Broholm, H.C. 1954. Fra yngre romertid i Sydsjælland. *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark*, s. 95-107.
- 1960. *Kulturforbinderler mellem Danmark og Syden i ældre Jernalder*. København.
- Brysting Renault, L. 2007. Rosetfibler og centerdannelse. I: Lyngstrøm, H. et al. (red.). *Specialer i forhistorisk arkæologi 2004-2005*, s. 69-79. Saxo-Instituttet, København.
- Carnap-Bornheim, C. von 1997. Neue Forschungen zu den beiden Zierscheiben aus dem Thorsberger Moorfund. *Germania* 75, s. 70-99.
- 1998. Granat, Karneol, Topas, Onyx und Bernstein – Zu schmucksteinverzierten Gegenständen der Römischen Kaiserzeit in Nord-, West- und Ostmitteleuropa. I: Voss, H.-U., Hammer, P., Lutz, J.: *Römische und germanische Bunt- und Edelmetallfunde im Vergleich*. Bericht RGK 79, taf. 1-71, s. 260-275.
- 2000. Zu Schildfibeln mit Glaseinlagen (Mackeprang IX sowie Matthes B und C). I: Mączyńska, M. & Grabarczyk, T. (Hrsg.). *Die Spätromische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa*, s. 52-75. Lodz.
- 2002. Zu den Prachtgürteln aus Neudorf-Bornstein (Kr. Rendsburg-Eckernförde) Grab 3 und Grab 7. I: Pind, J. et al. (red.). *Drik – og du vil leve skønt. Festskrift til Ulla Lund Hansen på 60-årsdagen 18. august 2002*. Publications from the National Museum, Studies in Archaeology & History, Vol. 7, s. 15-25. København.

- 2003. Pragtbælterne fra Ejsbøl Mose og Neudorf-Bornstein. I: Jørgensen, L. *et al.* (red.). *Sejrens Triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium*, s. 240-245. Nationalmuseet, København.
- Carnap-Bornheim, C. von & Schweitzer, G. 2001. Der „Helmbeschlag“ aus Domagnano – Überlegungen zur Herkunft des „Vogel-Fisch-Motivs“. I: Meyer, M. (Hrsg.). „...trans Albim fluvium“. *Forschungen zur vorrömischen, kaiserzeitlichen und mittelalterlichen Archäologie. Festschrift A. Leube*. (Internat. Arch. Stud. Honoria 10), s. 285-298. Rheden/Westf.
- Christensen, L. 2006. Kvinder og børn – beretningen om fundet af en gravplads fra yngre romersk jernalder ved Benløse. *Historiens Hus. Ringsted Museum og Arkiv. Årsskrift 2006*, s. 34-37.
- Cofta-Broniewska, A. 1999. Amber in the material Culture of the Communities of the Region of Kuiavia during the Roman Period. I: Kosmowska-Ceranowicz, B. & Paner, H.: *Investigations into Amber. Proceedings of the International Interdisciplinary Symposium. Baltic Amber and Other Fossil Resins*, 2-6. September 1997, s. 157-175. Gdansk.
- Engelhardt, C. 1877. Skeletgrave på Sjælland og i det østlige Danmark, en Skitse fra den ældre Jernalder. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, s. 349-397.
- Ethelberg, P. 1990. *Hjemsted 2 – tre gravpladser fra 3. og 4. årh. e.Kr.* Skrifter fra Museumsrådet for Sønderjyllands Amt 3. Haderslev.
- 2006. Enderupskov grav 861, Sønderjylland. I: Kleingärtner, S. *et al.*: *Arkæologi i Slesvig/Archäologie in Schleswig* 11, s. 81-86. Haderslev.
- 2009. Die Fibeln. I: Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.): *Wealth and Prestige. An Analysis of Rich Graves from Late Roman Iron Age on Eastern Zealand, Denmark*. Kropedal Studier i Astronomi, Nyere Tid, Arkæologi, Vol. II, s. 15-36. Taastrup.
- Ethelberg, P. *et al.* 2000. *Skovgårde. Ein Bestattungsplatz mit reichen Frauengräbern des 3. Jhs. n. Chr. auf Seeland*. Nordiske Fortidsminder Serie B, Bd. 19. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- Fonnesbech-Sandberg, E. 2004. Brøndsager. A Small cemetery with roman imports in Høje-Taastrup, County of Copenhagen. *Acta Archaeologica Lovaniensia*, Monographiae 15, s. 97-101. Leuven University Press, Belgium.
- Frandsen, L.B. 2000. De rige kvinder fra Billum. I: Hvass, S. *et al.* (red.). *Vor skjulte kulturarv. Arkæologi under overfladen. Festschrift til Hendes Majestæt Dronning Margrethe II* 16. april 2000, s. 96-97. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab & Jysk Arkæologisk Selskab, København.
- Frölich, A. 2006. Forhistoriens skåninge helede frænders sår. Ny tolkning af artefakter fra Uppåkra. *Ale, historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge* 2006, nr. 3, s. 1-9.
- 2008. Kirurgiske redskaber. I: Adamsen, C., Lund Hansen, U., Nielsen, F.O. & Watt, M. (red.). *Sorte Muld*, s. 104-105. Bornholms Museum, Rønne.
- 2009. *Jernalderens lægekunst. En nytolkning af arkæologiske fund fra danske offermoser*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 63. Carlsbergfondet, Nationalmuseet & Moesgård Museum, Højbjerg.
- Gerds, M. 2001. Worked and unworked Amber from Medieval Trading Places in the South-Western Baltic Region. *Offa* 58, s. 115-122.
- Haberstroh, J. 2000. *Germanische Funde der Kaiser- und Völkerwanderungszeit aus Oberfranken*. Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte, Reihe A, Band 82. Kallmünz/Opf.
- Hegewisch, M. 2000. Betrachtungen zur Entstehung, Verbreitung und Vielfalt spätkaiserzeitliche Knopfenkelgefäße. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 41, s. 531-560.
- 2001. Studien zur Rosettenzier auf germanischen Keramik des 1. bis 6. Jahrhunderts. I: Meyer, M. (Hrsg.). „...trans Albim fluvium“. *Forschungen zur vorrömischen, kaiserzeitlichen und mittelalterlichen Archäologie. Festschrift A. Leube*. (Internat. Arch. Stud. Honoria 10), s. 285-298. Rheden/Westf.
- Henriksen, M.B. 2009. *Brudager Mark – en romertidsgravplads nær Gudme på Sydøstfyn*. Fynske Jernaldergrave bind 6:1-2. Fynske Studier 22, Bind 1. Odense Bys Museer, Odense.
- Herbst, C.F. 1861. Varpelev fundet. *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1861, s. 305-322. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- Horsnæs, H. 2006. Roman bronze coins in Barbaricum. Denmark as a case study. *Nordisk Numismatisk Årsskrift/Nordic Numismatic Journal 2000-2002. 6th Nordic Numismatic Symposium. Single Finds: the Nordic Perspective*, s. 53-99.
- Jaskanis, J. 1992. *Cecele. Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Ostpolen*. Poznan.
- Jørgensen, E. & Petersen, P.V. 2003. Nydam mose – nye fund og iagttagelser. I: Jørgensen, L. *et al.* (red.). *Sejrens Triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium*, s. 258-284. Nationalmuseet, København.
- Jørgensen, L. 1988. Family Burial Practices and Inheritance Systems. The Development of an Iron Age Society from 500 BC to AD 1000 on Bornholm, Denmark. *Acta Archaeologica* Vol. 58, 1987, s. 17-53. København.

- Jørgensen, L., Storgaard, B. & Thomsen, L.G. (red.) 2003. *Sejrens Triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium*. Nationalmuseet, København.
- Jørgensen, L. & Vang Petersen, P.V. 1998. *Guld, Magt og Tro*. Nationalmuseet, København.
- Kromann, A. 1995. Die römischen Münzfunde von Seeland. I: Lund Hansen, U. et al. *Himlingøje-Seeland-Europa. Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*. Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bd. 13, s. 347-363. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- La Baume, P. 1968. Römische Bernsteinarbeiten in Köln. I: Claus, M. (Hrsg.). *Studien zur europäischen Vor- und Frühgeschichte*, s. 108-119, + tavler. Neumünster.
- Lund Hansen, U. 1972. Blik- og glasornamenterede fibler af Mackeprang type IX. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1971, s. 72-119.
- 1976. Das Gräberfeld bei Harpelev, Seeland. Studien zur jüngeren römischen Kaiserzeit in der seeländischen Inselgruppe. *Acta Archaeologica* Vol. 47, 1976, s. 91-160.
- 1980. Herlufmagle – et splittet gravfund med glas fra Yngre Romertid. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1979, s. 88-101.
- 1987. *Römischer Import im Norden. Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonders Berücksichtigung Nordeuropas*. Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bd. 10. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- 2000. Die Glasbecher. I: Ethelberg, P. et al. *Skovgårde. Ein Bestattungsplatz mit reichen Frauengräbern des 3. Jhs. n. Chr. auf Seeland*. Nordiske Fortidsminder Serie B, Bd. 19, s. 320-347. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- 2008a. Glas og perler. I: Adamsen, C., Lund Hansen, U., Nielsen, F.O. & Watt, M. (red.). *Sorte Muld*, s. 91-99. Bornholms Museum, Rønne.
- 2008b. Fibler og nåle. I: Adamsen, C., Lund Hansen, U., Nielsen, F.O. & Watt, M. (red.). *Sorte Muld*, s. 63-71. Bornholms Museum, Rønne.
- 2009a. Analyse von Perlen. I: Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.). *Wealth and Prestige. An Analysis of Rich Graves from Late Roman Iron Age on Eastern Zealand, Denmark*. Kroppedal Studier i Astronomi, Nyere Tid, Arkæologi, Vol. II, s. 115-144. Taastrup.
- 2009b. Glas und Glasscherben. I: Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.). *Wealth and Prestige. An Analysis of Rich Graves from Late Roman Iron Age on Eastern Zealand, Denmark*. Kroppedal Studier i Astronomi, Nyere Tid, Arkæologi, Vol. II, s. 167-175. Taastrup.
- Lund Hansen, U. et al. 1995. *Himlingøje-Seeland-Europa. Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*. Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bd. 13. Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, København.
- Lund Hansen, U. & Rindel, P.O. 2008. Charonsobjekter. Kosmologi og kulturlandskab i Øresundsregionen i yngre romersk jernalder. I: Carlie, A. (red.). *Øresund – barriär eller bro? Kulturella kontakter och samhällsutveckling i Skåne och på Sjælland under jernalderna*, s. 111-148. Center för Danmarksstudier vid Lunds Universitet.
- Mackeprang, M.B. 1943. *Kulturbeziehungen im Nordischen Raum 3.- 5. Jahrhundert. Keramische Studien*. Hamburger Schriften zur Vorgeschichte und germanischen Frühgeschichte Bd. 3. Hamburg.
- Maczyńska, M. 1997. Die „barbarische“ Kette der Römischen Kaiserzeit – ihre Zusammensetzung am Beispiel der Cernjachov-Kultur. I: Freeden, U./Wieczorek, A. (Hrsg.). *Perlen, Archäologie, Techniken, Analysen*, s.103-116. Bonn.
- Matthes, W. 1931. *Die Germanen in der Prignitz zur Zeit der Völkerwanderung. Im Spiegel der Urnenfelder von Dahlhausen, Kuhbier und Kyritz*. Mannus-Bibliothek nr. 49. Kabitzsch, Leipzig.
- Norling-Christensen, H. 1956. Haraldstedgravpladsen og Ældre Germansk Jernalder i Danmark. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1956, s. 14-143.
- Olldag, I.E. 1994. Glasperler i danske fund fra romersk jernalder. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1992, s. 193-280.
- Petersen, J.E. 1988. Farvergade i Næstved. Arkæologiske fund fra germansk jernalder og middelalder. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1987, s. 171-209.
- Pietrzak, M. 1996. Starozytne centrum handlowe u ujsia Wisly. *Archeologia Zywa* 1996:1, s. 16-17.
- Przybyła, M.J. 2009. Die Scheibfibeln aus den Gräbern 12 und 18 aus Engbjerg. I: Boye, L. & Lund Hansen, U. (red.). *Wealth and Prestige. An Analysis of Rich Graves from Late Roman Iron Age on Eastern Zealand, Denmark*. Kroppedal Studier i Astronomi, Nyere Tid, Arkæologi, Vol. II, s. 61-79. Taastrup.
- Rau, A. 2005. Arkaden und Vögel. Form und Bildinhalt von Feinschmiedarbeiten als Indikatoren für die Beziehungen Skandinavischer Eliten des 4. Jahrhunderts n. Chr. *Archäologisches Korrespondenzblatt*, Jahrgang 35, Heft 1.1, 1. Quartal, s. 89-103. Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz.

- Ringtved, J. 1988. Jyske gravfund fra yngre romertid og ældre germanertid. Tendenser i samfundsudviklingen. *KUML* 1986, s. 95-231.
- Roland, T. & Horsnæs, H. 2004. Orup-skatten – romerske mønter og sjællandske stormænd. *Liv og Levn* 18, s. 9-20. Næstved Museum, Næstved.
- Sailer, M. et al. (red.) 2001. *Gold für die Ewigkeit. Das germanische Fürstengrab von Gommern. Halle (Saale)*. Landesamt für Archäologie Sachsen-Anhalt.
- Sellewold, B.J., Lund Hansen, U. & Balslev Jørgensen, J. 1984. *Iron Age Man in Denmark. Prehistoric Man in Denmark, Vol. III*. Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bd. 8. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab, København.
- Schulz, W. 1953. *Leuna. Ein germanische Bestattungsplatz der spätrömischen Kaiserzeit*. Schriften der Sektion für Vor- und Frühgeschichte 1. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin.
- Sode, T. 1995. Contemporary Anatolian glass beads. An ethno-technological Study. I: Rasmussen, M. et al. (red.). *Glass Beads. Cultural History, Technology, Experiment and Analogy. Proceedings of the Nordic glass bead seminar 16-18 October 1992 at the Historical-Archaeological Experimental Centre in Lejre, Denmark*. Studies in Technology and Culture Vol. 2, 55-66. Historical-Archaeological Experimental Centre, Lejre.
- Stjernquist, B. 2002. Om rika kvinnogravar från senromersk järnålder i Sydsvetige. I: Pind, J. et al. (red.). *Drik – og du vil leve skönt. Festschrift til Ulla Lund Hansen på 60-årsdagen 18. august 2002*. Publications of the National Museum, Studies in Archaeology & History, Vol. 7, s. 245-254. København.
- Straume, E. 1987. *Gläser mit Facettenschliff aus skandinavischen Gräbern des 4. und 5. Jahrhunderts n.Chr.* Institut for sammenlignende kulturforskning, Serie B, Skrifter LXXIII. Oslo. (Anmeldelse af I. Ionita i *Germania* 71, 1993, s. 266-267).
- Strobin, J. 1996. Złote fibule Gotow. *Archeologia Zywa* 1996, 1, s. 24-25.
- Sällström, F. 1943. *Lilla Jorets-fyndets gravanläggning*. Antikvariske Studier I. KVHAA Handlingar 55. Stockholm.
- Sørensen, S.A. 1993. Ganløsegraven. I: Bodilsen, I. et al. (red.). *Arkæologi i Frederiksborg Amt 1983-1993*, s. 95-105. Frederiksborg Amts Museumsråd.
- Tempelmann-Maczyńska, M. 1985. *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im Mitteleuropäischen Barbaricum*. Römisch-Germanische Forschungen, Band 43. Frankfurt A.M.
- Tillisch, S.S. 2003. Ladby Kirke – fra ruin til monument. *Liv og Levn* 17, s. 15 ff. Næstved Museum, Næstved.
- Thomsen, P.O. 2002. Produktion af glasperler i det frie Germanien i yngre romersk jernalder – indikationer fra Lundeberg på Sydøstfyn. I: Pind, J. et al. (red.). *Drik – og du vil leve skönt. Festschrift til Ulla Lund Hansen på 60-årsdagen 18. august 2002*. Publications of the National Museum, Studies in Archaeology & History, Vol. 7, s. 159-164. København.
- Vedel, E. 1886. *Bornholms Oldtidsminder og Oldsager*. København.
- 1897. *Efterskrift til Bornholms Oldtidsminder og Oldsager*. København.
- Watt, M. 1996. Det antikvariske arbejde 1994-1995. *Fra Bornholms Museum 1994-1995*, s. 49-80.
- Werner, J. 1941. *Die beiden Zierscheiben des Thorsberger Moorfundes. Ein Beitrag zur frühgermanischen Kunst- und Religionsgeschichte*. Römisch-Germanische Forschungen, Band 16. Berlin.
- 1966. *Das Aufkommen von Bild und Schrift in Nordeuropa*. Bayerische Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse 1966, Heft 4. München.
- Wielowiejski, P. 1996. Bernstein in der Przeworsk-Kultur. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, Band 77, s. 217-340. Frankfurt am Main.

Katalog

Glasperler

X-NR	FORM 1	FORM 2	FORM 3	FORM 4	FORM 5	ØVRIGE KARAKTERISTIKA	TILSTAND
1	Rund					Tyk, let plane basisflader	
4	Cylindrisk		Kannelleret			Stor perle	
5	Rund			Trådformet	Flad		
5							Små stumper smulder
7	Rund					Let afladede basisflader	
8	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
10	Rund				Flad		
11	Rund						Krakeleret/fragmenteret (limet)
12	Rund				Flad		
13	Rund				Flad	Tyk tråd i uregelmæssig tykkelse	
14a	Rektangulær		Facetteret			Fladtrykt	Temmelig fragmenteret
14b	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
14c	Rund			Trådformet	Flad		
14d	Rund					Meget lille	
18	Rund						Lille fragment
19	Rund					Let hvælvede basisflader	Krakeleret og fragmenteret, mangler ca. 1/5
23a	Rund	Segmenteret				Segmentperle af to flade runde perler	
23b	Rund				Flad	Buttet	
24	Rund				Flad	Let buttet	
25	Rund			Trådformet	Flad		
26a	Rund			Trådformet	Flad		
26b	Rund		Kannelleret		Flad	Melonperle, stort hul	
26c	Rund			Trådformet	Flad	Buttet	
26d	Rund				Flad		
27	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
28	Rund			Trådformet	Flad		
29	Cylindrisk	Segmenteret				To cylindriske ens størrelse perler	

X-NR	FARVE	DEKORATION	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	T-M 1985	OLLDAG 1994
1	Hvid, opak		1,1	1,5	13(-16)	1301
4	Turkisgrøn, lys, klar	4 omløbende zig-zag-linier af pålagt glastråd i samme farve som perlen. Lodret på trådene ses 7 indknibninger (kannel- lering)	1,5	1,7	ingen i T-M	2216
5	Klar	3 jævnt fordelte magenta indvalsede prikker	0,9	1,9	201a, 211a form	2203
5	Klar					
7	Grøn, smaragd, klar		0,6	0,7	8	1310
8	Blå, klar		0,8	0,5	126	1104
10	Grøn, lys, klar	4 turkise knopper jævnt fordelt	0,4	0,9	32b form, 373 knopper	2203
11	Turkis, klar		0,5	0,8	30b	1309
12	Grøn, lys, klar	4 turkise knopper jævnt fordelt	0,4	0,9	32b, 373 knopper	2203
13	Grøn, lys, klar		0,5	1,0	32b	1204
14a	Magenta, klar		1,2	0,8	128	1104
14b	Magenta, klar		1,2	0,6	128	1104
14c	Blå, klar		0,3	0,7	47	1204
14d	Klar		0,3	0,4	17	1312
18	Klar					1312
19	Klar		0,7	1,2	1	1312
23a	Magenta, klar	En hvid omløbende zig-zag linie på hver perle	1,2	0,8	97b form, 257c tråd	2208
23b	Hvid, opak		0,5	0,9	34	1301
24	Klar		0,5	1,2	29	1312
25	Hvid, opak		0,4	0,8	34	1204
26a	Blå, klar		0,3	0,9	47	1204
26b	Magenta, klar		0,3	0,9	166	1307
26c	Klar		0,5	1,3	29	1204
26d	Grøn, lys, klar	3 jævnt fordelte magenta indvalsede prikker	0,6	1,0	32b form, 373 knopper	2203
27	Blå, klar		0,9	0,6	126	1104
28	Blå, klar		0,3	1,1	47	1204
29	Magenta, klar		1,1	0,9	95a	1307

Glasperler (2 af 4)

X-NR	FORM 1	FORM 2	FORM 3	FORM 4	FORM 5	ØVRIGE KARAKTERISTIKA	TILSTAND
30	Dobbeltko- nisk						Beskadiget i ene ende
31	Dobbeltko- nisk						
32	Rund			Trådformet	Flad	Stort hul	
33							Flere fragmenter
34	Rund				Flad	Buttet	
35	Rund			Trådformet	Flad	Let buttet	
36	Rund					Uregelmæssig, fure om- kring midten	
37	Rund					Plane basisflader, ene flade går ud i indsnæv- ring	
38	Rund					Forskellig størrelse ba- sisflade	
39	Rund	Segmenteret				3 ens størrelse perler	
40	Rund	Segmenteret				2 ens størrelse perler	
41	Rund					Stor perle	Meget krakeleret/fragmen- teret
41							Enkelte små fragmenter
42							Flere fragmenter
43	Rund			Trådformet	Flad		
44	Rund			Trådformet	Flad	Stort hul	
45	Rund			Trådformet			
46	Rund				Flad		
47	Rund	Segmenteret				2 ens størrelse segmenter	
48	Cylindrisk				Flad		
49	Rund				Flad		
50							Enkelte små fragmenter
51	Rund				Flad	Lidt skæv, buttet	
52	Rund			Trådformet	Flad	Stort hul	
53	Rund			Trådformet	Flad		
54	Rund			Trådformet	Flad		
55	Sfærisk						
56	Rund					Let plane basisflader	
57	Rund					Forskellig størrelse ba- sisflade	
58	Rund			Trådformet	Flad	Tyk trådformet	
59	Rund					Skævt plane basisflader	

X-NR	FARVE	DEKORATION	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	T-M 1985	OLLDAG 1994
30	Grøn, oliven, lys, klar	Spor af gul omløbende pålagt tråd omkring bevarede endes basisflade	2,0?	1,9	268 form og farve	2207
31	Grøn, klar	Omkring bug ses omløbende zig-zag tråde, 2 røde/2 gule/2 røde	2,0	1,6	295 form	2210
32	Blå, klar		0,3	1,0	47	1204
33	Klar					
34	Blå, klar	2 gule modsatstillede indvalsede prikker	0,7	1,0	203 farve	2203
35	Sort, opak	Hastigt udført delvist overlappende tynd hvid omløbende tråd	0,5	1,2	40 form, 238 tråd	2207
36	Hvid, opak		0,8	0,9	6	1301
37	Hvid, opak		0,9	0,9	6	1301
38	Hvid, opak		0,8	1,0	6	1301
39	Hvid, opak		2,0	1,0	98 form	1301
40	Magenta, klar		1,2	0,9	95a	1307
41	Klar	3 eller 4 indvalsede turkise prikker	1,1	1,8	216a	2203
41	Klar	Turkis indvalset prik			216a	2203
42	Klar	Turkise knopper				2203
43	Blå, mørk, klar		0,5	1,2	47	1204
44	Blå, klar		0,4	1,2	47	1204
45	Hvid, opak	2 magenta indvalsede prikker	0,6	1,8	201a, 211a form	2203
46	Hvid, opak	Omløbende magenta zig-zaglinie	0,7	1,1	254a	2208
47	Magenta, klar		1,0	0,9	95a	1307
48	Magenta, klar		0,7	0,9	3	1307
49	Hvid, opak	Mørkerød/magenta omløbende zig-zag linie	0,6	1,3	254a	2208
50	Hvid, opak					1301
51	Blå, klar		0,6	1,8	30a	1308
52	Blå, klar		0,4	1,3	47	1204
53	Blå, mørk, klar		0,5	1,3	47	1204
54	Blå, klar		0,5	1,3	47	1204
55	Hvid, opak		1,0	1,1	6	1301
56	Hvid, opak		0,9	1,1	6	1301
57	Hvid, opak		0,9	1,0	6	1301
58	Grøn, lys, klar		0,9	1,6	36	1310
59	Hvid, opak		0,8	1,1	6	1301

Glasperler (3 af 4)

X-NR	FORM 1	FORM 2	FORM 3	FORM 4	FORM 5	ØVRIGE KARAKTERISTIKA	TILSTAND
60	Rund				Flad	Buttet	
61							Flere små fragmenter
62	Rund			Trådformet	Flad	Stort hul	Limet sammen med x 52
63	Cylindrisk				Flad		
64	Rund	Segmenteret				2 ens størrelse perler	
65							Enkelte små fragmenter
66							Enkelte små fragmenter
67							Enkelte små fragmenter
68	Rund				Flad		
69	Rund				Flad	Buttet	
72	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
75	Rund				Flad	Buttet	
76	Rund					Let affladede basisflader	
77	Rund			Trådformet	Flad		
79	Rund			Trådformet	Flad		
80	Cylindrisk					Rundet/cylindrisk, stort hul	
81	Rund					Svagt plane basisflader	
82	Rund					Stort hul	
83	Rund					Ene basisflade uregel- mæssig, går let ud i »tut«	
153	Rund		Kannelleret		Flad	Melonperle	
154	Rund					Ene basisflade uregel- mæssig, går ud i »tut«	
155	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
156	Rund					Let plane basisflader	
157	Rund				Flad	Buttet	
158	Rund				Flad		
159	Rund				Flad		
160	Rund					Buttet, let plane basis- flader	
161	Rund				Flad	Buttet	
162	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
163	Sfærisk						
164	Rund	Segmenteret				2 ens størrelse perler	
165	Rund					Let plane basisflader	
166	Rund				Flad	Buttet	
167	Rund				Flad	Buttet	

X-NR	FARVE	DEKORATION	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	T-M 1985	OLLDAG 1994
60	Grøn, lys, klar		0,7	1,6	32b	1310
61	Klar					
62	Blå, klar				47	1204
63	Magenta, klar		0,6	0,9	3	1307
64	Magenta, klar		1,1	0,9	95a	1307
65	Klar					
66	Klar					
67	Klar					
68	Hvid, opak	Omløbende magenta zig-zaglinie	0,6	1,2	254a	2208
69	Blå, klar		0,5	0,9	30a	1308
72	Blå, klar		0,9	0,6	126	1104
75	Hvid, opak		0,5	1,0	34	1301
76	Hvid, opak		0,6	0,8	6	1301
77	Hvid, opak		0,4	1,0	34	1301
79	Hvid, opak	Magenta omløbende zig-zag tråd	0,6	1,2	254a	2208
80	Magenta, klar		0,5	0,8	3	1307
81	Magenta, lys, klar		0,7	1,0	3	1307
82	Blå, klar		0,5	0,8	2a	1308
83	Hvid, opak		0,8	0,8	6	1301
153	Grøn, lys, klar		0,9	1,5	159a	1310
154	Hvid, opak		0,8	0,9	6	1301
155	Blå, klar		1,2	0,7	126	1104
156	Sort, opak	2 modsatstillede indvalsede turkise prikker	0,7	1,0	212c	2203
157	Hvid, opak		0,6	1,0	34	1301
158	Grøn, lys, klar	4 turkise knopper jævnt fordelt	0,7	0,9	32b, 373 knopper	2203
159	Blå, klar		0,3	1,0	30a	1308
160	Hvid, opak		0,7	1,0	6	1301
161	Magenta, klar		0,6	1,1	31	1307
162	Blå, klar		1,0	0,7	126	1104
163	Grøn, lys, klar	To magentafarvede omløbende bånd, hvorimellem der ses en hvid zig-zag linie	1,5	2,0	209 form, 298a ornamentik	2211
164	Magenta, klar		0,9	0,9	95a	1307
165	Hvid, opak		0,6	0,9	6	1301
166	Hvid, opak		0,6	1,0	34	1301
167	Magenta, klar		0,5	1,1	31	1307

Glasperler (4 af 4)

X-NR	FORM 1	FORM 2	FORM 3	FORM 4	FORM 5	ØVRIGE KARAKTERISTIKA	TILSTAND
168	Rund				Flad	Buttet	
169	Rund				Flad	Let buttet	
170	Rund				Flad		
171	Rund					Let cylindrisk	
172	Rund				Flad	Let buttet	
173	Rund				Flad	Buttet	
174	Rund				Flad	Let »buttet«, stort hul	
175	Rund				Flad		
176	Rund				Flad		
177	Rund					Tyk, let plane basisflader	
178	Rund					Let plane basisflader	Meget krakeleret
179	Rund				Flad	Melonperle	
180	Rund				Flad		
181	Rund		Kannelleret		Flad	Melonperle	
182	Rund				Flad	Let buttet	
183	Rund						Fragmenteret, mangler ca. 1/5
184	Rund			Trådformet	Flad		Mangler lille del
185	Rund			Trådformet	Flad		Mangler ca. 1/5
186							Enkelte små fragmenter
190	Rund					Ene basisflade uregel- mæssig, går ud i »tut«	
193	Rektangulær	Polyedrisk	Facetteret				
194	Rektangulær					Aflang, skæv ved en- derne	
195	Rund			Trådformet	Flad		
242	Rund				Flad	Buttet	

X-NR	FARVE	DEKORATION	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	T-M 1985	OLLDAG 1994
168	Grøn, lys, klar	4 symmetrisk anbragte indvalsede gule prikker	0,5	1,1	211a	2203
169	Sort, opak	3 gule, 3 røde indvalsede prikker, anbragt skiftevis i farve	0,5	1,1	213a	2203
170	Grøn, oliven, lys, klar	Omløbende gul zig-zag linie	0,9	1,8	255d, tråd som 254a	2208
171	Magenta, klar		0,7	1,1	3	1307
172	Grøn, lys, klar		0,4	1,1	32b	1310
173	Hvid, opak		0,6	1,0	34	1301
174	Klar		0,4	1,2	29	1312
175	Magenta, klar	1 turkis indvalset prik, modsat ses 1 turkis samt 1 rødbrun prik	0,5	0,9	201b	2203
176	Grøn, lys, klar	4 Turkise knopper jævnt fordelt	0,5	0,9	32b	2203
177	Klar	3 jævnt fordelte magenta indvalsede prikker	0,9	1,8	201a	2203
178	Hvid, opak		0,7	1,1	6	1301
179	Magenta, klar		0,4	0,8	166	1307
180	Blå, klar		0,3	0,8	30a	1308
181	Magenta, klar		0,5	0,8	166	1307
182	Blå, klar		0,4	1,0	30a	1308
183	Sort, opak	2 hvide indvalsede prikker	0,9	1,0	212a	2203
184	Magenta, klar		0,3	0,9	31	1204
185	Blå, klar		0,3	0,9	47	1204
186	Klar	Turkise knopper				2203
190	Hvid, opak		0,8	1,0	6	1301
193	Blå, klar		1,0	0,7	126	1104
194	Blå, klar		0,9	0,6	108	1212
195	Blå, klar		0,2	0,7	47	1204
242	Blå, klar	2 modsatstillede irgrønne indvalsede prikker	0,7	1,1	203 farve	2203

Ravperler

X-NR	FORM	KARAKTERISTIKA	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	TILSTAND	T-M 1985	SNITTET/ DREJET
14e	Skiveformet	Lille udgave	0,3	0,6		390/399	S
15a	Skiveformet	Smal kant, lille	0,5	0,6		395b/399	S
15b	Skiveformet	Lille udgave	0,3	0,7		399	S
15c	Skiveformet		0,3	0,7	Krakeret	390	S
18a	Skiveformet	Tyk kant	0,6	0,9		399	D
18b	Skiveformet	Tyk	0,5	0,8		399	S
18c	Skiveformet	Smal udgave	0,4	0,8		399	D
18d	Skiveformet	Meget plane basisflader	0,3	0,8		388/429	S
18e	Skiveformet	Svag kant ca. 1mm	0,3	0,8		395b (399)	S
18f	Skiveformet	Smal kant 1-2 mm	0,3	0,8		395b/399	D
18g	Skiveformet	Smal kant 1 mm	0,3	0,9		395b	S
18h	Skiveformet	Meget plane basisflader	0,5	0,8		388/429	S
18i	Skiveformet		0,3	0,8		395b	S
18k	Skiveformet	Tynd, smal	0,2	0,8		399	S
18l	Skiveformet		0,3	0,9	1/2 perle	388/429	S
18		Lidt ravsmulder af perle			Fragm.		
20	Skiveformet	Smal kant 3 mm	0,4	1,0		399	S
21	Skiveformet	Smal kant	0,5	0,9		395b/399	S
22	Uregelmæssig	En uregelmæssigt tildannet ravklump med plan bagside, ujævnt hvælvet overside, længde 2,7 cm	0,9	1,7	Fragm.		
26	Skiveformet	Smal kant 3 mm	0,5	0,8		399	D
70	Skiveformet	Smal kant	0,4	0,8		399	S
71	Skiveformet	Smal kant	0,3	0,7		395/399	S
73	Skiveformet	Smal kant	0,4	0,7		399	D
74	Skiveformet	Smal kant 1 mm	0,4	0,9		395b	S
84	Skiveformet	Smal kant 2 mm	0,4	0,8		399	D
85	Skiveformet			0,7	Fragm.	395/399	D
86	Skiveformet	Smal kant	0,8	0,9		399	S
88	Skiveformet	Uregelmæssig	0,5	0,9		399	S
89	Skiveformet	Lillebitte udgave	0,3	0,6		390	S
90	Skiveformet	Smal kant	0,3	0,7		399	D
91	Skiveformet	Smal kant	0,3	0,7	Forvitret	395b/399	S
92	Skiveformet		0,4	0,8		399	S
93	Skiveformet	Smal kant	0,4	0,8		395/399	D
196	Skiveformet	Smal kant	0,3	0,9		395b/399	D

X-NR	FORM	KARAKTERISTIKA	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	TILSTAND	T-M 1985	SNITTET/ DREJET
197	Skiveformet	Meget smal	0,3	0,8		399	S
198	Skiveformet	Smal kant 1 mm	0,4	0,9		395b	D
199	Skiveformet	Plane basisflader	0,2	0,8		388	S
200	Skiveformet	Plane basisflader	0,2	0,8		388	S
201	Skiveformet	Meget flad	0,3	0,8		395b/399	S
202	Skiveformet		0,2	0,7		390	S
203	Skiveformet	Meget lille udgave	0,4	0,6		399	S
204	Skiveformet		0,3	0,8	Fragm.	395b/399	S
205	Skiveformet		0,3	0,7		395b/399	S
206	Cylindrisk	Lille udgave	0,4	0,4	Fragm.	397	S
207	Skiveformet	Meget lille udgave	0,4	0,7		399	S
208	Skiveformet	Meget lille udgave	0,3	0,5		399	S
209	Skiveformet	Plane basisflader	0,2	0,8		388	S
210	Skiveformet	Meget flad	0,3	1,0		395b/399	S
211	Skiveformet	Meget lille udgave	0,4	0,7		395b/399	S
212	Skiveformet	Meget lille udgave	0,3	0,6	Fragm.	395b/399	S
213	Skiveformet	Lille udgave	0,4	0,7		399	S
214	Skiveformet	Lille udgave	0,5	0,6		399	S
215	Skiveformet	Meget smal	0,3	0,7	Fragm.	395b/399	S
216	Skiveformet	Smal udgave	0,4	0,8		395b/399	D
217	Skiveformet	Smal udgave+kant	0,4	0,9		399	D
218	Skiveformet	Bred kant	0,6	0,9		399	D
219	Skiveformet	Smal udgave	0,3	0,8		399	S
220	Skiveformet	Tyk	0,7	0,9		399	D
221	Skiveformet	Flad udgave	0,3	0,8		395b/399	S
222	Skiveformet		0,3	0,7		391	S
223	Skiveformet		0,2	0,7		388	S
224	Skiveformet	Flad udgave	0,2	0,7		388	S
225	Skiveformet	Smal kant	0,3	0,7		391	S
226	Skiveformet	Lille udgave	0,5	0,6		399	S
227	Skiveformet	Smal udgave	0,3	0,8	Fragm.	399	S
228	Skiveformet	Flad udgave	0,4	0,8		388	S
229	Skiveformet	Lille udgave	0,4	0,6		390/399	S
230	Skiveformet	Lille udgave	0,3	0,6		395b	S
231	Skiveformet	Smal udgave	0,4	0,8		399	D
232	Skiveformet	Flad udgave	0,2	0,6		388	S

Ravperler (fortsat)

X-NR	FORM	KARAKTERISTIKA	TYKKELSE (CM)	DIAMETER (CM)	TILSTAND	T-M 1985	SNITTET/ DREJET
233	Skiveformet	Smal kant 2 mm	0,3	0,7		395b	S
234	Skiveformet		0,4	0,8		395b/399	S
235	Skiveformet	Lille udgave	0,2	0,6		388/399	S
236	Skiveformet	Lille udgave	0,4	0,7		399	S
237	Skiveformet	Lille udgave	0,3	0,6		399	S
238	Skiveformet		0,3	0,6	Fragm.	390	S
239	Skiveformet	Smal kant, 2 mm	0,5	0,8		399	D
240	Skiveformet	Smal kant 2 mm	0,4	0,9		395b	D
241	Skiveformet		0,3	0,6		390	S
243	Skiveformet	Dele af ravperle			Fragm.	391/395b	
244	Skiveformet	Lille udgave	0,3	0,6		399	S
245	Skiveformet	Smal kant 2 mm	0,3	0,8		395b	S
246	Skiveformet	Flad udgave	0,3	0,8		388	S
247	Skiveformet	Smal kant 2 mm	0,4	1,0		391	D
87a	Skiveformet		0,4	0,7		390	S
87b	Skiveformet	Smal kant	0,3	0,6		390	D

Fibler

X-NR	FORM	LÆNGDE (CM)	BREDDE (CM)	HØJDE (CM)	TYPE	DATERING	LITTERATUR
3	Halvmåneformet hovedplade. Bronzeplade med påsat forgyldt sølvpresblik. Omkring hvert af 4 nittehuller (nitter mangler) ses en koncentrisk kreds af prikker. Langs kanten af pladen ses en perlebort. Under blikket er indlagt 3 blå halvkugler af glas, diam. 0,5 cm.. Omkring hver ses to kredse af prikker. Løst fordelt på pladen ses enkelte prikker. Mellem to skråstillede prikbånd er anbragt en profilset fuglefigur 0,6 cm lang med rund buttet krop med skrå furer samt en trekantet hale af 2 V-formede tegn inden i hinanden. Øjet er stort og næbbet lille. Der ses ingen fødder.	4,4	1,9		Mackeprang type IX	C2	Mackeprang 1943, Lund Hansen 1972, 1995, Carnap-Bornheim 2000
9	Bronzebøjle, flad båndformet, trapezformet profil. I hver ende ses påsat en forgyldt sølvmanchet med præg af 3 smalle vandrette bånd af øverst 2 ens skråstillet og 4 modsat skråstillet, nærmest rebslået mønster. På overfladen af bøjlen ses grater efter en nu manglende centerplade (?)		0,5		Mackeprang type IX	C2	Mackeprang 1943, Lund Hansen 1972, 1995, Carnap-Bornheim 2000
191	Trapezformet endeplade. Bronzeplade med påsat forgyldt sølvpresblik. Omkring hvert af 3 nittehuller (nitter mangler) ses en koncentrisk kreds af prikker. Langs kanten af pladen ses en perlebort. Under blikket er indlagt 1 blå oval halvkugle af glas, omgivet af kreds af prikker. Fordelt på pladen ses en koncentrisk kreds af prikker, løse symmetrisk anbragte prikker samt bånd af prikker. Mellem 3 prikker ses en fuglefigur identisk med figuren på hovedpladen.	2,5	2,5		Mackeprang type IX	C2	Mackeprang 1943, Lund Hansen 1972, 1995, Carnap-Bornheim 2000
Fiblen består af disse tre hver for sig fundne dele x 3, 9 og 191. Samlede længde er 7,7 cm							
146	Toledet armbrøstfibula med høj nåleskede, mangler bagerste del,nål er fragmenteret. Ydersiden af bøjlen er ornamenteret med en langsgående fure langs kanterne. Langs furen ses et bånd af halvbuer. Ornamentikken er indpunslet.	4,2	0,8 (bøjle) 2,0 (spiral)		Almgren VII.3 (205) Ethelberg 1990 type 5b	C1b2	Almgren 1923, Ethelberg 1990
15	Bøjle af fibula med beskadiget nåleskede, mgl. nål, delvist bevaret spiralrulle. Bøjleens tværsnit er rundet/let kantet. På bøjlen er fordelt 5 grupper med indhak på oversiden, 4 med 3, 1 med 2. En af identisk par.	3,7	0,3 (bøjle)	1,9	Almgren VII,3 (207) Ethelberg 1990 type 7	C2	Almgren 1923, Ethelberg 1990
15	Bøjle af fibula med beskadiget nåleskede, mgl. nål, delvist bevaret spiralrulle. Bøjleens tværsnit er rundet/let kantet. På bøjlen er fordelt 5 grupper med indhak på oversiden, 4 med 3, 1 med 2. En af identisk par. Dog er indhak ikke helt ens.	3,7	0,3 (bøjle)	1,9	Almgren VII,3 (207) Ethelberg 1990 type 7	C2	Almgren 1923, Ethelberg 1990

Bronzer

X-NR	FORM	LÆNGDE (CM)	BREDDE (CM)	DIAMETER (CM)	TILSTAND	TYPE	DATERING
2	Spiralperle af 5 vindinger tråd med let hvælvet overside. Stump af indtørret lædersnor fra spiralperlens indre.	1,0		0,5			
16	En vinding af tynd trind tråd, spiral			0,4	Fragm.		
78	Spiralperle af 6 vindinger tråd med let hvælvet overside.	1,3		0,5			
95a	Lille cirkulær ring af fladt bronzebånd, bukket rundt med de 2 ender overlappende over hinanden til halvdelen af ringens omkreds. Tiltagende bredest mod enderne. På forreste del af ringen ses 4 vandrette furer, langs kanterne små indhak. Fundet ved lerkar x 95 i fodenden af graven.			1,7		Beckmann 1969 type 33, 38(?)	C2(?)
98	Spidsen af tynd lille nål	1,5		0,1	Fragm.		
147	Spiralperle af 5 vindinger tråd med let hvælvet overside.	1,0		0,5			
148	Spiralperle med 11 vindinger tråd med let hvælvet overside.	1,7		0,5			
149	Lille åben bronzering af tynd trind tråd. Samlering til toiletsæt			0,9			
150	Flad bronzestang, for enden en lille rundet skeformet svag fordybning. Spatel fra toiletsæt.	4,5	0,4		Fragm.		
151 +	Pincet af flad bronzestang, let hvælvet overside, rundet ombukket øje foroven.	6,7	0,5		Fragm.		
152	Lidt bredere indadbukket kæbe. Skyder af tre gange omviklet tynd trind tråd. Ca. 3/4 nede på pincetten ses et kryds i furet kvadratisk ramme. Pincet fra toiletsæt.						
192	Enkelte små fragmenter af tynd trind tråd fra spiral				Fragm.		
251	Fragment af spiral med 3 vindinger				Fragm.		
252	Små fragmenter af bred og buet bronzestang, sandsynligvis dele af pincet og dens kæbe.				Fragm.		

Jern

X-NR	FORM	DIAMETER (CM)	TYKKELSE (CM)	VÆGT (GRAM)	TILSTAND	DATERING
97	Flad cirkulær jernskive med omtrent centrisk anbragt hul. Sandsynligvis en tenvægt.	3,1 Hul: 0,5	0,5	14	Forrustet, afskallet, men bevaret jernkerne	C2(?)
109	Fem små klumper jern fra gravens norddel, fundniveau.				Kunne ikke bevares	

Keramik

X-NR	FORM	HØJDE (CM)	DIAMETER			GODS- TYKKELSE (CM)	TILSTAND	DATERING	LITTERATUR
			RAND (CM)	BUG (CM)	BUND (CM)				
17	Et lille sideskår af glat vare evt. fra kar x 94								
20	Lille tre-leddet kar, lavtsiddende bugknæk, tynd afrundet, let udfaldende rand. Glittet fintmagret tyndt gods, mellemhårdt brændt. Påsat båndformet hank fra bug til hals, bredde 2,3 cm. To poser med jordprøve fra karrets indre.	8,5	12,5	13,0	5,0	0,4	Fragm., i præparat lå ravperle x20	C2	Ethelberg 2000
94	Større sandsynligvis tre-leddet kar, dårligere brændt glat vare. Kort let udfaldende tynd rundet rand. Ornamentik: På overdel ses ca. 6 cm høj frise af 3 vandrette furer samt bånd af lodrette furer og sildebensmønster. Derimellem ses sol-motiv af en rundet for-dybning 2 cm diam. med 10 små runde fordybninger 0,5 cm diam. omkring.		ca. 22			0,6	Stærkt fragm. Ligger i gips	C2	Ethelberg 2000
95	Åben skål med let buet karside og let udfaldende rundet rand. Fintmagret glittet mellemhårdt brændt gods. Fra rand til midt på karside ses en kraftig båndformet hank med »horn« øverst. Jordprøve fra karrets indre.	10,0	21,0		11,5.	0,7	Fragm., i præparat lå bronze-ring x95a	C2	Hegewisch 2000, Jaskanis 1992
96	Del af kugleformet glat kar med rundet/lige afskåret let udadbøjet rand. Jordprøve fra karrets indre.	ca. 15				0,6	Fragm.	C2	Ethelberg 2000
105	4 skårgnallinger, et randskår med rundet rand, et randskår med brede facetter (YFRJ per. IIIa). Løsfund fra gravfylden.								
108	Et lille groftmagret sideskår. Løsfund fra fylden i gravens syddel.								

Andet

X-NR	FORM	FUNDFORHOLD
105	Lille klump brændt ler	Løsfund fra gravfylden.
105	To små flintafslag	Løsfund fra gravfylden.
106	Jordprøve	Jordprøve fra niv. 140.
107	Jordprøve	Prøve af fedtet organisk (?) materiale fra området med perler, niv. 159, syddel.

Appendiks 1

Mackeprang IX fibler med kombinationsfund fra Danmark.

Mackeprang IX brooches with associated finds from Denmark.

MACKEPRANG IX	HIMLINGØJE	ST. HEDDINGE	MØLLEGÅRDS- MARKEN (1991)	MAGLEBJERG (2004)	ST. DARUM	AGERBYGÅRD	LUNDBY	ØRSTED
Blåt glas på fiblen	+	+	?	+	?	+	+	+
Romersk import	Bronze	Glas						
Guldfingerring	+							
Sølvfingering			+		+			
Sackraufibula			+					
Nydamfibula								+
Almgren VI, 2							+	+
Almgren VII, 3, 205		+		+				
Almgren VII, 3, 207				+				
Almgren VII, 3, (?)					+			
Ubestemt bronzefibula			+		+		+	
Ubestemt sølvfibula					+			
Sølvhårnål			+					
Pincet								+
Toiletsæt				+				
Vedhæng							+	
Kam	+	+	+		+			
Jernnøgle								+
Jernkniv								+
Tenvægt				+				
Hvæssesten					+			
Keramik		+		+	+			+
Jernring			+					
Bronzering			+	+			+	
Spiralperler bronze				+				
Spiralperler sølv		+						
Berlokravperler		+					+	
Ravperler	+	+	+	+	+		+	+
Glasperler	+	+	+	+	+		+	+
Datering	C1b-C2	C2	C2	C2	C2/C3	C2/C3	C3	C3

Appendiks 2

Genstande fra romersk jernalder med fuglemotiver, fra Skandinavien, Tyskland og Polen.
Objects from the Roman Iron Age with bird motives, from Scandinavia, Germany and Poland.

FUGLEMOTIVER	ANDRE DYR	MENNESKER / GUDER	PRYDSKIVE	SKJOLDBULE	BÆLTEBESLAG	BESLAG	SØLVPOKAL	HÆNGESMYKKE	MACKEPRANG IX	MATHES C	HAGEKORSFIBULA	ROSETFIBULA	ANDEN PRAGTFIBULA	FUGLEFORMET FIBULA	LERKAR	PLASTISK FIGUR	LITTERATUR	DATERING
Vejrupgård, Fyn																x	Albrechtsen 1971	ÆRJ
Himlingøje, Stevns	x	x					x										Werner 1966, Lund Hansen 1995	C1b
Lau, Gotland												x					Rau 2005	C1b
Lilla Harg, Östergötland				x													Rau 2005	C1b
Ryet, Västergötland												x					Werner 1966	C1b?
Thorsbjerg, Slesvig	x	x	x														Werner 1941, Carnap- Bornheim 1997	C1b
Vorbasse, Jylland													x				Ulla Lund Hansen 2007 personlig	C1b
Maglebjerg, Sjælland									x								Borby Hansen 2007	C2
Varpelev, Stevns											x						Rau 2005, Lund Hansen 1995, Engelhardt 1877, Jørgensen & Petersen 1998	C2
Møllegårdsmarken, Fyn															x		Albrechtsen 1971	C2/C3?
Erga, Norge						x											Rau 2005, Andersson 1993	C2
Lilla Jored, Bohuslän	x				x												Sällström 1943, Rau 2005	C2?
Langen Jarkow, Mecklenburg	x				x												Carnap-Bornheim 2001	C2
Gommern, Tyskland			x														Sailer 2001	C2
Sackrau, Polen	x			x													Rau 2005	C2?
Nydam, Jylland				x											x		Jørgensen&Petersen 2003, Rau 2005	C3
Sandegård, Bornholm															x		Watt 1996	C3?
Brændesgård, Bornholm															x		Watt 1996, Lund Hansen 2008	C3
Brangstrup, Fyn	x						x										Carnap-Bornheim 2001	C3
Merseburg-Süd, Tyskland										x							Schulz 1953, Schmidt 1982, Rau 1995	C3
Pruszcz Gdanski, Polen	x									x							Carnap-Bornheim 2001, Pietrzak 1996, Strobin 1996	C3

Appendiks 3

Gravfund fra romersk jernalder fra Næstved Museums område, sorteret efter datering.
Graves from the Roman Iron Age within the area of Næstved Museum, sorted by date.

LOKALITET	SOGN	STEDNR.	FUNDÅR	ÅRSAG	EMNER	DATERING
Toksværd	Toksværd	050410-22	1921	Grusgravning	Grave	ÆRJ
Silkeborghus	Karrebæk	040509-38	1877	Privat udgravning	Grav	RJ
Rytterbakken	Snesere	050211-38	1896	Markarbejde	Stenkiste	RJ
Skredbjerg	Hammer	050401-15	1962	Grusgravning	Grave	RJ
Brandelev	Næstelsø	050407-0A	?	?	Grave	RJ
Bøttekilddegård	Næstelsø	050407-0A	1888	?	Grave	RJ
Snoghøjgård	Rønnebæk	050408-4	1891	Grusgravning	Urnegrav	RJ
Vester Egesborg	Vester Egesborg	050412-5+7	1855+1873	Grusgravning	Grave	RJ
Glumsø	Glumsø	050704-34	1919	Planering	Grave	RJ
Aasø	Glumsø	050704-4	1863	Grusgravning	Grav	RJ
Kirkebakken	Rislev	050708-7	1896	Grusgravning	Grave	RJ
Vester Egesborg	Vester Egesborg	050412-7	1863	Grusgravning	Grav	RJ, ÆRJ
Havrebjerg	Rislev	050708-9	1880	Grusgravning	Grave	RJ, ÆRJ
Sneseretorp	Snesere	050211-15	1936	Grusgravning	Grave	RJ/ÆGJ
Høvsbakke	Hyllinge	040508-2	1918	Grusgravning	Skeletter	RJ?
Saltø Møllegård	Vallensved	040514-3	1955	Grusgravning	Skeletter	RJ?
Bøgesø	Everdrup	050204-5	1876	Grusgravning?	Skeletter	RJ?
Teglovnsmarken	Everdrup	050404-10	1876	Grusgravning	Skeletter	RJ?
Fiskebækgård	Næstelsø	050407-7	1875-1952	Grusgravning	Guldarmring	RJ?
Atterup By	Bavelse	050702-100	1914	Grusgravning	Grave	RJ?
Glumsø	Glumsø	050704-26	1914	Grusgravning	Grave	RJ?
Kildebakken 14	Næstved	050707-	1997	Havearbejde	Grav?	RJ?
Skyttemarksvej 202	Næstved	050707-	1987	Vandledning	Grav	RJ?
Rislev	Rislev	050708-10	1914	Grusgravning	Grave	RJ?
Gjerdrup	Rislev	050708-17	1884	Grusgravning	Grave	RJ?
Gjerdrup	Rislev	050708-19	1914	Grusgravning	Grave	RJ?
Træløse	Skelby	050710-50	1934	Planering	Grave	RJ?
Naaby	Skelby	050710-54	1888	Markarbejde	Grave	RJ?
Tyvelse	Tyvelse	050712-17	1914	Markarbejde	Grav	RJ?
Brushøjgård	Holme-Olstrup	050402-14	1909	Grusgravning	Grave	YRJ
Hammer Strandhuse	Hammer	050401-13	1953	Grusgravning	Grave	YRJ
Hvidskovgård	Herlufmagle	050705-0A	1859	Markarbejde	Grav	YRJ
Gl. Fodbygård	Fodby	040501-28	1962	Privat udgravning	Grav	YRJ
Fuglebjerg	Fuglebjerg	040502-	?	?	Grav(e)	YRJ
Rugkrogen	Haldagerlille	040506-2	1930	Grusgravning	Grave	YRJ
Ladby	Herlufsholm	040507-26	1825	Grusgravning	Grav	YRJ
Hunstrup	Hammer	050401-	?	?	Grav	YRJ

LOKALITET	SOGN	STEDNR.	FUNDÅR	ÅRSAG	EMNER	DATERING
Hammer By	Hammer	050401-	?	?	Grav	YRJ
Harpelev	Holme-Olstrup	050402-16	1962	Byggemodning	Brandgrave	YRJ
Harpelev	Holme-Olstrup	050402-36	?	Kulturarvsareal	Grave	YRJ
Pederstrup	Mogenstrup	050406-5	1973	Planering	Barnegrav	YRJ
Brandelev-Holmeskov	Næstelsø	050407-	?	?	Grav	YRJ
Ravnsbjerg	Toksværd	050410-16	1925	Grusgravning	Grave	YRJ
Lindebjerg	Toksværd	050410-24	1978	Grusgravning	Grave	YRJ
Lysehøj	Vester Egesborg	050412-	?	?	Brandgrav?	YRJ
Vesterskov	Glumsø	050704-	?	?	Grav	YRJ
Stendyssegård	Glumsø	050704-49	1996	Byggemodning	Grave	YRJ
Kildemarksvej	Næstved	050707-2	1901	Grusgravning	Grav	YRJ
Kildemarksvej	Næstved	050707-3	1903	Grusgravning	Grav	YRJ
Kildemarksvej	Næstved	050707-5	1897	Grusgravning	Grav	YRJ
Øsbjerggårds Mark	Skelby	050710-50	1934	Vejarbejde	Grav I-III	YRJ
Ravnebakken/Naaby	Skelby	050710-42	1914	Grusgravning	Grave	YRJ
Maglebjerg	Herlufsholm	040507-63	2004	Byggemodning	Kvindegrav	YRJ, C2
Næstelsøgård	Næstelsø	050407-3	1869	Grusgravning	Kvindegrav	YRJ, C2
Skyttemarksvej	Næstved	050707-0A	1932	Grusgravning	Grav	YRJ, C2
Kildemarksvej	Næstved	050707-1	1901	Grusgravning	Grave	YRJ, C2

Appendiks 4

Bopladsfund fra romersk jernalder fra Næstved Museums område, sorteret efter datering.
Settlements from the Roman Iron Age, within the area of Næstved Museum, sorted by date.

LOKALITET	SOGN	STEDNR.	FUNDÅR	ÅRSAG	EMNER	DATERING
Lodvådsgråd	Hammer	050401-16	1979	Udgravning	Bopladsspor	RJ
Nissehøj	Næstved	050707-112	1963	Byggeri	Bopladsspor	RJ, ÆRJ
Dragshøj	Fensmark	050703-15	1990	Byggeri	Bopladsspor	RJ/ÆGJ
Fælleseje Nord	Herlufsholm	040507-38	1994	Omfartsvej	Skårsamlinger	RJ?
Næstelsø Baunegård	Næstelsø	050407-15	1994	KONTEK kabel	Bopladsspor	RJ?
Lov Vådsgråd	Hammer	050401-22	1966	Opsamling	Skårsamlinger	RJ?
Sibberup II	Fensmark	050703-17	1993	Byggeri	Husspor	RJ?
Næstelsø Præstemark	Næstelsø	050407-17	1994	KONTEK kabel	Bopladsspor	RJ?
Vester Egesborg	V. Egesborg	050412-31	1994	KONTEK kabel	Husspor	YRJ
Rørmosegård	Herlufsholm	040507-37	1995	Omfartsvej	Husspor	YRJ
Ålestokgård	Næstved	050707-60	1995	Omfartsvej	Bopladsspor	YRJ
Stendyssevej Syd I	Glumsø	050704-62	2005	Byggeri	Husspor	YRJ
Stendyssevej I	Glumsø	050704-63	2005	Byggeri	Husspor	YRJ
Stendyssegård	Glumsø	050704-49	1996	Byggeri	Husspor	YRJ, C1
Lillemark	Næstved	050707-61	1995	Byggeri	Bopladsspor	YRJ/ÆGJ
Bregnebjerg	Fodby	040501-35	1998	Opsamling	Skårsamlinger	YRJ/ÆGJ
Jeshøjgård	Herlufsholm	040507-70	2006	Byggeri	Bopladsspor	ÆRJ+YRJ/ÆGJ

Appendiks 5

Vejfund fra Næstved Museums område, sorteret efter stednummer.
Roads within the area of Næstved Museum, sorted by locality number.

LOKALITET	SOGN	STEDNR.	FUNDÅR	ÅRSAG	EMNER	DATERING
Broskov	Bårse	050203-56	1949	Grøftegravning	Stenbrolagt vejstrækning	YRJ, MA
Holmegårds Mose	Holme-Olstrup	050402-35	1972	Grøftegravning	Stenbrolagt vejstrækning	YRJ?
Frederikseg	Herlufmagle	050705-80	1984	Naturgas	Stenbrolagt vejstrækning	YRJ?
Engelstofte	Næsby	050706-102	1940	Markarbejde	Stenbrolagt vejstrækning	YRJ?

Appendiks 6

Mose-/offerfund fra Næstved Museums område, sorteret efter datering.

Bog/ritual deposits within the area of Næstved Museum, sorted by date.

LOKALITET	SOGN	STEDNR.	FUNDÅR	ÅRSAG	EMNER	DATERING
Rislev	Rislev	050708-23	1941-44	Tørvegravning	Dyreben, lerkar, trægenstande, 4 skeletter af mennesker	FRJ
Tybjerg Mose	Tybjerg	050711-18	1945	Tørvegravning	Menneske- og dyreskeletter o.a.	FRJ
St. Tvedegårds Mose	Hammer	050401-10	1917	Tørvegravning	Menneske- og dyreskeletter, stammebåd, jernkniv og lerkar	RJ
Hundstrup Mose	Hammer	050401-9	1942	Tørvegravning	Skeletdele af menneske, våben	RJ
Holmegårds Mose	Holme-Olstrup	050402-33	1886	Tørvegravning	Drikkehorn af kohorn med endedupper	RJ
Holmegårds Mose	Fensmark	050703-0B	1940	Tørvegravning	Skeletdele af menneske	RJ
Vestergårds Mose	Glumsø	050704-41	1945	Tørvegravning	Lerkar	RJ
Tybjerggård	Tybjerg	050711-7	1869	Markarbejde	Bronzestatuette	RJ
Tyvelse Mose	Tyvelse	050712-24+32	1943-44	Tørvegravning	Vogndele, benkniv, glasperle	RJ?
Hundstrup Mose	Hammer	050401-11	1944-45	Tørvegravning	5 lerkar	YRJ
Orup	Tybjerg	050712-26	2004	Detektorfund	113 sølvdenarer (status 2009)	YRJ
Hundstrup Mose	Hammer	050401-12	1947	Tørvegravning	7 skeletter	YGJ

Appendiks 7

Løsfund fra romersk jernalder fra Næstved Museums område, sorteret efter emner.

Stray finds from the Roman Iron Age within the area of Næstved Museum, sorted by subject.

LOKALITET	SOGN	STEDNR.	FUNDÅR	ÅRSAG	EMNER	DATERING
Bavelsegård	Bavelse	050702-102	1977	Løsfund	Guldfingerring	ÆRJ?
Hækkerup	Tybjerg	050711-10	1885	Løsfund	Guldring og perle	RJ
Lille Næstved	Næstved	050707-	1689	?	Mønt fra kranie - denar?	RJ?
Kompagnistræde	Næstved	050707-53	1995	Udgravning	Mønt, aureus, Marcus Aurelius	RJ, 161
Klinteby	Karrebæk	040509-	1939	Markarbejde?	Mønt, aureus, Titus	RJ, 79-81
Bøgevej	Glumsø	050704-48	1987	Havearbejde	Mønt, bronze, Constantinus II	RJ, 355-360
Riddergade 7	Næstved	050707-	1928	Havearbejde	Mønt, bronze, Crispina	RJ, 177-182
Farvergade	Næstved	050707-29	1986	Udgravning	Mønt, denar, Antoninus Pius	RJ, 138-161
Assenhøj	Aversi	050701-7	1994	Recognoscering	Mønt, denar, Antoninus Pius	RJ, 145-161
Søndergård	Næstelsø	050407-32	1959	Løsfund	Mønt, denar, ukendt kejser (stjålet)	RJ
Haldagerlille	Haldagerlille	040506-	1874	Markarbejde?	Mønt, solidus med øsken, Crispus Cæsar	RJ, 317-326
Kildebakken	Næstved	050707-	1997	Havearbejde	Turkisblå melonglasperle	RJ

The woman from Maglebjerg

A rich grave from the Late Roman Iron Age near Næstved

The rich grave from Maglebjerg was found in 2004 during excavations just north of Næstved in the southern part of Sjælland. The grave was situated on a south facing slope, 41 metres above sea level. It is uncertain whether the grave was surrounded by other graves; seven other similar but empty pits could be graves without grave goods. Only in one of the pits a vessel was found, which could indicate a burial. Some of the supposed grave pits were placed in cooking pits, perhaps as part of a burial ritual. The rich grave was surrounded by other features such as pits with pot sherds, cooking pits and traces of a building, none of which could be related to the grave.

The grave has parallels in the burial sites at Skovgårde by Udby (Ethelberg *et al.* 2000) and Kærup by Ringsted (Christensen 2006), which Maglebjerg is compared with. The Maglebjerg grave was a 3,5 metres long interment grave, filled with stones, orientated north – south. The coffin was made of a partly burnt hollowed-out wooden log with a wooden lid. Inside this were found a few bones of a supposedly younger woman with rich grave goods; she was possibly placed on the left side with the knees slightly bent.

Two ceramic vessels were placed at both ends of the coffin. All four vessels were different: a small vessel with a handle, another small vessel, an open vessel with a button-handle and a vessel decorated with lines and rosettes.

The small vessel with a handle and the other small vessel are both similar to local pot types from Skovgårde. The line and rosette motifs on the larger vessel have parallels in other graves from Sjælland, Fyn and Jylland. The rosette motif is a Scandinavian feature, which spread along the rivers as far as North-Eastern Europe. The rosette motif is both Nordic and continental, used during the Late Roman Iron Age (Hegewisch 2001).

The open vessel with a button-handle is strange to the local material. The button-handle has parallels in the North-Eastern parts of Germany, especially along the Elbe, where this idea arose in the beginning of the Late Roman Iron Age (Hegewisch 2000). The button-handle is found on other Danish vessel forms than the German, on Fyn and Bornholm (Mackeprang 1943, Vedel 1886). The vessel from Maglebjerg now represents Sjælland. The open vessel form is known from Central Germany and Poland, including the Wielbark

Culture (Haberstroh 2000; Jaskanis 1992). The vessel from Maglebjerg could have reached Sjælland through family alliances.

In the grave were found 116 *glass beads*, consisting of five approximately equal colour groups: colourless, white, blue, green and magenta (purple), most of them one centimetre in width, rarely larger. The beads have been part of a long necklace, together with four bronze spiral beads. Inside one of the bronze beads a fragment of the string itself was found, made of thin leather. The number of beads and the presence of bronze beads place the grave in a high status category. Only in one situation a preserved symmetrical composition of colours was found. The colours, shapes and decoration point towards an exclusive combination of beads of a high quality. The provenance of the beads is glassworks in Eastern and Central Europe, especially the Rhine area. They all clearly derive from a Late Roman Iron Age environment, and are all seen within C2 (ca. AD 260–300) (Tempelmann-Mączyńska 1985; Olldag 1994).

In all 85 small disc-shaped *amber beads* were found. They were all around one centimetre in width, and had been part of a shorter necklace. Approximately one fourth were so symmetrical with an angular profile, that they must have been made on a turning lathe. The rest are more or less irregular and are cut by hand. The beads are either made locally or in the same areas as the glass beads. Even the number of amber beads places the grave on the same high status level, as graves from Skovgårde. An irregular amber lump has probably been used as a Charons coin; in a rich female grave from Kærup amber was found in the mouth of the dead (Christensen 2006).

Both glass and amber beads are tentatively placed in the typology developed by Tempelmann-Mączyńska from 1985 based on German and Polish beads. This is often difficult, as not all the Danish beads can be placed directly in the typology as they often seem to be variations. It must be concluded, that the bead types in Denmark and Germany/Poland are not all the same, which must be a result of preference and availability of different beads in different areas of Free Germania.

At the end of the long necklace was placed a *toilet set of bronze*, consisting of tweezers and a spatula. Toilet sets

are only seen in a few very rich graves in Denmark. It may have had a practical everyday function, but more likely it was reserved for persons with a medical or ritual status and even knowledge of the measuring out and mixing of drugs.

A small *bronze ring* found in the foot area of the grave has its direct parallel in an identical ring, identified as a toe ring, in a grave from Kærup. Only a few toe rings are known from the period, which partly must be the result of small rings only interpreted as finger rings. Few rings are found in connection with bones of the foot or in the foot area. The toe rings from Maglebjerg and Kærup can be compared with rings of Beckmann's types 27, 28, 33 and 38 (Beckmann 1969). Most of the types are known from the Elbe-region, which might be the provenance of the rings from Maglebjerg and Kærup.

A small iron disc was found in the grave, which is interpreted as a *spindle whorl*. Only two grave finds with spindle whorls of iron are known from rich graves in Denmark (both Jutland) (Albrethsen 1974; Ethelberg 2006), while spindle whorls of bronze are known only from the most rich and exclusive female graves in Denmark. The same could be valid for spindle whorls of iron. Many unidentified rusty iron lumps are awaiting further examination. The weight of the item from Maglebjerg is approx. 14 grams, which is perfect for spinning a thin and light tread for fine cloth. The same is valid for spindle whorls of glass, ceramics and bronze of 12 – 19 grams, from rich female graves at Skovgårde.

Five small iron lumps were found in the foot area of the grave, most likely rivets from a *comb made of bone plates*. In the graves of Skovgårde these combs were almost standard equipment (Ethelberg 2000); the same is seen in Kærup (Christensen 2006). The bone comb itself has vanished as has most of the skeleton of the woman.

The point of a small thin *bronze needle* was found near the position of the thigh bone. Bronze needles, probably used for sewing, are common from female graves from the period, as for example on Skovgårde (Ethelberg 2000).

Four south Scandinavian *bronze brooches* indicate a high status. Two identical simple brooches (Almgren type VII.3.207) seem to have been placed on the shoulder. A third brooch (Almgren type VII.3.205) is placed in the stomach area, and might have held a cloak together. It has a decoration of half-moon stamps, which is rare on brooches. Such stamps have several parallels in finds of stamped bucket handles from the Late Roman Iron Age in Denmark and Northern Germany (Becker 2006). The necklace seems to have been connected to a fourth much finer brooch with ornamented gilded silver plate, with small bird-shaped stamps and inlaid blue glass pieces (Mackeprang type IX).

The decoration, the glass inlay and the bird-shaped stamps places this woman's grave within a Scandinavian or even North European elite – maybe consisting of officers and other wealthy families (Carnap-Bornheim 2000; Rau 2005).

Dating: The woman in the grave from Maglebjerg was thus equipped with very exclusive and differentiated grave goods of high quality and status, made both in Germania and in the Roman provinces in Central and Eastern Europe. All the items can be dated to the period C2, approx. A.D. 260-300, closest to the year AD 260.

Local context: In order to place the new grave find in a wider perspective the article also contains a comparison with other local finds of contemporary graves, settlements, stray-/metal-detector finds, (sacrificial) finds from bogs and other wet areas as well as ancient road systems. The finds are previously unpublished or only partly published, and the presentation gives an introduction to a large and complex find material, which awaits a more thorough analysis. Local grave finds are still among the most important, but many recent finds of settlements have begun to put even this part of Sjælland on the archaeological settlement map of the Iron Age.

Graves: During the past 200 years about 100 finds from the Roman Iron Age have been detected in the local area. Among these, approx. 60 are grave finds, often consisting of more than one grave. Among these grave finds approx. 30 have no Roman import luxury items such as bronze and glass vessels. The graves are often placed on gravel hills and other prominent points in the terrain. Among the most important graves contemporary with Maglebjerg is Skyttemarksvej, Kildemarksvej and Næstelsøgård (Broholm 1954) which all contain rich graves with equipment of Nordic provenance. The families must all have known each other and moved within the same social circles. The families without exclusive Roman import were well to do farming families. They must have had a great deal of influence and should not be underestimated (Brysting Renault 2007).

Settlements: Traces of settlements have been found at 15 localities. Farms consisting of several buildings used for dwellings, stables, barns and outhouses have been detected. Three-aisled longhouses were constructed of solid timber and the walls were built with clay. In the largest buildings approx. 125 m² were under roof. The farmsteads were often surrounded by wooden fences.

At Rørmosegård (Bloch Jørgensen & Christensen 1996), Vester Egesborg (Bloch Jørgensen 1996), Stendyssegård and Jeshøjgård three-aisled longhouses have been excavated. The houses were up till 23 meters in length and 4-6 meters in width. The farmsteads have been rebuilt several times on the

same spot, through Late Roman Age and Early Migration Period. Many of them lie close to each other in the terrain, and must be interconnected in a sort of community. The two settlements at Jeshøjgård lie close to Maglebjerg; perhaps the woman from the grave lived here.

Road systems: On four places, by Holmegård, Engelstofte, Herlufmagle and Broskov road systems have been found in bogs and wet areas, where the roads have been reinforced with brushwood and a stone pavement. Near Broskov you also see sunken roads, and the road was used during the Roman Iron Age, which most probably applies to the other undated roads. The well built roads show the need of leading families to insure and maintain the transport and contact between the settlements and the centres of power in the southern and eastern parts of Sjælland.

Bog-/sacrificial finds: On several localities in local bogs and wet areas items from the Iron Age have been found, thanks largely to peat digging during World War II. In several bogs bones of animals and humans, clay vessels, weapons, drinking horns, wagon parts etc. have been found. A spectacular find is a statuette of the Roman war god Mars, from Tybjerg (Broholm 1960). A few kilometres from this find a hoard containing 77 silver denars were found in 2004, deposited sometimes after AD 202. The hoard is now containing 113 denars after a new detector search. The hoard shows the Tybjerg area (Tybjerg means 'the Peoples Hill') as a wealthy centre with contact to the important centre at Himlingøje (Roland & Horsnæs 2004).

Stray and metal detector finds: Stray finds from the Roman Iron Age derive from digging in gardens, agricultural activity, metal detector searching and archaeological excavations carried out during the period 1874-2004. For most objects the exact context is unknown. Most of the finds are Roman coins of bronze, silver and gold, from Glumsø, Næstved, Brandelev, Haldagerlille and Klinteby (Birk Hansen 1995; Roland & Horsnæs 2004). The coins were minted between 79 and 360 AD; none can be placed in a Roman Iron Age context, but may have been found in culture layers from the Migration Period or the Middle Ages. Sometimes they were used as pendants. Other stray finds are a golden finger ring from Bavelsegård, and a gold ring and a glass bead from Hækkerup by Tybjerg. A larger turquoise glass bead from Kildebakken in Næstved, close to the rich graves from Kildemarksvej, could, together with a fragment of a Roman glass vessel from Ladby (Tillisch 2003) indicate the presence of graves now vanished.

Conclusion: Around the year AD 260 the woman from Maglebjerg must have belonged to a leading community together with other families in the area – such as those

from Kildemarksvej, Skyttemarksvej and Næstelsøgård. All the families could have been subordinate to the family at Brushøjgård, which had access to Roman import. Other leading families with Roman luxury items lived near Herlufmagle, Harpelev, Aasø, Rislev and Karrebæk. All of them had contact to other leading families such as those represented by the burials at Skovgårde and Kærup, which had direct contact to the power centre at Himlingøje on Stevns and other leading families in the North German and Polish areas. Perhaps the woman from Maglebjerg came to Sjælland from somewhere in the North European Continent by way of a marriage alliance. Here she lived in a wealthy farmers' family, who, after her death, buried her with equipment, that showed her – and her family's – influence and high social status.

The finds from the grave are exhibited at Næstved Museum, where the author is a curator.

English translation corrected by Margrethe Watt

Birgitte Borby Hansen
Næstved Museum
Ringstedgade 4
DK-4700 Næstved
borby@naestved-museum.dk